

Ravno tako se dajo češplje skozi zimo presne hraniti, če se zrele (pa ne prezrele) s pečli vred varno, da se ne retijo, potergajo, v sodčik plastamo tako vložje, da je ena lega češpelj, ena pa češpljevega listja zaporedoma do verha, in se tako napolnjeni sodčik po tem neprehlipno zapre in v vodi tako hrani, da voda čez stoji, postavimo, v kakšni tekočini. Tako hranjene češplje so še o veliki noči ravno tako dobrega okusa, kakor da bi bile ravno z drevesa prišle.

Na Egiptovskem so unkrat v mumijah našli pšenico menda veliko tisuč let neprehlipno hranjeno, in je še vso svojo kalivost imela, da je vsejana kalila, lepo rastla in dozorela.

Vse to stori ubranitev hlipa.

(Dalje sledi.)

Napake slovenskega pisanja.

Spisal Fr. Levstik.

Skoraj vsi, ki pišemo, stavimo slovenske besede, mislimo pa le nemški. Po takej poti ne upajmo kmalo izverstne proze. Čudo res ni, da je tako, ker se ločimo iz domačega kraja, ko smo še otroci; potem pa v mestih živimo, govorimo večidel nemški, beremo večidel nemške knjige poleg pisanja družih narodov. To je užé stara tožba, pa vendar še zdaj nova. Ni še dospelo naše slovstvo do tiste stopinje, da bi se človek do dobrega izučil jezika iz golih knjig; zaklad slovenščini je zmirom še kmet in ljudstvo zunaj mesta. Ali koliko pisateljev pa je, ki morejo na selu živeti? Zato je pa tudi sostavek našega jezika, vzlasti v knjigah, redek, o katerem bi se brezi skerbi reklo: to je čist in dober govor! Bog obvari, da bi s tim hotel koga ubadati, ampak samo dovoljeno mi bodi, naj povem odkrito svoje misli, kakor gré poštenemu človeku.

Malo se je do zdaj še pisalo o skladbi slovenskih besed v stavek; zato hočem po svoji moči nekoliko govoriti o tem, pa ne bom pozabil narhujih in narnavadnejih grehov slovenskega peresa v zdanjem času. Naj se mi tedaj ne zameri, da opominjam tudi to, kar se je sém ter tje užé opomnilo po „Novicah.“ Izgledje, ktere bom tû pretresal, vzeti so skoraj vsi iz neke naših knjig, ki je bila ravno pred mano, ko sem to pisal.

1. Slovenskega pisanja prva napaka je, da glágole (zeitwörter) devamo vedno le stavku na konec, kakor da bi ne smeli drugej stati, na pr. „O mraku se že napravi, spet moške oblačila obleče, se dobro v kožuhe zavije, in tudi par samokresov za pas vtakne.“ Tako je Nemcem navada, in tacih izgledov ima vsaka knjiga po sto in sto; le-ta še ni nar slabji med njimi. Vender pa vprašam: ali bi ne bilo blagoglasneje: „Napravi se že o mraku; obleče spet moške oblačila; zavije se dobro v kožuhe, in vtakne tudi par samokresov za pas?“ Poiščimo si družega: „Poleg tega jezljivega serditeža (t. j. nekakov potok), ki danes le bolj tiho v globoki strugi teče, in se le sém ter tje svoje gorne ali divje rodovine spomnivši prederzno poskoči, bomo lezli.“ To je taka zmes, da človek še skoraj ne vé, kaj bi pisatelj rad povedal. *) Zdi se nam vsa misel nemška; ali vendar bilo bi dosti umevneje vsaj tako le: „Lezli bomo poleg tega jezljivega serditeža, ki danes le bolj tiho v globoki strugi teče, in le sém ter tje poskoči, spomnivši se svoje gorne (?) ali divje rodovine (?)“ To vse pa le od tod izhaja, ker predstavljamo nemške misli od besede do besede. Naslednji stavek mi bodi priča, da je res, kar sem djal: „Mesec je svitlo svetil.“ Kdo tako govori? Bi li pametnemu človeku kdaj prišla na um taka neumnost, ako

bi pred njim ne stale nemške besede: „Der mond leuchtete hell?“ Bere se dalje: „Obljubil jej je tudi, da bi vsaj ne obupala, jo pogostoma obiskat hoditi, ter jo tako s svojo pričjočnostjo krepčati;“ to je: „Er versprach ihr auch, dass sie wenigstens nicht verzweifeln würde, öfters zu kommen, um sie zu besuchen, und sie so durch seine gegenwart zu stärken.“ Dalje: Nikdar me ne smeš zapustiti! On!! mora, reče — —.“ Kdaj pravi kmet: „On mora?“ Še zdaj si nismo zapomnili, da Slovenec osebnih zaimen sploh pred glagol ne stavi, kakor tudi Latinec ne, ker z glagolom vse dopové. Tako pišemo, pa hočemo, da bi ne zaspavali naši časniki; hočemo, da bi koga razveseljevale naše koderčije!

Vsak dan bereš, kolikor hočeš, stavkov tacih, da imajo pomozni glagol (hilsverb) kmalo od začetka; ali dopovedavnik (aussageverb) pa stoji deleč zadaj notri v deveti deželi tam pri Jakobu Žerjavu. Iz tmé izgledov edinega: — — „kakor ti angeljski mladenč, ki je vedno, tudi med strašnim vrišom in gromom kervave vojske, nedolžno serce, živo vero, terdno upanje, gorečo ljubezen do Jezusa, pokoršino do svete cerkve in hvaležno serce do svoje matere ohranil.“ „Ohranil“ je ravno trideseta beseda za pomoznikom: „je.“ To ni slovanski! *) Kdor noče meni verjeti, poslušaj kmeta, in beri dobre knjige družih narečij. O grehih zoper slovnico (mladenč, vrišom) raje molčim; saj vem, za koliko sto pisateljev se je zastonj trudil ta in uni slovnicar.

Slovenec, ako ne misli nemčiti, ne sme tergati pomoznikov: „sem, si, je, bi, bil, bom i. t. d.“ tudi ne okrajšanih oblik osebnega zaimena; „se, si, me, mi, te, ti, ga“ predeleč od dopovedavnika; le malo stavkovih členov bi smelo biti vmes, ne pa cel stavek, posebno če je dolg, ali še celó po dva. S tacim so naši pisatelji bogati, na pr. „Pri tem pogovoru si je stari Vazil večkrat na skrivnem marsiktero gorko solzo, ki mu je po licu pritekla, obrisal.“ Ali bi se ne moglo reči: „Obrisal si je večkrat na skrivnem stari Vazil pri tem pogovoru marsiktero gorko solzo, ki i. t. d.“ Serb res da časi vrine kljavnik (vokativ), ki je skoraj nekoliko podoben samostojnemu stavku; ali to je le ena beseda, na pr. „Što li si se, sine, namrdio?“ Bere se tudi v národnih pesmih, da je kratek mali stavek (nebensatz) vgojžen med okrajšano zaimensko obliko in med glagol; pa tacih izgledov ni dosti; jaz vem dozdej le za dva: „Sve joj, šta je i kako je, kaza;“ nadalje: „Sve mu, što je, po istini kaza.“ Ali vsako uho čuti, posebno v prvem, da se je pevec osvobodil skoraj čez navado. Večkrat se bom opiral na slovstvo serbskega ljudstva **), ker je to narečje našemu naj bliže, in ker sta v njem stavek in misel krepka, domača, kakor hoče imeti svojstvo slovanskega jezika. Vsaka beseda je samorašča, pognala iz prave korenike, ne skovana z veliko skerbjo, pa vendar napek; tû misli in govori prosti národ. Skladba je čista, posebno v pesmih; v pripovedkah ne vselej tako, ker jih lahko vsaki pripoveduje in kvári, kakor hoče; pesmi pa so vezane in zvarjene; učiti se je mora, kdor jo hoče peti. Tudi ni utegnil Vuk pravlic tako skerbno zbirati in tenkovestno primerjati, kakor je pesmi, za kar naj bi mu veliko hvalo vedili vsi Slovani, vzlasti pa Serbje. Kako bi se bilo njihovi krasni lastnini godilo, da je prišla v roke neukretnemu Konstantinu Kaulici, ki je iz svoje modrosti dodeval in popravljal, kakor se je njemu zdelo?

(Dalje sledi.)

*) O tej napaki so govorile „Novice“ že večkrat. Naj bi častiti pisatelji naši zapomnili si to pravilo prav dobro, da bi treba ne bilo toliko popravljanja, pri katerem se še vendar prezre marsikrat kaj. Vred.

**) Ne pravim zastonj: „ljudstva.“

*) Opomnilo me je nemškega verza:

„Sein vater hiess Melcher,
Ein bauer war welcher.“

Tega pa le opomnim, da dokažem resnico, da mnogo-premnogo je še zakritega blaga v spominu in vednosti ljudstva. Da, naše stare matere in stari očaki, celo ljudstvo so žive shranila slovstva narodnega.

Potem je pa tudi mnogo mrtvih shranil, tako imenovanih ne le po besedi, ampak po resničnem zapopadu, ker v njih skor vse mrtvo leži.

To so shranila grajšinske, uradniške, cerkvene, mestne in sploh vse shrambe pisem in knjig.

Redko se ta ali uni potrudi, v teh shranilih prebirati, zbirati in „star prah požirati.“

Pa mnogo zgodovinskih črtic leži v teh starinah zakritih. Odprimo jih in podajmo iz njih narodu, kar je v slavo njegovo. Na dalje so opomniti stare znamenja, spominki, kamnja s starimi napisi in podobami. Koliko da v njih leži, dokazalo dostojno nam je že mnogo učenih domoljubov. Trebimo z njih prah in razmotrujmo njih zapopad.

Grajali nas bodo sicer naši potomci, kakor tudi mi se včasih z oestro sodbo ozremo v preteklost. — Ali naših prednikov ne more zadeti sodba tako ostra, ker njih še ni obšel pravi duh, in okolnosti njih niso bile tak gubne. In v tmini je vendar zasijala kaka zvezda, ki nas vodi še zdaj z vedno svitečimi žarki. — Valvazor, Linhart, Vodnik! Slava Vam, izverstni izgledi! — Sledimo jim!

Naj tedaj vsak, kar važnega sliši, naj si bodi pesem, ali beseda, ali izrek ali pregovor, ali pravica — vse, kar je vlastno narodnega, zapiše in reši pogube.

Zraven je tudi imenitno popisovanje šeg in navad, igrač, kakor jih ljudstvo ima v spominu ali še v navadi od poroda do pokopa, pri vsih priložnostih važnih.

Mnogo tacih navad je še doma v družini, med žlahto, pa tudi v dotiki s sosedi, s tujimi, s prostimi in vikšimi, potem pri snubovanji, ženitvi i. t. d.

Dom in družina sta prave shrambi navad domačih.

Potem je mnogo navad pri cerkvenem obhajanju v tem ali o unem času, o božiču, novem letu, svetih treh kraljih, svečnici, v postu, o veliki noči, binkošti, sv. rešnjem telesu, o vseh svetih, na božjih potih i. t. d.

Potem v srenji ali soseski ali županii. Še stoje lipe skor v vsaki vasi, kjer so se včasih zbirali očaki v posvet. Zgodi se še to tu ali tam. Mnogo važnega se zamore zvediti od takih zbiranj, ki jih na Gorenskem imenujejo še „sare srenje.“

Na somnjih, pri gostovanji, pri tej ali uni priložnosti se slišijo dragocene reči. Potem navade pri vsih delih poljskih, planinskih in raznih rokodelskih.

Ni skorej prigodbe in razmere, da bi naše ljudstvo ne imelo kaj posebno zanimivega.

Čuditi se mora slednji, ki pazi na besede, izreke in pregovore, in včasih čuje tak izverstne, pične in resnične.

Kaka zmišljiva v podobah, kaka doslednost v izrazih, kaka prikladnost v prilikah, kaka jasnost v zapopadkih ljudskih se pokaže na dan!

Umetnik in vednik — ako hočeta koristiti djansko narodu, ako hočeta v domačem jeziku razumljivo in ljudsko podučevati, razveselovati ali poblaševati, učita se jezik od naroda. Neizrečeno veliko slovstvenih zakladov biva še v njem!

Našel sem mnogo razmer in priložnost, v katerih se posebno pojavuje ljudska vlastitost.

Pa, koliko jih še nisem imenoval! Hotel sem le reči, da povsod in zmiraj bodimo pazni na narodsko blago.

Posebno pa pazite vi, prečastiti, blagi rodoljubje, ki stanujete na kmetih, na vse, kar sem omenil. In vi, dragi učenci, ki pridete vsako leto večkrat v svoje kraje, ne zamenjajte tega koristnega djanja. Poslušajte, zapisujte in dajte na svetlo!

Mi vsi si pa vtisnimo v serce pomembne besede: „poberite ostanke, da konec ne vzamejo!“

V decembru 1857.

Dr. Lovro Toman.

Napáke slovenskega pisanja.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

Nemec govor končava z glagolom, Slovan ga sploh z njim začinja, vzlasti kadar govori v zdanjem času namesti preteklega, in tudi, kadar je stavek kratek, da nima razmér (umstände) in družih sklonov pokornih glagolu (ergänzungen); potem še le versti druge člene. Priloge (beiwörter) devamo v navadnem govorjenji pred imena (hauptwörter), in vsaka beseda, ki pojasnuje, naj stoji blizo pojasnjene. Razmére, ki značijo: mesto, vzrok, časi i. t. d., in vse drugo, kar pojasnuje glagol, mora biti, kolikor more, blizo njega; časi pred njim, časi za njim. Le razmera, ki znači kakovost (art und weise), mora stati pred glagolom, ako je imenovavnik (subjekt) postavljen pred glagol ali pa v glagolu skrit; sicer je lahko tudi za njim; n. pr. „Pred pojedino na glas molijo za mertvega;“ pa ne: „pred pojedino molijo na glas za mertvega.“ „Saní hitro tekó;“ ne: „tekó hitro saní;“ vender je tudi prav: „saní tekó hitro“, ker tu stoji glagol za imenovavnikom.

Imenovavnik stoji sploh pred kazavnikom in pred družimi skloni, časi pa tudi pozneje; saj naš jezik je ugibčen; oberneš lahko govor, kakor ti bolj prav sodi; le dopovedovavnika ne loči tako deleč od pomoznika; nikar ga ne hrani vselej za na zadnje.

Navada je, da začinjamo govor z velicim stavkom (hauptsatz), za njim pa stoji mali (nebensatz), ali ga pa gojzdimo va-nj; časi je tudi pred njim, ako znači razmére (umstände), ali pa če stoji namesti imenovavnika (subjektivsatz), ali namesti družega sklona (ergänzungssatz), ter se začinja z besedami: „kdor, kar, kateri, čigar i. t. d.“ Samo pomniti se mora, če je mali stavek v gojžen ali pa za velicim stoječ, da ga je sploh pritisniti precej k tisti besedi, ktere je dan v pojasnilo. — Nemec druží mnogo velic in malih v en stavek; Slovenec dela raji bolj kratke odmere v govoru.

Izgled, v katerem je mali stavek za velicim: „Olga je tako milo jokala, po zgubljenem bratu povpraševala tako zvesto, da je skoraj omečila serce Ivanovu.“ Tukaj se mali tišči besede: „zvesto“, ker jo pojasnuje; vender je tudi prav: „Olga je tako milo jokala, po zgubljenem bratu tako zvesto povpraševala, da je i. t. d.“ ker mali stavek ne pojasnuje samo besede: „zvesto“, ampak z njo tudi glagol.

Izgled, v katerem je mali v gojžen: „Pobožen menih prosi prečiste device Marije, ki je zdravje bolnikom, posebnega pripomočka bolnim revežem.“ Tu se mora mali tiščati besede: „Marije“, ker jo tudi pojasnuje.

Izgledje, v katerih so mali pred velicim: „Kar sem kupil, to bom lupil.“ „Kdor bo kravo vračal, ta bo oves plačal.“ „Čigar so konji, tega je voz.“ „Da (kadar, ako, če) te vidim, pa te bom poklical.“

O tem bi še lahko govorilo še več, ali tukaj branita čas in kraj, da ne rečem tudi pomanjkanje terminologijskih oblik. Še zdaj so Vodnikove besede te verste boljše od vsega, kar napiše uni ali ta; vsa novina je taka, da nas Bog vari! V neki slovnici, ki nima pisateljevega imena, beremo: „podsebek“ (subjekt), „orečenje“ (prädikat), „nobojni“ spol (sächl. geschlecht) po latinski besedi: neutrum, narejeno iz: „nobeden.“ Ali kako more živa duša iz: „nobeden“ skovati „nobojni?“ Ta beseda bi mogla izhajati po analogii samo iz glagola: nobiti, ki ga pa nikjer ni. Gotovo je bil stokrat bolj stari srednji spol. Tudi se bere: „narava = sitte“; ali uže pri starih Slovencih je: „sitte = vprav, a, m. sp.“; „narava“ je nova beseda za ptujo: natura. Dalje stoji: „lepo dišati“ = wolriechen, „dobro dišati“ = wolschmecken. Rad bi vedil, kje se

tako govori? Kmet časi res veli: „ta jed mi diši; ali s tim le dopoveduje, da ima želje do kake jedi, ne pa, da je: „wolschmekend.“ Dolenec bi djal: ta jed je slastna, neslastna, ima slast, nima slasti. Ko bi ta knjiga ne imela spredaj letnic, gotovo bi mislil, da je pater Marko njeni oče; le on je znal barbariti, kakor je na pr. naslednje: „podbudujejoč, odstrašujejoč (abschreckend),*) (na se) vlečejoč**“ (kraj) = anziehend, okrepčujejoč, zadostujejoč.“ In tacih napák ni kraja ne konca, kakor bi ne imeli razun slovnice užé dovelj družih pisarjev, ki nam jezik pridijo.

(Dalje sledi.)

O Rojenicah.

Že se je velikrat v „Novicah“ o Rojenicah govorilo in to kar je bilo tukaj povedanega, je po nemški napisal gosp. prof. dr. Klun v „Oesterreichische Blätter für Literatur und Kunst“ Nr. 47. in 48 leta 1857. Temu je dodal posnetek iz povedanega in nekoliko opazk in tolmačenja oziraje se na nemško mitologijo. Najpred je overgel izreko Jakopa Grimma: „die Slaven entwickeln keine Vorstellung von den Schicksalsgöttinnen“, ker imajo Slovenci tri verste osodnih boginj. Potem je overgel gospod Terstenjakovo izpeljavo Rojenic od andiškega Râgini, ker Rojenica je izpeljana od glagola roditi, in pomeni tedaj v prenesenem pomenu žensko bitje, ki je z rojencom ali rojenko v zvezi, in se imajo Rojenice za toliko zmatrati kakor nemške „norní“ (Grimm. Myth. I. 376—388). Razun Rojenic je tudi omenil: želikžene in bele žene, in misli, da so želikžene enake z nemškimi „Wunschweiber“ (Grimm. Myth. I. 391 in 400). Iz tega, pravi, se vidi, da si Slovenci osodne boginje večverstno mislijo in predstavljajo, le da se do zdaj za to stvar nobeden menil ni in da so si pripovedke samo dojnice in predice pripovedovale. Za tem oznanja to, kar se je v „Novicah“ od Rojenic govorilo, in k mnogo pripovedkam, v katerih je od Rojenice govorjenje, pravi po pravici, da je Rojenica z Vilo zamenjena.

Te opazke so večidel dobre, le opazki pri 5. pripovedki, ki sem jo v „Novicah“ v 47. listu 1857 ob kratkem in v knjižnem jeziku povedal, ki je pa v Miklošičevem delu: „Slavische Bibliothek“ II. B. popolnoma in v horvaško-slovenskem narečju natisnjena, ne umem, ker ne vem, kako je bilo mogoče ponemčiti besede: „če ne bo vzel Vilinskega kralja hčere“ takole: „wenn er nicht die Tochter des Vilkinskischen Königes heirathet“; le to se mi čudno zdi od kod je ta k prišel, da se je iz tega mogla po tem takem napraviti gotovo napčna opazka: sollte unter dem „Vilkinskischen Könige“ der in den nordischen Sagen vorkommende Heldenvater Vilkinus gemeint sein? (Grimm's Myth. B. I. p. 349) Vilinski kralj ni nič drugega kakor: der König der Vilen. Tudi to se mi ne zdi odveč, da povem, da nekoliko razločka se mora delati med narodnimi povestmi med Slovenci na Kranjskem in med temi na Horvaškem. Sklep storij na Kranjskem je res večidel: „men' so pa dal' iz fingrata (ne naprstnika) jest', 'z rešeta pit', pa z lopato po rit'.“ Pri Slovencih okoli Varaždina tega sklepa nisem dozda še slišal. Naj navadniši sklep je: „i pil sem iz pisanoga vrčka, da mi i dendenes rit frčka“; ali pa: „i napravili su velike gosti kaj je bilo 'sem za dosti“; ali: „ta naj ide v koš gde“ „jih ima još“ i. t. d.

*) Abschrecken se pravi: ostrašiti, ne: odstrašiti. Le tačas bi se reklo, da je kdo na pr. tatéva odstrašil, ako bi mu bilo vedeče, da bo prišel krast, pa bi se v kosmato kravjo ali volovsko kožo zavil, i tako odgnal ga. Odstrašiti je: „wegschrecken.“

**) Horrendum

Da se pa ta del slovenske mitologije bolj in bolj dožene, donašajo domoljubni možje od časa do časa iz raznih strani slovenske dežele prineske. Nate tedaj še nekoliko pripoved iz Varaždinske okolice, kar sem znova o ti stvari zvedil, in to tako kakor narod pripoveduje v horvaško-slovenskem narečju, kakor je treba, da se narodne stvari zbirajo.

1. Tak je bil jenkrat jeden kral koji je ne imel dugo sina. Onda se dogodi da se je na jenkrat sin narodil, a to je bilo njemu jako drago. On nam dá velike gosti napraviti, i koj god je k njemu došel je dobro došel. Dogodi se da su došli na večer kasno dva bogci, i oni su dobili piti i jesti, i onda su vu štali zaspali. Ponoči na jen put odpre se štala a nuter dojdú tri belo oblečene ženske a to su bile Sujenice. Prva od ovih Sujenice veli: kaj bu ovo dete? naj bu soldat; druga veli: ne, naj bu general; a tretja veli: ne, ne gon, gda bu dvajsti i dve leta star, onda naj vubije svoju mater in oca. Vu jutru se stanu bogci, najaju se, dojdú vu hižu pak su govorili: joj joj! da bi vi znali kaj ovo vesele znamenuje, vi bi se plakali. Oni su morali pred kralom povedati kaj je to. A mati se je onda na veke nad sinom plakala. Gda je vre sin odrasel pital je mater, zakaj se plače. Ona mu pove da bude svoje stareše zaklal. Na to sin veli: a ja, ja ne bum zaklal jih. Onda misli, misli kak ne bi stareše zaklal, pak ide z doma, pak dojde v jednu šumu da se tam vužge da ne bu onda moral zaklati stareše. Zakuri si drva pak se rezkuraži pak skoči v oženj, i onda je tam zgorel; ali srce je ostalo čisto celo, i ona je jako dišalo. Onda je išla jen put jedna bogata či onud pak je išla glet to srce, i kak je podehnula mam je onoga istoga sina porodila. Onda on isti sin je pak rasel i bil je jako spameten, pak je štel iti jen put dimo starešom svojim prvešem. I došel je i tam je živél. Onda jen put na večer gda je išel nekam z doma, bilo mu je rečeno da mu doma krađu. On brže bole dimo pak zeme sablu dol iz stene pak počne cepati ž njum po posteli gde je njegov prveši otec to je kral i kralica, mati prveša, ležalá, i tak je jih scepál i vmoril. Kaj god mu je bilo sujeno ono je i učinil.

2. Bil je sejem vu lastovitem mestu pak je onda išel jeden mesar na sejem, pak ga je noć zastigla pak je onda moral prenočiti pri jedni hiži, a čez onu noć se je narodilo jedno dete. Taki došle su Rojenice i prorokuvale su mu. Jedna je rekla da bude pop; druga: ne, — neg ne znam kaj mu je prorokovala, — a tretja je rekla, da se bude vužival blaga ovoga mesara. A mesar je to čul pak si je mislil, da kak bi to moglo biti da bi se ov moga blaga vužival? A on se je v jutro rano stal pak se je na put odpravil pak je ovo dete v žep del, pa gda je mim plota išel pak je to dete na kolec napičil kre puta. A on je mislil da je za istinu napičil, a ne je, neg samo za povoj nateknul. Na to dojaše njegov sused za njim a vidi dete na kolecu. Zeme to dete pak se povrati dimu pak si je odhranil. A ov, koj je nabol, imel je drugo leto dete, i ovi obadva su zrasli pa su se oženili, i tak se je vuživalo blago toga mesara kak mu je bilo i sujeno.

3. Bil je jeden muž pa je imel s svojim ženom dete. A gda ga je imela onda su došle Sujenice suditi mu kaj bu iz njega. A tam je bil jeden bogec i vidil je Sujenice pa je 'se čul kaj su Sujenice sudile. Prva je rekla da naj bude soldat; druga je rekla da naj bude pop, a tretja je rekla, da se bude utopil. A to je bogec 'se čul. Onda gda su odišle bogec je 'se povedal njegovemu ocu i materi kak su sudile Sujenice i rekel je da se bude utopil. Oni pak ga nisu pustili nikam vun. Gda je odraslo dete a gda je bilo sedem let staro onda je bilo jako vihrasto i zmirom bi rado bilo vuni. Oni ga pak nisu pustili vun, nego jeden put su obedovali a dete je vun odišlo in vu zdencu se je vtopilo kako su mu odsudile Sujenice.

Kakor je Nemcom hrast, tako je Slovanom lipa v obče posvečeno drevó. Kakor se oni sponašajo z mogočnim hrastom, ravno tako se sponašamo mi s prijazno lipo. Kako lepo je viditi cerkvico, ktero mogočna stara lipa s svojimi orjaškimi vejami tako rekoč štiti in varuje, da bi se ji kaj žalega ne primerilo. V nekterih krajih ima vsaka cerkev, skoro vsaka hiša svojo lipo. Mnogo krajnih, pa tudi mnogo osebnih imen je po njej izpeljanih, kakor: Lipnica, Lipinjak, Lipnik, Lipež, Lipovšek, Lipič, Lipović i. t. d.

V hladni senci kake stare lipe se zberejo ob nedeljah in praznikih mlade slovenske deklice, ter veselo popevajo, da veselja poderhtuje serce človeku, ki tega ni vajen. Na Horvaškem se snidejo pod lipami selski starašini, ter se posvetujejo o domačih zadevah in poslovi (opravkih). Na Serbskem priderči po opravljeni službi božji pod košato lipo mladež obojega spola, ter pleše svoj omiljeni národní ples „Kolo.“ — Iz lipovega lesa so si stari Slovani svoje Bogove napravljali, in pri Slovencih se še dandanas pogosto sliši poslovica: „Derži se ko lipov Bog“ to je, leseno. Slovenci pripovedujejo, da v lipo kakor tudi v gaber nikoli stréla ne vdari; pod lipo namreč je mati božja s svojo čedo počivala, ko je pred sovražniki bežala; pod gabrom pa je vedrila, ko je deš šel.

Slavni naš Stanko Vraz poje v 45. broji svojih „Djulabij:“

Cvetokitna lipo!
Koje u svom sàrdi
Perun žarkom rukom
Nikoč ne pogàrdi.

V Zagrebu.

A. K. Cestnikov.

Napáke slovenskega pisanja.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

2. Stavkov ne smemo začenjati s pomozniki, ne z okrajšanimi oblikami osebnih zaimen, tudi ne z okrajšano obliko glagolovo: hoteti: „čem, češ, če i. t. d.“ Napek je: „Ga utolažit poiščejo kake sladkarije“; ravno tako tudi: „Čem te oglasiti (sic?) pravi streže“ (ich will dich melden). Druga narečja vselej stavijo te besedice še le za glagol, ako ni pred njim kacega imena, zaimena i. t. d., ki imajo moč, da potegnejo te besedice bliže sebe pred glagol, na pr. „Da se priča i pripovijeda.“ (Vezica: „i“ (und) nima te moči; „in, ino“ jo imata). — Najneukretniše pa je, ako stoji pred velivnikom (imperativom) okrajšana oblika osebnih zaimen: „Ga ujemite in k meni pripeljite!“ Kaj takega se le v knjigah bere; ali govoril gotovo še nihče ni tako, daravno Slovenec ni prevesten pri stavi tih besedic, ker je naš jezik več ali menj ponemčen celó v najbolj skrivni tokávi, in tudi ni vse zlató, kar pada kmetu iz ust. Naslednji stavek gotovo ni za nič, akoravno ga je govorila baba, domá iz kraja, kjer je slovenščina dobro čista: „Oženil se je brezi vsega mojega vedósti.“ Koptar je djál, da si upa dobiti za vsak naš germanizem dva česka in dva poljska ter dva turcizma v serbskem. Nemogoče ni; ali tajiti pa vender ne moremo, da je naše narečje ravno v stavi svojih besed popačeno in potupjeno skoraj bolj od vsih drugih. *)

Tudi ne bodi pozabljeno, da besedica: „ne“ mora stati vselej pred velivnikom, nikdar za njim. Kosmat germanizem je: „Izverzi me „ne“, namesti: „ne izverzi me!“

*) Tega ne moremo poterjati po vsem; prebiraje mnogotere časnike slovanske si večkrat mislimo, da si tudi našim bratom ravno taka godi in včasih še huja. Vred.

Ali Slovenec vender časi govor začjenja s pomozniki, z okrajšano obliko osebnih zaimen in glagolov: „hoteti“, in sicer:

- a) v skrajšanih stavkih, na pr. „se vé, se zná“, namesti: „to se vé.“ Vzlasti prigovorov je veliko taci: „Kdor ne misli plačati, se ne puli za ceno“ (ta se ne puli). Take izkrajške imajo tudi druga narečja, dasiravno toliko ne, ko mi, na pr. „Čini mi se, bi mi bolje bilo“; namesti: „da bi mi i. t. d.“ „Kakby zralo žitko v poli, by vezdy jaro bilo?“ namesti: „kdy by vezdy i. t. d.“
- b) Kadar je glagol: „biti“ samostojen in ne pomozen, in vzlasti, če ima náglas (nachdruck) na pr. „Ali si moj prijatelj?“ „Sem tvoj prijatelj!“ „Bil je oče, ki je imel tri sine.“
- c) Kadar imajo: „sem, bom, čem“ polno obliko: „jesem, bodem, hočem“. Mi smo izgubili: jesem; v družih narečjih še živi. Serbske pesmi: „Jedni vele: jeste preturio; namesti: „preturio je.“
- d) Časi, kadar stoji mali stavek pred velicima, na pr. „Ko ga vidi, kako tava, mu pomolí verv.“ Serb bi velel: „onda mu pomolí“; ali tudi: „pomolí mu verv“; tudi v našem jeziku bi ne bilo neprijetno: „tedaj mu pomolí.“ Djal bi, da pri nas v taci namerah celi stavki vlečejo te besedice bliže sebe pred glagol ravno tako, kakor smo popred rekli od posameznih bolj važnih členov.

Kadar mali stavek gojzdimó v velicega, moramo staviti okrajšano obliko pomoznega glagola precej za vejico (,), ker ni več v navadi: „jesem, jes i. t. d.“ na pr. „Tvoj brat Fedor, že od nek-daj malopridnež, je ubit.“ „Otahičanje, ki živé na otoku Otahiti, so lepi ljudje.“ Gotovo bi se terdo glasiló: „Tvoj brat Fedor, že od nek-daj malopridnež, ubit je.“ Premalo svobode v govoru pa nam bi privoščil, kdor bi hotel, da naj vsaki stavek te verste zasuknemo tako-le: „Ubit je tvoj brat Fedor, že od nek-daj malopridnež.“

- e) Kadar vprašamo: „Si vidil mene?“ „Si-li odgovoril?“ Tako je tudi pri drugih Slovanih.

Nemci devajo časi pogoijvni govor (bedingungssatz) v obliko vprašavnega, na pr. „Hat er kein's, macht er ein's“; namesti: „wenn er kein's hat. Tudi naš Prešerin pravi: „češ biti v krajnskih klasikov števili, debelo jo zarobi“; namesti: „ako češ biti i. t. d.“ Mislil sem, da je to le nemškemu jeziku lastno; ali tudi Slovan je vsaj nek-daj tako govoril, če zdaj več ne. Bere se v dveh najstarih odlomcih kraljedvorskega rokopisa, v „snemu“ in „Ljubušinem sudu“:

Staročeski:

„Rozrešite moje vypovedi,
Budete-li u vas po razumu;
Nebudete-li u vas po razumu,
Ustavite ima novy nalez.“

Slovenski:

„Presodite moje si izreke,
Ako bodo po razumu vašem;
Če ne bodo po razumu vašem,
Vstanovite jima novo sodbo.“

Snem:

„I umre-li glava čeledina,
Dieti vse tu zbožiem vjedno vladu.“

„In umre-li glava rodovini,
Vladajo naj vkup blagó otroci.“

(Dalje sledí.)

Národne povesti.

Veseli me iz serca, da sem po raznih svojih spisih v rodoljubih izbudil marljivost za popis národnih povest in vér. Tako sadaj imamo gotove vesti o bitnosti Rojenice, in rad pustim svojo misel, da so Rojenice ednake bitja bile z indiškimi *) Ráginí. Učeni profesor gosp. dr. Klun je v „Oesterr. Blätter für Literatur u. Kunst“ obširniše in

*) Na 13. strani poslednjega lista v sestavku „O Rojenicah“ je brati v 10. verstí „indiškega“ namesti „andiškega“ Vred.

ličal, in svoje koklarske dolžnosti opuščal; ta materna skerb se mu bo v bučo tako globoko utisnila, da je ne more nikakor pozabiti, in ker nima pozimi rejenčkov, se rad koj pri nastopu spomladi privajenemu opravilu udá.

Ledenice.

Da so ledenice tudi po kmetih potrebne, je sploh znano; da si jih pa pogostoma ne napravijo, so gotovo tega obili stroški uzrok.

Ravno pravi čas je, da tukaj nekoliko od ledenic omenimo, kako bi se dale najlažje napraviti; morda bodo naši prebrisani gospodarji sčasoma poskusili tu in tam si ktero napraviti, in potem bodo gotovo svojim verlim gospodinjam jako vstregli, v ktere bodo rade poleti mesó in druge enake jedila hraniti nosile, da se jim ne usmradijo in ne spridijo.

Po naznanilu Pomernskega kmetijskega lista napravljajo v Ameriki ledenice sémtertje po manjših kmetištvih ne pod, ampak nad zemljo, kar tudi že delj časa sém na Nemškem posnemajo. Za to napravo jemljejo najraje šoto (Torf), ktera ledenice najbolj pred vročino varje. Narejajo namreč štiri voglaste lope (bajte) 16 do 20 čevljev prostorne, po 12 čevljev pa visoke, v ktere napravijo od znotraj 3 čevlje debele stene, katerih votline z žaganjem nasujejo, zvunej jih pa s tesarskim lesom zvežejo. Ravno tako tudi tla s šoto 2 čevlja na debelo natlačijo, ali pa iz lesenih tramov naredijo. Streho pokrivajo s terstjem ali pa s slamo. Dvojne duri, ktere s slamo podvlečejo in s prepetim platnom k durim pribijejo, postavijo vselej na severno stran. Te baže ledenice se dajo prav po niski ceni napraviti. Neki gostinčar velike gostivnice je imel v enaki ledenici ledú celo leto dovelj za svoje potrebe, in pravi, da mu ni naprava ledenice več stroškov prizadjala, kakor 70 tolarjev; v zemlji napravljena in obokana veljá pa čez 1000 tolarjev. Da mu ni treba vsaki dan vrat ledenice odpirati, ima omenjeni gostinčar zaboj (kišto) za led v svoji zakladni kleti, v katerem mesó, perutnino, divjačino i. t. d. ohrani, da se mu tako berzo, posebno o vročini, ne spridi. Ta zaboj je bil polčeteri čevlj dolg, poltretji pa širok, v katerem je bila druga nekoliko manjša škrinja; prostor med njima je z žaganjem, unega pa med zaporoma z rezanco nasul. Mesó se je v tem zaporu celi teden poleti dobro ohranilo, če bi bil omenjeni zaboj vés z ledom obdan, bi se vsaki teden le po 3 vedra ledú za zaboj omenjene velikosti potrebovalo.

Kranjska zemlja, kakošna je.

(Konec.)

Za takošnimi skladi je še kamenje kredinega izobraženja (Kreideformation), ki je iz manj terdega, sivkastega ali rudečkastega apnénika v škerléh ali v zgrudencih, to je, v sprijetem kamnem drobirji; apnénik v škerléh ima v sebi posebne okamnence (Rudistenkalk), apnénik ali kreda v zgrudencih pa je enak tistemu, ki se nahaja pri Gosavu v doljni Avstrii (Gosauer Conglomerate). Spodnje kredino kamenje se nahaja le po malem, le v Poreznu unstran Loke. Zgornje kredino kamenje, in sicer v škerléh, pa se nahaja obilno v gorovji med Idrijo in Vipavo, v Črnem verhu in na Nanosu (kakor dalje na Krasu), tudi po sredi velike gorenske ravnine, pri Smledniku, Mengšu in nad Dobom. Apnéni ali kredini zgrudenci pa se kažejo nad Idrijo, na Veharši in na Gorah, tudi pri Loki na gradu. V takem gorovji se tukaj začinja množina lijakov, kotlov, dolin, jam in votlin, kakoršna se nar bolj obilno kaže dalje na Krasu. To je versta drugotnega gorovja in kamenja.

Za njim sledi kamenje tretjaškega izobraženja (Tertiärformation), ki se je narpozneje vsedlo ali iz morja

ali iz sladkih vod, in je iz ilovnatega lapornika, pešenika in iz apnénika podobnega unemu, ki se nahaja ob reki Lajti v Avstrii (Leithakalk); to kamenje je sploh manj gosto in terdno, nekaj v škerléh, nekaj v zgrudencih, in sivkaste barve. Stareje lege tacega kamenja se nahajajo v gričih nad Kranjem, Kropo in Radoljco, pri Smledniku in v Medvodah; mlajše lege pa se kažejo tudi med Kranjem in Radoljco bolj pri verhu, posebno obilno pa v izhodni gorenski strani, in sicer eno gorovje od Komende čez Kamnik, Tuhinj do Motnika, eno pa od Moravč, memo Kolovrata do Zagorja. Iz tacega gorovja se dobuje zeleni kamen za kamnarje v Otoku, mlinski kameni pri Naklem; v takem se dobuje tudi mnogo okamujencov, zlasti pa rujava kamno-ogljje ali premog, na pr. pri Sori, pri Smledniku, marveč pa v Zagorji, kjer eno društvo dobuje po 200,000 centov premoga na leto, in drugo društvo ne veliko manj; tudi se sémtertje nahaja železna ruda v okroglih kosih in zernih.

Nar bolj na verhu leži potopni in potočni nasip ali prod (Diluvium und Alluvium). Sploh se nahaja med nami misel, tudi v bukvah, da široki in dolgi nasip po veliki gorenski ravnini je zgot savski prod, da je tedaj Sava neki čas prav blizu Ljubljane tekla. Učeni geologi pa razločujejo dvojni nasip ali prod: potopni nasip, ki zastaja od vesvoljnega potopa, in potočni nasip, ki ga nanašajo potoki in reke vsaki čas. Potopni nasip je razširjen po vsi veliki gorenski ravnini, in sega v sredo ljubljanskega mesta (deloma, z rumenkasto in sivkasto ilovico in lapornico, blezo sega tudi v močvirje, morebiti je množica starega začrnelega hrastja v tisti zemlji tudi od potopa). Ob stranéh, med Kranjem in Loko, med Cerkljami in Komendo, je posebno razgernjena pešena ilovica, po sredi je večidel kamnat nasip ali v drobirji ali v zgrudencih; poleg Save in Kokre se kaže lega nad lego v stranske doline pa ta nasip ni razširjen. Zgrudenci so zrašeni po apnéniku, in se razločujejo memo tretjaških potem, da mlajše grude so manj terdne, in da starše grude imajo mnogo lukinj. Potočni nasip pa se nahaja po večjem ali manjšem ob vseh potokih in rekah, ki imajo širje struge; ob Savi se ga več kaže še le od Medvod do Dola, ob Bistrici pa ga je obilno od Kamnika do Dola. Med mlajši nasip se šteje tudi debeli in drobni pesek, ki se rad razprostira po bregovih, in pokriva tudi doline ondi, kjer je apnénik v hribih celó drobeč.

Hicinger.

Napáke slovenskega pisanja.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

3. Tretja navada gerdega nemškovanja pak je, da kerčimo male stavke, devaje dopovedovavni glagol v „nedoločivnik“ (infinitiv). Tako pišemo vsi: bodi-si Peter, bodi-si Pavel. Vzlasti le-ta germanizem nam je v obili časti; rekel bi, da najbolji naših pisateljev še skoraj ne vedó, da to je neslovenski.

Ne mislim, da naj se nedoločivnika tako ogiblremo, kakor Serbje, ali celó Bulgarji, ki ga dan danes uže več nimajo; gotovo je pa vender, da pri nas nikoli ne sme in ne more stati namesti celega stavka po nemški navadi. Kmeta sem dobro poslušal, in vidil sem, da nimamo veliko nesamostojnih glagolov, ki ga hočejo imeti za sabo. Ti so: „hoteti, moči, morati, smeti, dati (lassen), želeti, veleti, ukazati, zapovedati, začeti, nehati, braniti, upirati, vreden biti, željen biti, spodobno biti, nimam kaj, nimam kam, nimam za kaj (za čim), in morda še kaj — pa malo — družih. Toda pri mnozih med temi rabi kmet poleg nedoločivnika skoraj še raje vezico: „da.“ Iz tisuč izgledov, kako naj se ne piše, berimo samo kake tri: „Skoraj bi se bil tako deleč

spozabil, mu kroglo v serce poslati.“ Tu je vsa misel malega stavka čisto nemška. Dobro vem, da bi te kmet tako govorečega debelo pogledal, ker bi ne vedil, kaj praviš. Imelo bi se reči: „Skoraj bi se bil toliko spozabil, da bi ga bil kmalo v serce vstrelil.“ Dalje: „Olgo vedno veselo viditi, tudi Vazil serčnejši postane“; namesti: „tudi Vazil je bil serčnejši, ker je Olgo vidil vedno veselo.“ Tukaj bi še Nemec ne djal: „Die Olga immer froh zu sehen, wurde auch Wasil herzhafter.“ Še več tacega se je prikralo v naše pisanje, kar pa vse vkup nič ne velja, na pr. „sestro viditi, skočim z voza“; ali: „to novico slišati, ostermim.“ To so skerčeni stavki nedoločivni (infinitivsätze), ki jih prosti človek ne govori, in razun nas tudi ne piše nobeno drugo narečje. Še en izgled: „Ga utolažit poiščejo kake sladkarije.“ Imelo bi se reči: „da bi ga utolažili, poiščejo kakih sladkarij“; ali pa: „da ga utolažijo i. t. d.“

Beli Krajnci stavijo po serbski navadi namesti pogojnega naklona v preteklem času, pogojivnik sedanjega, na pr. „Da grem jaz v mesto, gotovo bi me ne bilo več nazaj“; namesti: „ako bi bil šel jaz i. t. d.“ To je posneme vredno, ker je kratko, lepo in domače; s tim se mnogokrat ognemo brezištevilnih oblik: bi bil i. t. d.; ali kaj, ker naši pisatelji svojeglavno zamečejo vse, kar niso slišali v svoji vasi, ali pa še celó v svoji koči. Le nemškovanja se v slast poprijemljejo, naj ga slišijo ali beró!

4. Ne smemo tacihi stavkov devati v terpivni naklon (leideform), v katerih stoji potem imenovavnik v rodivniku s predlogom „od.“ Nihče ne pravi: „Bežim, ker sem bil od očeta tepen; ampak: „bežim, ker so me oče tepli.“ Ako bi te kdo vprašal: zakaj bežiš? in ti bi mu odgovoril: „ker sem bil tepen“; vendar ne bo uni dalje vprašal te: od koga si bil tepen? ampak djal bo: „kdo te je tepel?“ Stari Slovenci so devali take stavke lahko v terpivni naklon, ker so imeli storivnik brezi predloga, na pr. „Travička, stupana cuzim kopytem.“ „V'zveden byst' Jisus duh'm v' pustinih.“ „V'sja mnje predana sūt' o'cem moim.“ Ako je v delavnem stavku imenovavnik živa oseba, Slovenec ne jemlje nikoli terpivnega naklona; kader je pa imenovavnik reč, potem ga lahko denemo v storivnik s predlogom „s“, in tako naredimo terpivni naklon. Prešerin pravi: „poroseno od ljubezni čiste.“ To je gotovo neslovenski; ali dobro bi bilo: „porošeno s čisto ljubeznijo.“

Vem, da se bere tudi v starem: „Iskusit se ot diavola“ (um vom teufel versucht zu werden), in več tacega; ali to je zasejano iz gerškega. Rusi pri takej priložnosti rabijo sami storivnik, tako sploh tudi Čehi; Poljci, bolj poptujčeni, devajo časi, posebno pri živih osebah, rodivnik s predlogom: „przez.“ Pa ne spominjam se, da bi bil kaj tacega bral v serbskih narodnih pismih, razun dveh namer: „To ni magla od Boga poslana;“ in pa: „Nije rodjena od oca i majke.“ Ali ta dva oba izgleda sladita po cerkveni slovenščini, ako ne rečem, da v zadnjem predlog: „od“ bolj znači mér*), od kod je rojena. Prosti Serb govori po duhu našega jezika le vedno raje v delavnem naklonu; se vé da se učeni poprijemljejo terpivnega, obračaje se po ptujcih. Vedno bi se moralo našim južnim bratom na uho trobiti: Pustite ptuje blago; učite se jezika iz svojih neprecenljivih pesmi; iz njih zajemajte; berite jih noč in dan, da jih boste umeli! Naj imajo vaši poetje krasne pesmi, zložene po duhu izobražene Evrope, ktera njih je vredna jermenje odvezati Kraljevičevim? Žalost in nevolja obhaja človeka, ako bere serbskih in ilirskih pisa-

teljev poezije, ki so jih skušali peti po narodovem duhu. Kako omledno je večidel vse! Zakaj? Zato ker so ptujih misli tako polni, da ni več prostora za domače.

(Dalje sledi)

Národne stvari.

Pirni običaji ali ženitvanske navade v horvaškem primorji okrog Bakra.

Po Susaniču od Kobeta.

Dôba pirovanja (ženitovanja) se ravna po raznih okolnostih; starosti dôbe pa, v kateri se ženi, povedati nemorem, akoravno je gotovo, da se pred 16. letom jako redkokrat, da ne rečem nikoli, navadno pa in brez razlike spola se ženi od 20. do 26. leta s tem razločkom: ako je sin jedinec svojih ostarelih in oslabeledih porodnikov, se raneje, ako pa ima sester, se še le po njih udaji ženi, vodeč so-prugo kov zameno udanih sester na dom k svojim roditeljem. Ako ti vidijo, da sta mlada pridna, skerbna in spretna za gospodarstvo, jima predajo ključe in hišno vlado. Ako se pa v kateri hiši nahaja več bratov, se gledajo starji bratje poženiti na blago*), ali ako te sreče ne morejo steči (doseči), vsaki za-se mora delati hišo, kjer se bo nastanil s svojo družino, kajti je stan patriarhaljski že popolnoma izkorepljen (izkorenjen), namesto njega pa je obveljal ljudski pregovor: „pervo je treba štalico, potle kravico.“ Očinska ali starinska hiša po navadi spada na najmlajega sina.

Ozir zarokov, v katerih dva zaročena na veri stojita, se nič gotovega reči ne more, pokedob se eni valje za zaroki ženijo, kjer se temu nasproti drugi po tri po štiri leta motajo, in v tem času eden drugega obiskujeta in ob nekterih dobah leta darujeta: kakor na badnjak (dan pred božičem) vsaki ljubi dobiva od svoje ljube kolač, o veliki noči pa pogačo; nasproti dobiva ona od njega ob novem letu dobro roko (nekaj peněz). Nekteri zaročenci prinesejo svoji dragi prvi dan maja lepo zeleno vejo kakoršnega si bodi hrasta, ter ji jo nastave pred vrata, ktero ona s svilnimi verpcami (pangeljci), z vsakojakim (mnogoverstnim) cvetjem, jabelki i. t. d. okinči, ter s tim pokaže, da ji je mil oni dar in da ga cení.

Dekle si izbirajoči mladeneč gleda na lepoto, dobroto, ljubeznjivost in delavnost, največ pa na poštenje, o čim se sin s roditelji posvetuje in dogovarja. Kadar so o tem že enih misel, grejo snubit, in ako jim se obeča, se valje za kateri dan zaroki narekó.

Na dan zarokov dajo dekličí starši po svojem premoženji primerno večerjo, na katero se pozove nekoliko rodbine od obéh strani. Pri večerji se dajejo darovi v zalogo vere in ljubezni, in sastojijo v dveh, treh svilenih robcih in šest do dvanajst zlatih perstanih, od katerih se konči eden vsako nedeljo in praznik mora devati na perst, ako nečejo, da se preterga zaročna vez, kajti bi drugači znamenovalo, da se nemara za onega, čigar so perstani, ter da ga je pustila; ako se pa kaj takega dogodi, mu vse stroške poverniti mora; nasproti pa, ako on njo popustí, zgubi vse dare, in stroške, ki jih je uzročil, ji plačati mora.

Potem, ko je že darove prejela, mu seže v roko in od nazočih eden poliva njune sklenjene roke z vinom. Rokovanje z polivanjem vina poterjeno se tako cení in poštuje, da se brez velikega greha prelomiti ne dá, ali bodoč, da se to vendar večkrat spéti, zatorej se polivanje danes red-

*) MÉR i. žensk. sp. die richtung. V Laščah pravijo: v katero mér je tekel? Méroma je beiläufig, ako je govorjenje od velikosti in prostora, na pr. „kolika meroma je palica? Kako meroma bučele sedé?“ Pis.

*) Po neki stari vinodolski postavi in navadi se ne delijo sestre z brati, van ako je kaj maternega premoženja; zato navadno nobena ne prinese nič drugega možu kakor škrinjo. One pa, ki nimajo bratov, se zovejo blagarice, ker jim vse premoženje po starih dopada, od tod „ženiti se na blago“, to je, iti za zeta. Pis.

Napáke slovenskega pisanja.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

5. Napek rabimo same rodivnike, ako ž njimi hočemo zaznamovati čigavost. Nikdar kmeta ne slišiš: „Ko prideš do vrat mesta;“ „to je sina sin, hčeri brat.“ Ako vprašam: do čigavih vrat? čigav sin ali brat? ne moreš odgovoriti: „mesta; sina; hčeri.“ Sam rodivnik je ušesu premalo; zdí se, kakor bi nekaj manjkalo; in če je krajši rodivnik, bolj se nekaj pogreša v odgovoru.

V tacih primerah se govori na dva načina: deva se namreč namesti rodivnika prilog, na pr. „Ko prideš do mestnih vrat; to je sinovlji sin, hčerínji brat; grofénjo sestro sem vidil (der gräfin schwester.)“ Serbski: „Volim brata od očínjega vida.“

Tudi se jemlje dajavnik (dativ), ki mora stati vselej pred besedo, ktero pojasnuje: „Ko prideš mestu do vrat; velik je očetu do brade; bratu je konj ukráden; pojdi vragu v —.“ Posebno Serbom je to navadno: „Prnu vila nebu pod oblake; nahodi se šatoru na vratih; ona izjede ribi desno krilo.“

V prozi bi se imeli tacih samih rodivnikov ogibati, kolikor se dá; v pesmih pa, ki imajo mnogo prosteej govor, ni vselej mogoče. Bere se užé v kraljedvorskem rokopisu: „lom oščepov, blisket mečev, ohenj buře itd.“ Tudi v serbskem se nahaja semtertje kak rodivnik te verste, pa v junaških pesmih redko; več se jih bere v ženskih — ali opomniti je, da mnogi med njimi diše po cerkveni slovenščini, na pr. „Vodi je (jo) u ime Boga; rožanstva lug“, namesti sicer navadnega: rodjenja lug; to je log, kjer se je rodil Kristus.

Drugače je to, ako ima rodivnik pred sabo: prilog, zaime ali ime, da ga pojasnuje. Prav je: „hiša mojega očeta; žena starjega brata.“ Serbski: „Noja ptića krilo; dvori Petra Mrkonjića.“ Ako vprašamo: čigava hiša, žena; čigavo krilo; čigav dvor? lahko odgovoriš: „mojega očeta, noja ptića, Petra Mrkonjića.“ Tukaj uho ničesa ne pogreša v odgovoru.

Časi ima tak rodivnik še le za sabo eno ali več besed zavoljo večega pojasnila, na pr. „Goveda su Milice moje sinovice; kčí govedara iz toga i toga sela; sin cara od one zemlje.“

Da bi kdo napek ne razumel, opominjam, da je ta rodivnik vselej navaden in dober, ako znači kolikost (genitivus partitivus), na pr. „kos kruha, sod vina, kaplja kervi, kita vijolic.“ Imeti ga hočejo tudi nektera imena, ki so na-se vzela predlogov pomen: „konec vasí, sredo mize (postavite), vkraj hiše, uno stran Save, križ potov i. t. d.“ Hoteli so z rodivnikom nadomestiti naši pisatelji stari sami storivnik, pa tudi proti jezikovemu duhu, na pr. „Mogočnih rok ga zavihti, *) namesti: „z mogočnimi rokami.“ Res jako pogrešamo zgubljenega storivnika, ali kdo si ga pisati upa? Nikakor ne velja staviti namesti njega rodivnik. — Ta sklon pa je vselej na pravem mestu, ako popisujemo lastnosti. Dobro je: „človek bistrega očesa“; napek je: pogledal me je „bistrega očesa.“

6. Nemškujemo, ko devamo: „bom, boš, bo i. t. d.“ za nemški: „werden“, ki je pomožnik terpivnega naklona zdanjega časa, na pr. „Do verha pridšemu bo ves trud obilno poplačan, to je: „Der bis zum gipfel angekommene wird für seine mühe reichlich entschädigt.“ Prešerin ima obilo tacih napak.

7. Grešimo v posameznih besedah.

*) Tudi to je germanizem. Posebno stari Nemci so radi govorili: „starken armes griff er ihn an; verhängten zügels sprengte er hinein“; še zdaj se bere: „gutes muthes betrat ich den weg.“ Pis.

Kolikokrat smo užé slišali in brali, da: „znam“ se pravi „scio“, pa ne: „possum“; vender si tega ne moremo vtepti v glavo; enaki smo otrokom, ki se učé slovnice. Vem, da slišiš tudi kmeta časi: „To ti zna škodovati.“ Ali vprašam: kaj moramo pobrati vso sodergo po vsih kotih? Saj menda ni neznano nikomur, da kmet pravi ravno tolikrat: „utegne ti, utegnilo bi ti škodovati.“ Enake veljave je: „zna biti.“

„Zamore“ rabimo v pomenu: „possum.“ Ali „morem“ je „possum.“ Kmeta sem le slišal, da je govoril to besedo takrat, kader je hotel ž njo to dopovedati, kar je Nemcem: einfluss haben: „ta veliko zamore pri cesarji.“ Pa tudi to menda ni prav domače? Govori se dalje: „hitro si je zamogel“ (obogatel). „Ta mož premore tri sto.“ „Hitro si je opomogel“ (hat sich von seiner armut erholt). Nikoli pa še nisem slišal: „tega ne zamorem dvigniti“; vender smo vsi zaljubljeni v svoj prelubeznjivi: „zamorem.“ Slovenec ne sme prestaviti vsacega nemškega: können (posse). Okorno bi se glasil: „To moreš lahko storiti“; namesti: to ti je lahko; to lahko storiš.

„Imeti“ v pomenu: „sollen.“ Kopitar uči, da glagol: „imeti“ nima tega pomena; ali pri nas ga ima gotovo. Dostikrat sem čul: „Dans ima (namreč: čas) priti; ne bil bi te imel (namreč: oblasti) zapreti.“ Gotovo pa je napek: „ti nimaš krasti!“ namesti: ne kradi!

„Terjati“ ni to, kar je Nemcem: „fordern.“ Mi terjamo „za“ dolg samo tistega, ki nam je dolžan. Kmet se nikoli ne zmoti; vselej pravi: „kaj hočeš? kaj želiš? kaj bi rad?“ nikoli ne: „kaj terjaš?“ Sliši se tudi: „kaj iščeš?“

Vsáj in sáj. Te dve besedi vedno menjavamo. Veči del naših pisateljev ne ve, kaj je „vsáj“ in kaj je „sáj.“ „Vsáj je nemški: „wenigstens“, na pr. „Vsaj jutri pridi; vsáj kruha mi dajte.“ „Sáj“ pak se pravi: „doch, ja doch.“ „Sáj si bil tukaj; sáj si človek, ne skala!“

„Kako da, kdo da, kje da.“ Bere se: „ko sem vidil, kdo da je tam; povedi mi, kje da so oče?“ To je laški, tudi starim Nemcem navadno, Dolencu pa čisto neznano.

„Za“ = „zum“ z nedoločivnikom, na pr. „peró za pisati.“ To menda vsak ve, da je ptuje, ali vender se bere časi tudi po knjigah morda za to, ker je prišlo jako v navado celó po tistih krajih, koder se naj čisteje govori. Slišal sem pa Dolenca: „ta riba ni za jéd;“ serbski: nema ništo za jelo.“ Tukaj moramo tedaj namesti nedoločivnika vselej narediti glagolsko ime.

„Brez da bi“ je kosmat germanizem, dolenskemu kmetu čisto neznan. On pravi: nisem ga vidil, pa vem kdo je; ali: „vidi ga ali ne vidi, vem — —“; tudi: da si ga nisem vidil, ako ravno ga nisem vidil, vender vem itd.“

Ravno take veljave je: „namesti da bi.“ Kmeta sem slišal: „ne da bi mu bil pomagal, (ampak) še bežal je, — še le bežal je.“

„Nicht einmal — um so weniger.“ To pravijo tako: „tega kamna še ne vzdigneš, nikar (užé) da bi ga nesel.“

„Djati, deti.“ Gorencu je vse djati, bodi si: „ponere“, bodi si „dicere“, in tako tudi pišemo. Dolenc pa dela razloček: „deti, (denem), dël, devêno (v zloženih glagolih: „deto“) mu je: „ponere“, na pr. „nimam kam deti; kam si del? to je bilo sem devêno; odet, razodet sem; on je do dobrega razdet (zu grunde gerichtet); sin ga je razdel.“ Sliši se tudi: „Jeruzalem so razdjali; Jeruzalem je razdjan“, pa le samo v tem stavku; zato se precej pozná, da je prinešen iz cerkve. „(Djati), — djal, — je: „dicere.“ Notranjci tudi pregliblejo: „deti“, ali v pomenu: „dicere“ v zdanjem času tako-le: „dém, déš, dé, déva, désta, démo, déste, déjo.“ Še nekaj ostankov tega zdanjega časa je v po-

menu: „thun“, kakor: „to nič ne dé; to mi težko dé; to mi je težko délo.“ Govori se pa tudi užé: „to nič ne déne; to mi težko déne; to mi je težko djalo“, ali gotovo je prvo stárje in bolje.

(Dalje sledí.)

Potovanje po zahodnem ali po jutrovih deželah v letu 1857.

Spisal Mihael Verne.

VII.

26. dan sušca smo že zgodej zgodej vstric zahodnega primorja male Azije, ki se ji dan današnji tudi Natolia pravi. Kmali pridervi urni „Vorwärts“ v široki in do deset nemških milj dolgi zaliv smirniški. Ob sedmih smo že v zavetji pred Smirno, ki jo Turki Izmir imenujejo. Smirna je bila že v starodavnih časih eno najlepših mest male Azije, toda v raznih dôbah je imela tudi razno osodo. Zgodej že jo razdenejo Lidčani — in 400 let je v svojih razvalinah le majhen terg. Aleksander macedonski jo spet sozida in v kratkem se povzdigne v središče kupčije in bogastva. Tergovci in drugi raznih narodov se shajajo v bogatem mestu, in mnogoverstne umetnosti dosežejo malo po malem visoko stopnjo, in obilo naljudena Smirna prihaja čedalje lepša in šteje že mnogo krasnih spominikov zidarske in podobarske umetnosti. Pozneje nepokojni časi pa jo pripravijo spet v nič, in v 13. stoletji je ni več drugega kot razvaline in podertine. Pa sreča se ji spet prismejlja; celó pod vladó nemarnih in lenobnih Turkov — pač čudna osoda! — celó pod vladó turško, pravim, se Smirna spet povzdigne in je dan današnji prvo in najbogatejše kupčijsko mesto cele male Azije.

Smirna stoji krasno ob širokem morji in se razširja na južni strani do srednje visokega hriba in nekoliko tudi po njem, izhodna in severna stran mesta pa stoji na lepi ravnini. Verh omenjenega hriba je sila velik, pa že na pol podert grad ali tabor iz srednje dôbe, z eno besedo, lega mesta je krasna.

Mesto šteje dan današnji do 170,000 stanovavcov raznih narodov, in se delí po narodih v razne oddelke. Vsak narod ima lasten oddelk. Največ je Turkov in Gerkov, obojih skup do 100,000, potem Judov in Jermencov (Armen-cov), najmanj pa Evropejcov, ki jim na izhodnem sploh Franki pravijo. — Pri vsi svoji krasni legi pa mi ni Smirna vendar nič kaj dopadla. Ulice so večidel le ozke, ostudno umazane in polne nekih samosvojnih ali prostih psov, ki nimajo gospodarjev in ki se noč in dan okrog potepajo ali po dnevi lenobno na solncu leže. Tudi psi imajo lastne ulice in oddelke mesta, in gorje psu, ki se iz svoje ulice v ptujo priklati. Ko bi trenil, se vzdignejo vsi domači zoper njega, in ga podijo in šavsajo, dokler ga iz svoje lastnine ne spravijo. Pa prav imajo — gostov jim ni treba, ker morajo sami menda večkrat hudo stradati. Spervega se mi je nad temi lenobnimi, večidel medlimi psi merzelo, pozneje pa sem spoznal, da so mestom na izhodnem velika dobrota. Čudno je, da pri toliki množici popolnoma zanemarenih psov ni na izhodnem vendar nikdar od stekline nič slišati. — Tudi tlak je slab in pohištva so zavolj potresov večidel lesene in nizke, k večem na dvoje postropje.

Ker smo se imeli v Smirni spet na drugi parobrod preseliti, ki se je iz Carigrada pričakoval, nam je ostajalo časa dovolj, ne le mesto na vse strani, ampak tudi bližnjo mestno okolico dobro ogledati. Zato si najmemo 27. dan sušca zjutrej oslov in jahamo proti izhodu iz mesta, pa pri karavanskem mostu, ki se po karavanah, ki iz notranje Natolije ali male Azije večidel po njem v mesto prihajajo, tako zove, se obrnemo na desno proti jugu. Na levi kake tri ure od mesta se nam kažejo visoki hribi,

odrastki tavrskih gorá, še polni snega. — Čez kake pol ure dospemo do nekega samostana gerških menihov, ki se mu „pri svetem Eliju“ pravi — še toliko dalje pa do lepega vodovoda rimskega, ki je čez globoke prepade prederzno speljan. Pred in za tem vodovodom je nekoliko mlinov, ki jih voda goni, in ti so edini vodni mlini, ki sem jih na izhodnem vidil. Drugot, kodar sem hodil, imajo le mline na sapo, v obljubljeni deželi pa še zmiraj kakor v starodavnih časih mline, ki jih z mezgí gonijo. — Za nekem mlinom je tú med visokim skalovjem majhna jama, ki ji „Homerova jama“ pravijo; terdijo, da je oče pesništva svoje neumerljive pesme v nji zlagal — Smirna je namreč že tako stara, da se za čast, da je Homerova domovina, od nekdanj čversto poganja.

VIII.

Razun v poprejšnem listu omenjenega vodovoda ni v Smirni nobenega spominka iz nekdanjih časov. Še spomin se ni ohranil, kje je prvi smirnaški škof sveti Polikarp mučen bil. Sred hriba, na katerem velik grad stoji, kakor sem zgorej opomnil, kažejo nek bel kamen, poleg ktereга samotna cipresa raste, in pravijo, da pri tem kamnu je sveti mučenec smert storil. Pa to ni popolnoma dokazano. Bolj se je ohranila povest o mučenju. Sveti Polikarp je bil učenec sv. aposteljna Janeza, in je poznal še mnogo drugih, ki so Gospoda osebno poznali. Mestni poglavar rimski, se vé da malikovavec, ga dá vjeti in na oslu ritnisko po mestu tirati, ter ga čaka z veliko množico molikovavcov in Judov v gledišču. Ko mu ga pripeljejo, mu pravi: „Zasramuj Kristusa in spustil te bom.“ Urno odgovori Polikarp: „Osem-deset in šest let mu služim, in nikdar mi ni nič žalega storil, kako bi ga mogel sedaj zasramovati — njega, kralja mojega, ki me je odrešil? Kristjan sem, in če se hočeš kristjanskega nauka naučiti, določi mi dan, in rad te bom učil.“ Na to mu pravi mestni poglavar: „Pregovori ljudstvo.“ Sveti Polikarp pa odverne: „S teboj imam govoriti, zakaj učili so nas, da spoštujemo spodobno gosposke, ki jih je Bog postavil. Ljudstvo to pa ni vredno v mojih očéh, da bi se pred njim zagovarjal.“ Poglavar pravi dalje: „Zverinam te dam vreči, če se ne premisliš.“ Polikarp pa odverne mirno: „Naj pridejo“ — „Sožgati te dam, pravi poglavar, če za zverine ne maraš.“ Polikarp pa nasproti: „Z ognjem mi žugaš, ki en hip žgè, pa kmali ugasne; ognja prihodne sodbe pa — ognja, ki je nepobožnim v večno kazen pripravljen, ne poznaš. Pa kaj čakaš, daj donesti, kar ti je drago?“ Na to okliče sodni klicar trikrat zaporedoma: „Polikarp je obstal, da je kristjan.“ In vse ljudstvo zavpije: „Naj se živ sožge.“

Germada se napravi, Polikarp sleče suknjo, in rabelj ga hoče h kolu privezati, pa mučenec mu pravi: „Le pusti me prostega; tisti, ki mi dá ogenj terpeti, mi bo dal tudi moč, brez vaših žeblicev in vezí na germadi stati.“ Na to povzdigne sveti starček oči proti nebu in moli tako-le: „Gospod, vsegamogočni Bog, Oče tvojega ljubeznivega in blagoslovljenega Sina Jezusa Kristusa, po katerem smo te spoznali, Bog angeljev, močí, sleherne stvari in vsega naroda pravičnih, ki pred obličjem tvojim živé, hvalim te, da mi ta dan in to uro milostljivo daruješ, da se med mučence tvoje štejem, da čašo (kelih) Kristusovo pijem, da z dušo in telesom v neustrahljivosti svetega Duha ustanem v večno življenje. Sprejmi me danes, o Bog vse pravice, ko prijetno daritev med Svetnike svoje, kakor si prej sklenil, kakor si mi razodel, in kakor sedaj spolnuješ. Zato se ti zahvaljujem za vse, častim in povzdigujem te z večnim in nebeškim Kristusom vred. Ž Njim in s svetim Duhom naj ti bode čast sedaj in vekoma. Amen.“

Germada se zapali; plamen se vzdiguje in razvija okrog glave svetnikove; mučenec je kakor zlato in srebro, ki se v ognju skuša, in dober duh se razširja iz njega.

kriva. Klaje so prav malo dobili, zato morajo rep za repom prodajati. Od vseh drugih pridelkov se jim je pa vino najboljše splačalo.

V Dalmaciji so sploh z lansko letino zadovoljni, v nekterih krajih so pa vsega več pridelali, kakor za dom potrebujejo. Ozimine, to je, pšenice, ječmena in reži so Dalmatini na kupe pridelali; tudi z jarinim žitom so jako zadovoljni, prosa, turšice, sirka in zmesi i. t. d., potem krompirja, repe, sočivja in raznega sadja imajo tudi več kot srednjo mero. Tudi vina so precej pridelali, tertna bolezen ga ni tako popalila kakor druge leta. Samo okoli Kotara se jim ni terta tako skazala kakor druge leta. Oljka je bila polna in po tem takem so tudi obilo olja in prav dobrega dobili. Nakosili so tudi toliko sená, da jim ni treba živine prodajati. Za svilorejo je bila letina tako dobra, da Dalmatini si boljše želeti ne morejo.

V Lombardii se je lanska letina tako-le obnesla: Pšenica je povsod rodila, posebno pa v nekterih deželah. Jarino žito je močno suša zaterla, razun milanske in varške okolice, kjer imajo umetno napeljavno vodo na njive in travnike, da jih silne suše obvarujejo. Turšice je bilo malo. Sená in druge klaje so o prvi košnji veliko napravili, o drugi jim ga je pa suša vzela. Opresnine so v nekterih krajih na kupe pridelali; v nekterih pa skoraj nič. Vina so več pridelali kakor v letu 1856; posebno okoli Kremone so imeli kaj dobro terganje, in vino je tudi prav dobro.

V Istriški okolici je bila ozimina sploh dobra, jarina pa le v posamnih kantonih, v naj več krajih pa le srednja. Turšico je skoraj povsod suša zadušila. Opresnine so Istrijani le srednjo mero pridelali. Sená in druge živinske klaje skoraj ravno toliko. Tudi vina so več pridelali kakor pred to leto. V okolici teržaški ste se ozimina in jarina srednjo mero obnesle. Opresnine so toliko pridelali, da so je zadovoljni. Živinske klaje pa le toliko, da bodo komaj ž njo izhajali. Vina so dobili srednjo mero, sadja dovolj.

Živinozdravilske skušnje.

Med kokoši, purami in sploh domačo perutnino razsaja tudi pri nas na Krajskem tista huda bolezen, ki žival naglo umori in se zato kurja smert (Hühnertod) imenuje. Mi nismo letos imeli priložnosti, bolne živine viditi, eno cerknjeno kokoš pa smo ogledali, ki je bila v Ljubljano nalaš za to iz Kerškega poslana. Vse znamnja: črna kri, bolne jetra in vranca, možgani s černo kervijo zaliti i. t. d. so pričale, da je ta kuga čerm (ali vrančni prisad, Anthrax, Milzbrand). Čudno pa je to, da razsaja ta bolezen ob hudi zimi. Škoda, da dosihmal nismo od nobenega kraja še kaj več natančnega o tej bolezni zvedili, zlasti od okoljšin, v katerih je pocepala žival. Zato lepo prosimo svoje bravece po kmetih, naj nam pišejo: kje je ta bolezen že bila, — ktero perutnino posebno napada, — kam leti sum zavoljo začetka te bolezni? itd.

Mi pa jim povémo, da smo v „Sonntagsblätter“ brali, da kovaški mojster, gospod Anton Károly iz Debrečina, je svojo kuretnino s tem obvaroval kurje smerti, da ji je 4krat na dan dal hladne vode, v kateri se je namakalo zarujevelo železo.

Nekteri hvalijo žvepleni cvet, nekteri jerebičje seme (Vogelbeere) na vodi kuhano in to vodo z drožmi ali kravajci zmešano.

Vodnik in pa France Bile.

Eden najzvestejših Vodnikovih prijateljev je bil France Bile, rojen v Bistrici, umrl duhovnik v Harijah l. 1824. Pogostoma sta si dopisovala o zadevah slovnika. Ka-

kor Vodnik po Gorenskem, tako je Bile po Notranjskem besedice nabiral in jih Vodniku pošiljal. — Govoril je Bile razun slovenskega tudi jezik horvaški in česki. V njem je gorela iskra prave ljubezni do materinskega jezika; to je v neki pesmi pokazal, v kateri Vodnikovo smert obžaluje. Škoda, da se je zgubila ta silno lepa pesem! ¹⁾ — Da se pa sploh od tega imenitnega moža tako malo vé, je uzrok, da so njegovi spisi morebiti takemu možu v roke prišli, ki jih ni ceniti umel. Ni čuda tedaj, ako so se pozgubili. Slišim pa, da se sèm ter tje pri kakem Slovencu še kak njegov spis nahaja. Prosim tedaj tukaj vse slovenske rodoljube, ki imajo morebiti kak spis mojega rajnega strica, ali ki o njem kaj več vedó, naj nam naznani po „Novicah.“ ²⁾ Vém, da bodo naše mile „Novice“ vse rade natisnile, kar se tiče naših slavnih mož, ker škoda, neizrečena škoda bi bila, ako bi pešica črne zemlje, ki njegovo truplo zagrinja, bi tudi zakrila njegove dela in zasluge.

V Reki.

Janez Bile.

Napáke slovenskega pisanja.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

Pervi pisatelj našega jezika, Primož Trubar, je bil Dolenc iz Rašice, ³⁾ blizu Turjaka. Njegovo ime, ⁴⁾ kolikor jaz vem, tamkaj ne živi v nobeni rodovini več; le pripoveduje se, da je bil Luter Martin na Rašici rojen, in sicer v sedmi številki; to je gotovo Trubar.

Dolencem gré tedaj hvala, da so začeli; potlej pa so Gorenci stopili na perste, in zadušili vse druge svoje rojake zato, ker je bilo med njimi učenih glav, posebno duhovnih, dosti več kakor med Dolenci, kar je skoraj še zmirom tako. Vračali so iz knjig vse, kar se ni slišalo nad Ljubljano, bodi si prav ali napek. Umaknilo se je obilo dobrega in lepega, kar ne rabi samo Dolenc, ampak vsi ljudje po tistih krajih, koder naš jezik še ni tako oskrunjen. Še le v poznejih dobah so začeli nekteri dolenski pisavci čutiti se, da imajo domá jezik dosti čisteji in bogateji od književne gorenščine; zatoraj so se poprijeli mnogoterih oblik, poprej do dobrega zaverženih. Dolenski govor je

¹⁾ Ta pesemca ni zgubljena, ampak pride v Vodnikovem albumu na svetlo. Častiti gosp. fajmošter Zalokar so jo izročili gosp. dr. Costa-tu.

²⁾ Tudi od te, kakor gospod fajmošter Zalokar pravijo, res bogate in velikovredne zbirke se ni nič zgubilo. Z Vodnikovim rokopisom slovnika so gosp. Metelko tudi Bileovo nabiro slovenskih besed gosp. fajmoštru Zalokarju izročili. Prepridni ta gospod so vsako stvarco s tisto marljivostjo porabili za svoj slovensko-nemški slovník, ktera gré takim neprecenljivim zakladom našega jezika. Vse tedaj, kar je rajni gosp. Bile nabral, je ohranjeno in pride kadaj na beli dan.

Vred.

³⁾ Jaz sem se rodil majhno uro hodá od „Rašice“, in dobro vem, kako se tamkaj govori; pa nikdar živega kersta še nisem slišal, da bi dan danes djal: „Raščica“ (morda je enkrat bilo tako?) ampak „Rašica“; tako se pravi tudi vodi, ki teče pod vasjo. Vender se pa: „šč“ na Rašici tenko in čisto izreka po vsih besedah, kjer ga hoče imeti svojstvo našega jezika; tudi vsi drugi Dolenci govoré takó; samó „keršanska“ (namesti: kerščanska) cerkev“ je prišla sèm ter tje v navado, gotovo po duhovnih. Res da je sam Trubar pisal: „Raščica“; pa saj je tudi sam sebi djal: „Rastčicar!“ Menda ga je premotila etimologija. Ne morem verjeti, da bi bil pozabil, kako govori ljudstvo, ki pravi: „Raščan“ (prav za prav: Rašičan). To sem opomnil, ker ima gospod Metelko v slovnici: „Raščica“, in tudi po drugod se tako bere.

Pis.

⁴⁾ Trubar je morda svoje ime sam poneslovenil; ali pa je bil rodú preseljenega od drugod v naše kraje, ker slovenski bi se bil moral imenovati Trobar, kakor pravimo: trobenta, trobiti, trôbel (kleines blasehorn; blumenkelch) trobast (von hervorstehenden lippen) i. t. d.; ali pa morda: Trébar?

Pis.

zaklad našega jezika v oblikah, besedah in prigorih; posebno je proti hervaški meji čezdalje čisteji. Kako lepa je tudi notranjščina po nekterih krajih! Tam naj bi se učili pisarji, kjer se imajo kaj, in kar se tam bolj prav rabi, to je gotovo tudi vredno, da se tako piše, ko bi vesoljni svet zavpil, da ne. Kader se našemu književnemu jeziku dajó pravila, nam je Dolenca in Notranjca na pričo poklicati, in kar ona dva poterdita, mora veljati več ko gorenska svojeglavnost. *) Vuk uči — in res je tako — da v jeziku, dokler nima še književnosti, dokler nima še za terdno ugotovljene slovnice, ni nobena beseda provincializem, da je le prav narejena iz domače korenike. Slovenec nima še književnosti; naša slovnica tudi ni še prav za terdno ugotovljena; od skladovanja se nam skoraj še le komaj sanja: toraj ne moremo reči: to in to je provincializem; pa ako je kaj med nami vredno tega imena, gotovo ga je gorenski „š“ namesti „šč“, ker to je nasprotno vsemu slovanstvu!

8. Gerdo grešimo v sostavah, zlagaje po nemški navadi ime (hauptwort) z imenom v ime tako, da ostajete razun vezne čerke „o“ obé besedi pri starem, na priliko „parobrod, parovoz, parosklada, slavohram, psalmopevec, drevored, verozakon, polnomesec, polomesec, kolodvor itd.“ Bodi gotov, da vselej dereš jezik, kader koli sostavljaš ime z neglagolskim imenom v ime (drevored, verozakon); ali tudi ime s tacim glagolskim imenom, ki je v ravno tem pomenu navadno samo zase, v ime, (slavohram, psalmopevec).

Vse to verhovatimo proti svojstvu preubozega jezika večidel tako slabo, da največi jezikov modrostnik brez pojasnila dostikrat še ne ve, kaj bi se rado povedalo. „Kolodvor“ je res okrogla, sama na sebi lepa beseda, pa vender napek zložena. Slišal sem kmeta, ki bere „Novice“, kako se je neukretno pripravljaj, preden mu je prišla iz ust, pa še zmirom na robe izgovorjena. Morda bi se bolje reklo: „voznica?“ Saj tudi pravimo: „senica, kolarnica, drevarnica i. t. d.“ Posebno takrat človeka spreleti jeza, kader bere take besede, ki se slišijo vsak dan vsaka posebej, pokvarjene po novopisateljski rabi, na pr. „v malotravnu, velikoserpanu i. t. d.“ Prečudo je, da še nihče ni pisal: „sirovomaslenoposodobroč!“ Vsaj brez potrebe naj bi ne sostavljal, kdor še za potrebo ne zná! Ravno tako nepotrebno je zverženo tudi: „polnomesec, polomesec.“ Vprašanje: kako bomo pa djali: „der halbmond kämpfte mit dem kreuze?“ Odgovor: „Turci so se bojevali s kristjani.“ Vedno prepevajo Serbje turške boje, pa še noben slepec se ni oglasil o polomescu, in nikdar se ne bo, dokler bo prosti Serb prosto serbski mislil in govoril. Moramo li vedno prenašati ptuje misli od čerke do čerke iz ptujih besed?! Kdaj se bomo prepričali mi Slovenci, da pisatelj, preden vzame pero med palec in kazavec, mora znati misliti v jeziku, ako ga hoče pisati?

Kako dela pa kmet, ki nemškega ne govori, kader mu je treba imena takej reči, kterej daje Nemec sostavljeno besedo? Poslušajmo ga! Nemec veli: „wagenrad, mühlstein“, — a Slovenec: „kolo pri vozu, mlini kamen“; pa ne: „vozokolo, mlinokamen“ po novi skazonavadi! Nemec govori dalje: „windmühle“, naš kmet pa: „veternik**), veterni malen, malen na sapo, na veter“; Serbje po nekterih krajih pravijo tudi: „vetrogonja.“

*) Šembrano hude litanije nam Gorencom bere gospod pisatelj! Pa naj bo! Saj res nismo celó brez vse krivde. Vred.

**) „Veternik“ ni: „diebsschlüssel“, kakor ima gospod Drobnič v besednjaku; ampak diebsschlüssel je „vetrih“ iz nemškega: dietrich. Pis.

Potovanje po izhodnem*) ali po jutrovih deželah v letu 1857.

Spisal Mihael Verne.

X.

Še memo raznih drugih otokov (Lipsó, Leró, Kalimno i. t. d.) dervimo naprej in prijadramo o poldne v lep rokav med otokom Stankio na desni, in med nekdanjimi mesti Knidom in Halikarnasom v mali Azii na levi. Kako me je veselilo ta otok viditi, Ti dragi prijatelj ne morem dopovedati. Stankio je namreč otok, ki so ga nekdej Kos ali Koos imenovali. Hipokrat, oče zdravniške znanosti, in Apél, slikar neumerljive slave, sta se rodila tukaj. Na tem lepem rodovitnem otoku so tkali nekidaj tudi nekakošno svilnato tančico, ki je slovela deleč okrog. Tudi vino kosko so nekdanji Gerki visoko čislali. — Krasen kinč je bil nekdej otoku Eskulapjev tempelj in pa čudovita lepa Venerina slika, ki jo je bil Apél svoji domovini daroval. Cesar August jo je pozneje v Rim odnesel, pa je Kosčanom za njo sto talentov davka odpustil.

Pa tudi na levi me je lep zaliv in azijski breg jako mikal, dasiravno ni tod več kakor je nekdej bilo. Lepemu koskemu otoku ravno nasproti je stalo nekdej na lepi ravnini krasno mesto Halikarnas, sedež kraljev nekdanje Karije. Čudovito lep mertvašk spominek, ki ga je bila slavno znana kraljica Artemizia umerlemu možu Mavzoleju omislila, in ki so ga zato „Mavzolej“ imenovali, in mnogo krasnih tempeljev in drugih poslopij ga je kinčilo. Še večji kinč pa je mestu, da je rodilo nekoliko izverstnih možakov. Herodot, oče dogodivščine, in Divnici zgodovinar, in drugi Dionizi godboslovec, ki je o Hadrianovih časih zgodovino godbe ali muzike spisal, in mnogi drugi so bili tu rojeni. — Pa kakor sem rekel, tod ni več kakor je nekdej bilo. Kjer je stal nekdej krasni Halikarnas, je sedaj le revno nesnažno selo, ki mu Turki Budron ali Bodru pravijo.

Dalje proti jugu vstric koskega otoka je stalo nekdej še drugo bogato in mogočno mesto z imenom Knid ali Gnid, ki je slovelo posebno po Praksiteljevem umotvoru, krasni Venerini podobi iz belega marmorja, ki ji ga ni bilo in menda ji ga ne bo para na svetu. Bila je nek kakor živa in družega ji ni manjkalo ko besede. Iz dalnjih krajev so hodili ptujci nek nalaš jo gledat in neki prenapetnež se je bil celó zaljubil va-njo! — Sedaj pa se skorej več ne pozná, kje je sloveče mesto stalo.

Proti štirim po poldne ugledamo otok Rodi, nekdej Rhodos, pa do mesta tega imena smo imeli še dobre štiri ure. Še le po osmih zvečer v temi dospemo pred mesto. Rodiški otok — dvě milji od južnega brega male Azije med Cipro in Kreto ali Kandijo v sredzemeljskem morji — je osem nemških milj dolg in tri milje širok, ter meri 21 štirjaških milj. Od nekdej že slovi otok ta zavolj lepote in rodovitnosti svoje in zavolj lepega zdravega podnebja, kar je še vse, kakor je nekdej bilo, in vender ni Rodi več, kar je nekdej bil, zakaj pod nemarno turško vlado nima nič pravega vspeha, in vse gré rakovo pot. V starodavnih časih je bil krasen otok mogočna ljudovlada, ki jo je brodnitvo in kupčija bogatila. Rodiščani so bili zvedeni in pogumni brodnarji. Atenčani in Spartanci, Macedonjčani in Rimljani so iskali zaveze z njimi. Vès otok je bil dobro in skerbno obdelan kakor lep vert in obilo naljuden — in Rodiščani so pošiljali uselišča v Sicilijo, v Italijo in celó na Španjsko. Pri svojem velikem bogastvu so kinčili otočani glavno mesto svoje z mnogoverstnimi

*) V napisu gospod M. Vernetovega potovanja se je vrinila gerda pomota; v dosedanjih listih je namreč: „Potovanje po zahodnem“ namesti „po izhodnem.“ Dalje mora v 2. listu v 20. versti od zgorej namesti „kadar smo se tje peljali“ stati „kodar smo se“ i. t. d. in v 3. listu, v 12. versti stoji „Tegnoda“ namesti „Tegnosa.“

Meso pa utegne zastran mnogoterih lastnost človeku škodljivo biti, če se namreč živini poklada napačna klaja, če je od bolne živine, ali če je bilo tudi zdravo, se je pa v slabih shrambah spridilo ali pa po nepravi kuhi ali slabem pečenju tako pohabilo, da je bolj škodljivo kakor koristno. Natanko določiti: kdaj pričinja meso človeškemu zdravju škodljivo biti, ali sirovo ali kakorkoli si bodi za jéd napravljeno, pa ni tako lahko kakor marsikdo misli, akoravno skušnje o tem marsikaj učé.

Znamenja, iz katerih se dá spoznati: ali je meso od zdravega živinčeta ali bolnega, se dajo najgotovše določiti iz pregleda vsega živinskega droba, če ni včasih že posebno huda bolezen spremenila vseh delov tako, da se dá bolezen že v posamnih delih živinčeta viditi.

Znamenja, ktere dokazujejo, da je meso zdravo, so sploh te le: Če meso ošlatuješ ali narežeš, ne smé biti premehko; mora biti lepo rudeče, barve kakor je lastna različnim živinskim plemenom, in tudi živini lastnega mesnega duha; dostojno mora biti z mašobo prepeto; mašoba mora čversta in bela biti; če je mašoba včasih nekako rumenkasta, ne misli vselej, da je to znamenje bolne živinice; barva ta izhaja včasih od starosti in klaje, s kakoršno se je živina pitala. Le po drugih krajih ne smé biti rumena barva. Zdravo meso daje vselej tudi okusno in dobrodišečo juho.

Premembe, ktere dobí meso po zraku, so lahko poznati. Po vlažnem (mokrotnem) zraku je meso ohlapno in vlažno tako, da se dá težko okusiti; barve je blede in ostane tako dokler se popolnoma ne spridi. Meso pa, ki se nalaš na dež postavi, dobí kmalo gnjiloben duh. Če se tako meso spravi, dobí ostudno barvo, se pri kuhi vse razkuha, in ostane vedno mehko in je brez okusa.

Poletna soparica, posebno pred hudim vremenom, in gorke sape škodujejo največkrat telečjemu mesu; in čeravno tako vreme mesu odrašene živine toliko ne škoduje, vendar le juha ni tako mastna in okusna, kakor bi bila sicer bila.

Če meso zmerzne, je terdo, in kadar se reže, solzé iz njega kapljice neke posebne blede tekočine; zmrznjeno meso se počasi kuha in iz njega vedno mokrota hlapí, ostane vedno rudeče ali se sveti nekako zelenkasto; je brez slasti in želodec ga težko prekuha.

V vročini poleti postane meso kmali černo in se spridi pred ali pozneje, kakor je živinče, od ktere je, in pa klaja, s ktero se je pitalo.

Znamenja, iz katerih se zvé, za kakošno boleznijo je živinče poginilo, se dajo le spoznati, če se celo živinče natanko pregleda; iz samega mesa se ne more nikoli spoznati.

Kdor hoče spoznati, kakošnega plemena je meso, mora res prav skušen mož biti. Če se mora več mesa s kostmi vred pregledati, tako so že kosti same na sebi volovske debelje kakor kravje; sklepne jabelka so ravno tako tudi debelje; nahajajo se pri dimljah znamenja spolovil; meso je rudečije, o kuhi se njegova podoba nič ne spremeni, juha je rumenkasta in ima močen mesen duh: krava je memo vola šibkejših kostí, križ nje je bolj udert, trebuh pri lakotnicah bolj ven stoji, vime je s piskričasto tkanino prepeto, meso je bledejše od volovskega, nitke nje tanjše in menj uporne, juha je tamnejše barve in manj okusna.

Konjsko meso je bolj rudeče, mast je rumenkasta in tekoča.

Svinina se najložeje od družega mesa razloči, da je take bele farbe kakor biserna matica in pa po slanini (špehu), s ktero je več ali menj preprežena, potem namreč kakor je prešič bolj ali menj spitan.

Od telet, ki so po 15—20 dní stare, je meso blede in vodenčnato, kostí gobaste, sklepne jabelka so s kervjo zalite in se dajo lahko od cevni delov ločiti. Od taci pa, ki so že po 6 do 8 tednov stare, ni meso vodenčnato,

ampak belo, tolsto, kostí terdneje in deli verh členkov svinčene barve.

Po goljufii in umetno napravljeno teletnino, ki se večkrat za dobro meso prodaja, zamorejo pa le skušeni mesarji spoznati.

Kar se tiče škodljivosti mesa od razne živine, ki je bila res bolna, ni do zdaj še popolnoma dokazana. Okolišine, po katerih postane meso premalo tečno, ali je ognjusno ali pa naravnost človeškemu zdravju škodljivo, so po skušnjah dohtarja C. naslednje:

1. Čeravno živina ni bolna, nima meso dobrega okusa in ni tečno, če se takrat zakolje, kadar gré po plemenu, kader je breja, kader se obravi, če ni godna, če je živinče premlado ali prestaro, če ni rezano bilo, zato je tudi bikovo meso slabeje od volovskega.

2. Če se mu slabo streže, in premalo piče poklada, v slabem hlevu derži; če se prehudo vprega, nesnažno in v blatu pustí in preveč shujšati dá.

3. Če se meso v slabih krajih hrani, če se ga merčesi podstopijo, če nagnjuje ali pa zmerzne.

4. Če se meso ni prav presušilo in prekadilo, nasolilo in v klobase podelalo.

5. Če je živinče nagloma poginilo, se zadavilo, utonilo i. t. d.

6. Če se je živinčetu po naključbi ali pa nalaš po raznih lekih, ali po klaji zavdalo; ali ga je pa kaka žival pičila, da je poginilo.

7. Če je živinče poginilo po nagli ali po dolgi bolezni. (Konec sl.)

Napake slovenskega pisanja.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

Iz tega se učimo, da se v taci namerah govori na štiri načine:

1. Jemljemo več besed, in ž njimi dopovedujemo to, kar Nemec samo z eno, kakor: „kolo pri vozu; pero za pisanje.“ Saj vem, kaj bodo rekli nekteri: blagor Nemcu, ki lahko sestavlja, kar če, in kakor če! Odgovarja se: izviren jezik mora imeti tudi kaj izvirnega v sebi, zato se loči jezik od jezika; sicer bi ne bil nobeden več izviren. Tudi pa je gotovo, da slovenščini, ki je prebogata s končnicami, nihče ne more očitati uboštva zavoljo sostav, in nikoli nihče bi ga ne čutil, ne očital, ako bi mi ne znali nemškega, ali vsaj tudi svoje bolj umeli. Pa kaj, ko dosti pisarjev slovečega imena še ne zna sklanjati, ne sprežati glagolov! Kolikrat se bere: „prinešen, uleži se“, namesti: „prinesen, ulezi se!“ *) — Prav za prav tudi nismo tako uredni v sestavljanji, kakor se misli sploh, pa to le iz same nevednosti.

*) Opomniti moram, da se je vrnil pri tiskanji v 6. listu na 44. strani v „napake slovenskega pisanja“ pogrešek: „prinešen“, namesti: „prinesen.“ Ta glagol spada v 1. obliko, in njegov nedoločivnik je: „prinesti.“ Ako se mu odbije zlog: „ti“, ostane: „prines“; temu se za deležje terpijnega naklona pridene: „en“, in potem je: „prinesen“, pa ne: „prinešen.“ Prinesen so djali stari Slovenci, in tako se čuje še dan danes povsod po slovenskem — le malokje med Gorenci, pa v Ljubljani morda ne; vendar pa menda nikoli nikjer nihče ne pravi: krava je „napašena, pomolžena“, in glagola: „napasti, pomolsti (pomolziti)“ spadata tudi v 1. obliko, ravno ko: „prinesti.“ Sliši se pa tudi „prinešen“ menda zato, ker ima ta glagol v 4. obliki: „nositi.“ Če tukaj nedoločivniku odbiješ: „ti“, ostaja: „nosi“; temu se pristavi: „en“, in deležje bi imelo prav za prav biti: „nosien“; ali: „si“ se stopí v „š“, zato: „nošen.“ Temu enako je: „prošen, košen, hvallen, hranjen i. t. d.“ Napek je tudi: „poželjenje, hrepenjenje“, namesti: „poželenje, hrepenenje“, ker „žleti, hrepeneti“ spadata v 3. obliko. Se-li tukaj nedoločivniku odbije „ti“, ostane: „žele, hrepene“; temu

2. Jemljemo prilog z imenom, kakor: „mlinski kamen, kuhinjska dekla, kravja dekla i. t. d.“ Časi izpuščamo ime, ter govorimo sam prilog, vzlasti pri osebah ženskega spola, na pr. „kuhinjska, kravja, hišna i. t. d.“

3. Iz korenike ali stebila narejamo s končnicami ime, na pr. „veternik, volár, konjár.“

4. Delamo tudi Slovani sostave. Ali nimamo besed: „kolo voz, kolovrat itd?“ Kdo pravi, da niso dobre? Serb ima poleg stotine družih: „bogomolja“ (bethaus).

Ako bi dans ta dan kdo prišel k našemu pisatelju, in rekel mu: brate! „bethaus, windmühle, spinnrad“, lej tega nimamo Slovenci; kako se bo to djalo v sestavljenih besedah? za terdno sem prepričan, da bi mu odgovoril: „molitvodom, vetromlin, predokolo.“ Zdaj pa pogledjmo, kako si jih je naredil sam jezik, in primerimo jih z nemškimi!

„Bethaus“ ima v sebi dve misli (begriffe): moliti in hiša (djanje in mesto); vsa beseda znači tedaj hišo, kjer se moli (namreč: Bog). Tudi „bogomolja“ ima dve misli: Bog in moliti; vsa beseda znači naredbo nalašč zato, da se Bog moli. Nemec si Boga le misli, pa ga ne imenuje; a Slovan si ga misli in tudi imenuje; zato pa mesta ne imenuje, ampak le misli si ga. „Spinnrad“ ima tudi v sebi dve misli: presti in kolo; tedaj: kolo za predenje. „Kolovrat“ ima ravno tako dve misli: kolo in vertiti se, to je: orodje, ki dela s kolesnim vertenjem. Res je tacega orodja mnogo, zato je „spinnrad“ bolje od naše besede; vendar pa kolo ne more presti, preden se vertí. Misel, ktero Nemec veže h kolesu, vidimo, da je še le nasledek tiste, ki jo veže Slovenec. Ravno tako je „windmühle in vetrogonja.“

Iz tega se učimo: ako nočemo, da bi se našemu jeziku godila krivica, ne smemo vselej sloveniti nemških sostavljenk od čerke do čerke; ampak vzame naj se misel (begriff), ki je gotovo in nerazvezljivo zedinjena z nemško besedo, akoravno je Nemec ni zaznamoval v sostavi, ker si jo mora človek misliti pred tim, kar dopoveduje nemška beseda, ali pa morda še le pozneje. Namesti: „parobrod“ bi se lahko naredilo: „parogon“, ali tudi: „parogonja“ po serbski besedi: „vetrogonja.“ — Dalje se učimo, da naj se ogiblje sestavljanja, kdor nima jezika pod košem.

Slovan se derži pravil, kader sestavlja, in sicer:

I. veže, to je med besedi, iz katerih nareja sostavo, deva po terdih soglasnicah vezno čerko „o“, po ozkih „e.“*) V tem greše skoraj vsi naši književni možje; celó slovárji pišejo: „svojoglav, življenjopis, možomorivka i. t. d.“ Pa uže stari Slovenec je djalo: „licemer“ (heuchler), ker nekda je bila tudi soglasnica „c“ skozi in skozi ozka;**) in še dan današnji vsa dolenska stran razločno govori: „svojeglav, močerad, konjedirec, Mišedolci (ljudje iz Mišjega dola), Kerčepoljci (ljudje iz Kerškega polja), Kožemal (osebino ime) i. t. d. Tega se lahko preveri, kdor hoče poslušati. (Dal. sl.)

Kako Slovenci kruh čislajo.

Starodavni Slovani so hleb ali kruh zló čislali in to je ostalo še do današnjega dné. Sploh vsi Slovani ga še časté enako. Ako na Čehih kak gost v hišo pride, je prvo, da

se pritakne: „n“, (ker: „e“ je uže pri glagolu), in potem je: „želen, hrepenen.“ Nepotrební pogrešek je kriv nepotrebné opombe; zato naj se ne zameri, da premlevam reči, ktere bi pač moral vediti sleherni pisatelj, pa jih vendar ne vé.

*) Ozke soglasnice so: „č, š, šč, ž, j, lj, nj.“

**) Ne rekel bi dvakrat, da nisem v Laščah slišal poleg: „loncovezec“, tudi: „loncevezec.“ Tam je soglasnica „c“ v nekterih namerah še ozka. Sploh govore: „mencév, koscév sem prosil; na sejmu je bilo malo kupcév.“

mu gospodinja postreže s kruhom in soljo, potem še le s čim drugim. Česka národna prislovica pravi: „Kdo se s chlebem ne srownává, nesrownává se i s lidmi.“ Tudi pri nas Jugoslovanih je ta običaj navaden. Ako v pošteno hišo slovenskega kmeta stopiš, dobiš kmalo kruha in ne smeš se ga braniti; gorjé, sicer bi se zameril zlo zlo; zakaj kruh je „božji dar“, kakor se v obče imenuje. Ako ima kmet vina ali pa tolceka, ga dobiš tū namesto soli. Miza, na ktero se „božji dar“ podklada in jé, je snažna, belovnita in mora vedno čista biti. Dobro še pomnim iz detčjih let, kako so me mati ali oče učili kruh čislati. Preden so mi ga vrezali, so vedno sv. križ naredili čez-nj; če mi je drobtina padla na tla, sem jo mogel pobrati in nisem je smel popred v usta djati, da sem jo kušnil. Po drobtinah stopati Bog ne daj! Ko bi bil, če tudi nevedoma, kaj takega storil, pokusil bi bil šibo! Rekli so mi večkrat roditelji: „Kdor kruha ne jé in po njemu tepta, ni vreden, da se drobtinica mu dá!“ Pravili so mi, da vérne duše v vicah jokajo, ako človek po kruhu teptá in da to je silen greh! Pripoveduje se, da je nekdo stopil na drobtino kruha ošabno, in da je ta tako okriknila, da je oglušel in do smerti gluh ostal! — Drobtine se morajo vedno spravljati in potem ali putam dati ali pa sožgati. Če pri hiši kruha ni, kadar kdo pride, se gospodinja jame izgovarjati in gosta za zamero prositi, da nima kruha, kajti ga še le bode jutro pekla. In včasih grejo k sosedu po kruha pri taki priložnosti. Komu kruha ne dati je gerdo, in potem sosed posmehljivo pravi: „Še kruha mu ni dal!“ Braniti pa kruha se, je tudi gerdo in vzeti ga mora gost, naj je kruh še tako črn in špicast ovsenjak, sicer ni pošten človek! — V obče je pri vsih Slovanih kruh ali hleb najvažniši, naj boljši in nar dražji dar nebeški, kterege med vsem nar bolj obrahtajo in čislajo. Kako se veseli kmet in njegova družina božičnih ali pa velikonočnih praznikov, kadar si boljšega kruha, namreč belega ali hleba — speče! Tudi ob ženitbah ima bolji kruh kot drugekrat, zato se jih pa veseli! — Naš štirski Slovenec posebno vince pod pipo in kruhek v mizi nar bolj čisla! Vijanski Janko.

Potovanje po izhodnem ali po jutrovih deželah v letu 1857. *)

Spisal Mihael Verne.

XII.

Cipriški otok je domovina svetega Barnaba, ki se je s sv. Pavlom in s sv. Janezom, ki mu je bilo tudi Marko ime, prvi jako prizadeval, še mlado vero Kristusovo med rojaki svojimi razširiti in ustanoviti. Djanje Apostelnov (XIII. 123) nam pripoveduje tako-le:

„V cerkvi pa, ki je bila v Antiohii, so bili preroki in učitelji, med kterimi je bil Barnaba in Simon, ki se je „Černi zovel, in Luci Cirenejčan in Manahen, ki je „sodojenček četertnega oblastnika Heroda, in Pavel. Ko „so pa v opravi Gospodovem bili in se postili, jim je „sveti Duh rekel: Odločite mi Savla in Barnaba k delu, „za ktero sem ju odbral. — Tedaj so se postili in molili, „in roke na nju pokladali, in ju pustili. In ona poslana od „svetega Duha, gresta v Selevcijo, in od tam jadrata v „Cipro; in ko sta v Salamino prišla, sta oznanovala besedo „božjo v sinagogah (ali v shodnicah) judovskih. Imela sta „pa tudi Janeza v pomoč. In ko sta vés otok obhodila „noter do Pafa, sta našla nekega čarovnika, krivega pre- „roka, Juda, ki mu je bilo ime Bar-Jezu. Bil je s Ser- „gijem Pavlom, deželne poglavarjem, pametnem možem. „Ta je poslal po Barnaba in Savla, in je želel slišati „besedo božjo. Ustavljal pa se jima je Elimas, čarovnik

*) V poslednjih Novicah beri v X. listu „Potovanja“ v 26 verst Dionizi namesti Divnici.

Napake slovenskega pisanja.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

Sostave z veznico razpadajo v štiri verste, in sicer pod:

A.

a) Ime z imenom; zadnje ime ohrani samo steblo, sklon pak in pomen ima prilogov, na pr. „kozoglav, a, o, zlatoust, zlatorok, zlatolas, zlatorun (srb.) svilorun (srb.), zlatokrila (srb.) zlatorep (Lašč.), kosorep = gestutzt (Lašč.), srebropen = silberschäumig (staročeski), zlatopesk = goldsand führend (staročeski), vekožyzn, = ewig lebend (staročeski), volkodlak, ¹⁾ kozonog, psoglav.“ ²⁾

Vidi se, da jemljemo v take sostave najraje živalska imena, imena telesnih udov, poleg tega pa tudi: „zlato in srebro.“

Ako se pridene za moški spol končnica „ec“, za ženskega „ka“, dobimo iz priloga ime, kakor: „psoglavec, psoglavka“. Sploh je pomniti, da Slovan, ako je naredil sostavo jeziku po godi, potem iz nje, kakor bi imel koreniko ali steblo pred sabo, dela: imena, priloge, glagole itd. Enkrat za vselej bodi rečeno, da se iz dobrih sostav praviloma sme izpeljati, kar hoče; tega še Nemec ne more. Vidili bomo, da v nekterih besedah še celo nimamo prvotne sostave, ampak samo to, kar je narejeno iz nje.

b) Prilog z imenom. Zopet ohrani ime samo steblo, sklon pa in pomen je prilogov, na pr.: „bosonog = einen einzigen stiefel anhabend (srb.), bosopet (Lašč.), suhopet, širokopleč (Lašč.), mlečnogob ³⁾ = gelbschnäbelig (Lašč.), stermoglav = praeceps (Lašč. in srb.), bolnoglav = an kopfschmerzen leidend (Lašč.), praznoglav, gologlav, golorok, golobrad (srb.), goloverh = kahlköpfig (Lašč.), golotrb = einen blossen bauch habend (srb.), prostolas = mit fliegendem haar (Lašč.), golomraz ⁴⁾“ (golomraza zima, t. j. merzla zima brezi snega, Lašč.)

Zopet nahajamo tukaj narveč imen telesnih udov, pa tudi prilog „gol.“

Nektere tacih sostav dobivajo pilepek: „n“ ali „ast“, vzlasti kader niso iz imen telesnih udov, časi pa tudi, če so, na pr.: „grenkokožen, debelokožen, mladokožen (Lašč.) širokoperen (Lašč.), mehkonožen, golobradast (srb.), mladoličen, okrogličen, kratkočasen, gostobeseden = plauderhaft (Lašč.), sladkousten, hudomušen = schalkhaft (Lašč.), zlovoljen = übel gelaunt (srb.), zlosrečen (srb.)“

¹⁾ Ta beseda je bila nekdanj gotovo le prilog. Pis.

²⁾ Nikomur se ne morejo priljubiti sostave, kakoršne so na pr. te: „srebronožičen (silberfüssig), limbaroramen (lilienarmig, prav za prav: λευκωλενος). Pustimo: „limbar“. pišimo raje, kakor govorimo: „lilija“, enako družim Slovanom. Uže je bil opomnil g. Hicinger v „Novicah“, kar je tudi res, da „limbar“ ni družega, kakor: „lilienberg“. Pravimo namreč: „limbarska (Dolenec tudi: liberska) gora, namesti: „lilienberška“, in berž so menili pisatelji, češ hvalo Bogu! limbar je slovenska beseda za: „lilijo“. Gredeč naj tudi opomnim, da nimamo besede za: „arm“ (brachium). „Rama“ je le: achsel, tedaj ne: „para odideta ramo v rami!“ Stari Slovenci so djali: „mišica“ (der arm), in Serbje pravijo še zdaj. Bere se v staročeskem tudi: „paža“ (der arm), to je naša: pazha (pazuha). Ali mi govorimo samo: „deti kaj pod pazho; voditi koga (za) pod pazho.“ V serbskem je: „drže njega za oba pazuha.“ Iz tih izgledov se kaže, kakor da bi „pazha“ ne bila samo „achselhöhle (uchse)“, ampak časi skoraj tudi „oberarm (lacertus)“. Pis.

³⁾ Iz tega je tudi ime: „mlečnogobec.“ Govori se: mlečnogobec, ti tega še ne smeš vediti! Pis.

⁴⁾ Iz tega je ime: „golomrazica“, na pr. dans je huda golomrazica, to je: velik mraz brezi snega. Pis.

Po preobjedi (pasji smerti), čmeriki, podlesku, naperstku, smerdljivcu, vranjem očesu, tisovcu, breskvenem perji, pruski kislini i. t. d. živina ali samo zbolí ali pa tudi pogine, in nje meso je ostrupeno, torej je za vžitek škodljivo!

Koliko mnogoverstne živinske bolezni meso pokvari, da je ljudem manj ali več škodljivo, nismo v stanu vselej za gotovo vediti, toliko je pa vendar le gotova resnica, da je več bolezni, ki jih človek po zavžitem škodljivem mesu nalezne. V to versto štejemo naslednje živinske bolezni:

Govejo kugo, čerm (vrančni prisad) v vseh podobah, steklino, pljučno kugo, kozé, ikre, bolezen v gobcu in še druge.

Da meso od goveje živine, ki je za kugo bolna bila, ljudem škoduje, so skušnje že v letu 1814 na Laškem dovelj razodele.

Za dokaz, da vrančni prisad mesu škodje, imenuje pisatelj „Lionski časopis“, kateri pripoveduje, da je zbolelo 36 oseb, ki so meso neke krave jedle, ki je bila za vrančnim prisadom bolna, od katerih jih je 12 umerlo, ostale so bile pa komaj smerti rešene.

Meso stekle ali saj stekline sumljive živine se mora vselej za prodaj prepovedati; od take pa, ki je za pljučno kugo bolna, ni od začetka bolezni jesti škodljivo; vendar bi bilo o tem še več marljivih skušinj želeli.

Od živine, ki je za kozami bolna, je meso, če je še tako nasoljeno, vedno škodljivo; take živine pa, ki je za ikrami bolna, terdi pisatelj, da kuhano meso v začetku bolezni ni škodljivo.

Meso glenovih ovác in goved je blede barve, se ne dá hraniti, je vodeno in se dá lahko raztergati, mast je mehka in rumenkasta; kuhana juha pa gosta in brez okusa. Zavolj preobile vodene kerví je meso samo na sebi netečno in ognjusno, če je tudi nasoljeno se ne dá hraniti, in je dostikrat uzrok raznih bolezin, posebno rada pa driska po njem človeka napada.

Druge bolezni, čeravno ne delajo mesa za človeško življenje tako nevarnega, vendar ga ognjusijo in netečnega storé, kakor na pr. griža, pohotnost ali francozi, garje in drugi razni kožni lúšaji, potem vse dolgočasne bolezni, in zlo grobi turi naj so zvonanji ali notranji. Meso enako bolne živine se mora skerbno in natanko pregledati, ker se ne dá na hip prepovedati, da bi se ne prodajalo.

Bolezni, ktere same po sebi konjsko meso škodljivo delajo in zastran kterih morajo mesarji pri klanji te živine posebno skerb imeti, so: smerkelj, červivost, smolika, francozi, vročinska bolezen, vrančni prisad, steklina, razne otekline, z eno besedo, sploh vse vnetja, ki delajo posebne spremene v drobu. Pomisliti pa je sploh, pravi pisatelj, ali se meso le enkrat ali večkrat zaporedoma jé.

Nihče, naj je še tako izurjen in skušen mesogled, ni iz pregleda samega mesa v stanu njegovih škodljivih lastnost natanko spoznati, že zato, ker je še živo živinče težko presoditi, če je popolnoma zdravo ali ne, in bolezen naznaniti, za katero je bolno; potem takem je meso le takrat za zdravo poterjati, kadar je bilo živinče živo in pa zaklano od kakega poterjenega mesogleda natanko pregledano. Vsem tem in enakim nevarnostim v okom priti, svetuje pisatelj, naj bi se povsod občne klavnice napravile, od kterih koristi on tako le govori:

Živina naj se živa in zaklana natanko pregleda, posebno pa preišči, ker z njih mesom se največkrat goljufije uganjajo. Če se ob enem živa in zaklana živina v klavnici pregleduje, je gotovo, da za ogled ni preveč časa, pa tudi ne preveč oseb potreba.

Namesti priloga se jemlje časi tudi kaka druga beseda, njemu sorodna, kakor:

- α) Glagolova korenika z imenom v prilog, redko v ime, na pr. „vertoglav, klapouh = von herabhängenden ohren (Lašč.), stermoglav, ¹⁾ serborit, mencorit (Lašč.), motoroga“ (nekako motovilo, pa tudi les, ki je zanj pri zvonu privezana verv).
- β) Deležje (mittelform) preteklega časa terpivnega naklona z imenom v prilog, na pr. „vitorog = von gewundenen hörnern (srb.), zvitorep = schlau, durchtrieben (Lašč.)
- γ) Deležje zdanjega časa z imenom v prilog, na pr. „cvetečeličen“ (Preš.)
- δ) Zaima: „sam“ ²⁾ z imenom v prilog, na pr. „samovoljen, samokolen“ = einräderig; te prvotne sostave pri nas ni slišati, ampak navadna je le beseda iz nje narejena: „samokolnica“ = schubkarren.
- ε) Zaima: „svoj“ z imenom v prilog; večidel ima pritliklino: „n“, pa ne vselej, na pr.: „svoje glav in svoje glav en; svojevoljen.“
- ζ) Číslo (zahlwort) z imenom v prilog, pa tudi v ime. Za prilog se jemlje večidel, pa tudi ne vselej, prilepek: „n“, še celó: „ast“, za ime časi: „a“, tudi: „ec“, na pr. „enólik = gleich gross (Lašč.), dvadseven, trileten, samook = einäugig, samorog, samorogast = einhörnig (samorogasta in samoroga krava, Lašč.), Triglav, trinog, stanoga = tausendfüssel), Staglav = centiceps (staročesko osebino ime), stoklas, po Dolenskem tudi: stéklas, šestogubec, šestoper = von sechs blättern (srb.), šestokríl = von sechs flügeln (srb.), pa tudi: šestokrilen, samorog (ime), pa tudi: samoroga in samorogec“ = einhorn (Lašč.)

Nobene sostave niso tako negotove, kakor te: v slovenskem nimajo nekatere nič veznice; nekatere jemljejo: „o“; beseda: „stanoga“ pa ima srednji spol množnega števila, kar je bilo menda starim Slovencem vselej navada, kader so delali sostave s čislom „sto.“ Serbje devajo: „o“, pa tudi „e“, na pr. „trostruk = dreifach, troleten, tregodišnje“ (vino); primeri naše: „stéklas!“

(Dalje sledi.)

Potovanje po izhodnem ali po jutrovih deželah v letu 1857.

Spisal Mihael Verne.

XIV.

Dan današnji nima Bejrut, razun lepe lege ob zelenem griču, nobene nekdanjih slovečih krasnost več, in ne bo menda nikdar več, kar je nekdanj bil, ker mu zavetne, varne luke manjka. Če je količkaj vetra na morji, se ne more skorej v mesto. To pa je kupčii, ki ga bogati, velika zadrega. — Naša „Adria“ pridervi kmali po sedmih zjutrej pred mesto v lepem vremenu (ne nevihte ne viharja ni bilo in še skorej vetra ne, dasiravno je nekdo po časnikih razglasil, da smo bili v veliki nevarnosti!) — in se ustavi v odpertem morji daleč od mesta, pred katerim se valovi lepo lomijo in penijo. Kmali obdajo parobrod Arabčani s svojimi čolni, da bi nas v mesto prepeljali, in tu vidim pervikrat, kako živ in čverst narod so Arabčani. Vse upije in kriči in se suva okrog „Adrie“ hujše

ko Gerki v Siri. In dasiravno vidijo, da se nihče v mesto ne napravlja, se vendar dolgo časa ne dajo odpraviti. — Proti enajsti uri se naveličamo mesto le od deleč gledati, in se napravimo v mesto — pa le štirje, vsem drugim je bilo morje prehudo. — Mesto, ki šteje blizo 4000 duš, je res lepo, pa le azijsko, ne evropsko mesto. Ulice so sploh ozke in ostudno umazane, pohištva pa so terdne. Tudi tlak je boljši ko v Smirni, in človek ni vsak hip v nevarnosti si polomiti noge, dasiravno je v ozkih ulicah sèm ter tje velika gnječa, ker se vse — psi, veljudi (kamele), konji, mezgi in ljudje raznih narodov po njih mešajo. Še v lepem, z blagom vsake verste obilo naloženem bazaru, ki mi je narbolj dopadel, je malo snage. — Verh griča nad mestom stoji lepa velika vojašnica ali kasarna, ki sem jo tudi ogledal. Nek nižji častnik mi jo je prav prijazno skazoval. — Mestna okolica je jako plodna in polna lepih vertov in pristav z mnogoverstnim drevjem; le na jugo-zahodni strani je obširna puščava drobnega rumenkastega peska, ki skorej do mesta sega. Posebno je okrog mesta mnogo lepega murvenega drevja.

Ko mesto ogledam, grém še čez pol ure deleč do kraja, kjer je, kakor se pripoveduje, sv. Juri zmaja umoril. — Sveti Juri je v jutrovih deželah povsod v veliki časti, in skorej bi djal, prvi in narvečji svetnik. Od kod pa omenjena pripovedka izhaja, Ti ne vém povedati. Pripoveduje se, da nekdanji tukajšni molikovavci so žertovali neki gerdi pošasti, grozovitemu zmaju, vsako leto kakošno dekle, — da ob času sv. Jurja je bila določena v to žrtev kraljeva hči — da pa junaški vojak, sv. Juri, je zmaja umoril in kraljičino gotove smerti rešil. Al to diši preveč po basnoslovni Andromedi in po Perzeju — in čeravno je gotovo, da so molikovavci v starodavnih časih molikom sèmtertje tudi ljudi, posebno nedolžne otroke in lepe dekleta žertovali, je nasproti tudi gotovo, da ob času sv. Jurja ni bilo v teh že dobro omikanih krajih več takih vraž in hudobnih neumnost. Kar je tedaj resničnega v ti povesti, je menda le to, da neka kraljičina, ali prav za prav cesarica Aleksandra, vidši svetega mučenca Jurja kreposti in čudeže, se je s pomočjo božjo zmaja peklenškega oprostila, ker je praznost in nečimernost molikovavskih vraž spoznala in se kristjanske vere poprijela, rekši: „Bog svetega Jurja, pomagaj mi, ker le ti si edini vsega mogočni Bog.“

Ker sem zgorej opomnil, da v mestu bejrutskem je kristjanska vera že zgodej lepo in čversto cvetela, hočem opomniti tudi čudovite prigodbe z nekim svetim razpelom, ki nam jo sv. Atanazi pripoveduje. Judov — pravi omenjeni pisatelj — je bilo takrat (okoli leta 240 po Krist.) mnogo v Bejrutu. Neki kristjan, ki je stanoval poleg neke sinagoge ali shodnice judovske, je pri postelji na steni imel razpelo. Ko pa popustí stanovališče, ki mu je premajhno bilo, ga vzame neki Jud v najem. Kmali potem povabi Jud nekatere svojih prijatlov na kosilo; pa nekdo izmed njih zapazi podobo Odrešenika našega, ki jo je bil kristjan na steni pozabil, in se čez novega stanovavca tako razserdi, da ga celó zatoži pri poglavarji duhovnov ali rabinov judovskih. Ker zavoljo tega ustane velik hrup, se podajo rabini in starašine judovski v hišo, vzamejo razpelo ter pravijo: Očetje naši so tega Kristusa zasramovali — storimo kakor oni. Nato pljujejo na razpelo in mu delajo nečast in sramoto, kakor se je o pravem terpljenji Kristusovem godilo. Ko mu pa stran prebodejo, teče iz lesenega razpela voda in kerv. Vjamejo jo v neko posodo, ter pravijo: Ker nasledovavci Kristusovi terdijo, da je delal čudeže vsake verste, nesimo posodo s kervjo in vodo v shodnico in poštropimo bolnike, in če je res, kar se o Kristusu pripoveduje, bodo ozdravili. — Ko jo v sinagogo prinesejo, stori v resnici mnogo čudežev na hromih, slepih, gobovih in drugih mnogoverstnih bolnikih. Judje to vidši se kesajo svoje pregrehe, prosijo odpušnja, se resnično spreobrnejo, se dajo

¹⁾ „Sterm“ je prav za prav korenika, vzeta glagolu: stermeti; pa zdaj je uže prilog. Pis.

²⁾ Beseda „sam“ je časi číslo, časi pa zaima; v obeh pomenih se jako rada sostavlja. Pis.

Napake slovenskega pisanja.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.) *)

B.

V to versto spadajo:

a) Prilog s prilogom v prilog, na pr. „svetočuden (strčesk.), starmali = zwerg (srb.) starodaven, sivozelen (srbsk.), „Dobrodruk“ (priimek na Dolenskem; v českem je „dobrodružstvo“ = abenteuer). Morda je sestava tudi belokrajnska beseda: „černomaljast“ = brunet, kar pa ne spada prav za prav sèm; iz nje menda izhaja: „Černomelj?“

Namesti priloga se jemljó časi tudi tukaj druge besede, prilogu sorodne, kakor:

α) Číslo z deležjem preteklega časa ter pivnega naklona v prilog, na pr. „edinorojen, pervorojen.“

β) Číslo z číslom v prilog, na pr. „samodeseto = zehnfach¹⁾ (Lašč.), samostotero = hundertfach (Lašč.), samodrug = selbander (pri belih Krajcih je „samodrug“ = noseča), samoedin = ganz allein (Lašč.), kar bi Metličan djal: „sam samcat.“

b) Prilog z imenom v ime, katero dobiva potem prilepek, na pr.: „hudolesovina, staroputina = spuren eines alten weges (srb.), hudournik.“ Nekam derzno je narejena beseda v serbskih pesmih: „bojnokopljanič“ = schlachtenspeerschwinger.

C.

Semkaj spadajo:

a) Ime z glagolsko (večidel čisto) koreniko v ime, na pr.: „kozopersk, listopad²⁾, vodomét, vetromét = windstrom (srb.), kolovoz, delopust, bogatáj = gottesläugner (zdaj še samo priimek), stenolom = mauerzertrümmerer (Koseski), rokópis, časópis, vodotop = taucher (Kos.), čudotvor, licemer = heuchler (strsl.), vinograd, rukosad = das von der hand gepflanzte (srb.) kolovrat, glavosèk“; (tako imenuje Laščan sv. Janeza obglavljenje: dansi je sv. Janez glavosèk). Tacih sostav ni kraja ne konca, samo vediti je, kako se morajo delati. Tudi naj se opomni, da bi imele značiti prav za prav le delavno osebo ali reč. Glavna beseda (grundwort) pripoveduje, kaj oseba ali reč dela, in ločivna (bestimmungswort), nad čim to dela; pa izgledje uée, da se jezik tega ne derži vselej.

Časi imajo take sostave prilepek: „ec, nik, a, je, ina.“ Pred pritiklinama: „a, ina“ se topé soglasnice: „k, s“ v: „č, š“ i. t. d., na pr. „čudotvorec, loncovezec, slamorezec, konjedirec, lokostrelec = bogenschütze (Japelno sv. pismo), vodopivec³⁾, ranocelc⁴⁾ = wundarzt, kolovoznik, bogorodica =

*) V zadnjem sostavku naj se popravi: „vekožizen“, namesti: „vekvžyzen“; „pazuha“ namesti: „pozuha.“ Pis.

¹⁾ Prav za prav: selbzeht; serbske pesmi: „Somosedmi us planinu podje“; t. j. on pa šest družih. Pis.

²⁾ Tu naj tudi zavoljo čuda imenujem sostavi: „deskoprask (coullissenreisser), mehovlek (balgzieher bei der orgel), obé skovane med učenci. Pis.

³⁾ Besedi: „lokostrelec, vodopivec“ imate v glavni besedi res glagolsko ime, ki je, posebno: „pivec“ — po naključji — navadno tudi samo zase ravno v tem pomenu; ali vendar ste obe sostavi ravno tako dobre, kakor: „slamorezec, konjedirec, loncovezec.“ Morda bi se dobila še ktera taka? Vidimo pa, da enozložna (einsilbig — nota bene!) glagolska korenika s pristavkom „ec“ znači delavno osebo. Drugačnih izgledov te verste slovenski jezik nima! Pis.

⁴⁾ Ne: „ranocelnik!“ Tako bi se imenovala kaka zél, ki céli, tudi kak drugačen lék. Slišal sem babo, da je rekla: grah je „bolnočrevnik“, zato, ker po njem boli črevo

po sebi v svoj napuhneni — nič. Kako žalostno je, ko vedó učenci, stopivši iz osme šole, presejati na gosto sito greške, latinske in nemške pisatelje, ter na perste naštevati njih posebnosti, v domačem jeziku in slovstvu pa so skorej ptujci! — Prav in hvalovredno je uno, — ali mora se storiti eno, pa drugo ne opustiti, da bo vsak po svoji moči povsod mož na svojem mestu, kjer ima biti in delati v dušni in telesni blagor svojih sebi izročenih.

Minulo je deset let, ko so tirjali nekteri prenapeti domačinci, naj se vpelje slovenski jezik tudi v urednije in njih kancelije, pa tirjali so to brez pravega premisla, in niso vidili, da je nemogoče, pa tudi nepotrebno. Nemogoče je bilo in bo še, ker odkod toliko pripravnih urednikov, ki bi znali pisati le za silo po slovenski vse svoje reči? in kolike zmešnjave bi bile vstale, ako bi bil pisal vsak po svoje! Nepotrebno je pa tudi to; saj je nam prav malo mar, kako pišejo za se po urednijah in kako si dopisujejo med seboj ali z višjimi. Slovenstvo ne terpi ničesa, če je tudi uredni jezik nemški, da se mu pusti in dá le drugod pravica.

Ali bilo bi nekaj dobro, koristno in sèm ter tjè sila potrebno, to namreč: da bi se pisale v domačem jeziku take pisma, ktere pridejo prostemu ljudstvu v roke, kakor so, postavimo: razne povabila k gosposki, davkne bukvice, mnogotere razsodbe (urteljni), pogodbe in druge pisma, pisane po notarjih ali cesarskih oblastnijah, ki jih brani in ima v rokah pristoje ljudstvo. Kjer pa ni mogoče to, naj bi se pridjala nemški besedi saj slovenska prestava. Pisale naj bi gosposke po slovenski tudi svoje mnogotere dopise in razpise do tacihi županov, od katerih dobro vedó, da ne umó ne trohice nemškega, ki pa pošteno opravljajo svojo službo. Koliko nepotrebnih potov, hoj, skerbí in tudi stroškov bi se odvernilo s tem bornemu kmetu, ki mora popustiti velikrat silne dela domá, ter letati in letati z nemškim pismom v rokah, da vjame vendar človeka, ki mu ga stolmači. Res, da bi to ravnanje prizadelo tudi nekaj gosposkam, al kaj je to proti koristi, ki bi izvirala iz tega prostemu kmetu, ki bi lahko sam bral slovensko pismo, ali pa njegov sosed, ker po slovenski berejo v vsaki vasi, po nemški pa še po večjih krajih le malo kdo dobro. Naj bi pač prišle te pravične želje na dotično mesto in bile uslišane v prid in polajšanje tiste večine zvestih podložnih po deželi, ki je dovelj omikana po ljudskih in privatnih šolah za slovenske pisma. Fiat, fiat!

Pa ko pišem to, že vidim, kako kimajo nekteri s svojimi glavami, in pravijo: „To pa ne pojde, ker misli vlada vse germanizirati.“ In res se slišijo mnogokrat besede takega in enacega pomena po deželi. In kako so prišli ti do tega sklepa? S centralizacijo, pravijo, je sklenjeno tudi centraliziranje v jeziku, torej germaniziranje.

Premodri sklep nove logike! Da vlada vlada vse narode velicega cesarstva po enakem načinu, to je prav, ker vsi smo otroci enega očeta, torej enaki pred njim, kar zadeva dobrote in bremena. Al iz tega sklepati na germaniziranje, to je „salto mortale.“ Verjeli bi vam, ako bi nam povedali le eno postavo, le eno djanje visoke vlade, na kar bi se mogli opirati. Ako pa ne véste nič, je puhel vaš sklep. Nasproti pa imamo dokazov na kupe, iz katerih vidimo, kako da varuje visoka vlada národnost svojih podložnih nedotakljivo. Mnoge poslavila za slovanstvo unctih mož, pripušenje jezika v šole, javne naprave in zabave, deželni zakoniki, udeleževanje visoko postavljenih mož národnih slovesnost i. t. d. vse to je na naši strani, in si še upate terditi nasprotno?! Taki, kateri to terdijo, mislijo morebiti, da ne morejo bolje skazati svoje podložnosti in udanosti. Da so tudi oni dobri državljani, o tem ne dvomi nikdo. Al podtikati vladi misli in namene, katerih nima, to škoduje. Le pošteno in pa vsakemu, kar mu gré! Zoridanov.

θεοτόκος (strsl.), voj(e)voda, knjigonoša = briefträger (srb.), glasonoša (srb.), ručkonoša (srb.), vodonosa (srb.), kravajnoša¹⁾ (srb.), bogomolja (srb.), srdobolja = kuga (srb.), vetrogonja (srb.), bratoljubje (Preš.), červojedina, volkostečina = ein versammlungsort licher person (Lašč.).

Iz tega delamo, časi celó brez prvotnih sostav, priloge, sostavljene iz imena in glagolove korenike s pilepkom: „n“; tudi tukaj se topé soglasnice, na pr. „glavobolno (vreme, vino), gromonos (Koseski), glasonos (staročeski), zlatonos = goldführend (strčsk.), blagodejen = hold (strčsk.), čudotvoren, pravdozvesten = das recht bestimmend (strčsk.), pravdodaten = das recht gebend (strčsk.), slavodaten (te sostave nisem bral nikjer, pa Koseski je praviloma naredil iz nje: slavodatka = hymne), kolovozen, carostaven²⁾ (srb.), vratolomen = halsbrecherisch (srb.), bogomolen = gern betend (Lašč.), bogoslužen = fromm (Lašč.), bogougoden³⁾ = gottgefällig (srb.), gromopočen (Kos.) kervomočen.“⁴⁾

(Dalje sledi.)

Potovanje po izhodnem ali po jutrovih deželah v letu 1857.

Spisal Mihael Verne.

XVIII.

3. aprila ob šestih popoldne odrine „Adria“ spred Bejruta. Žal mi je bilo, da smo zvečer odrinili, ker sem serčno želel, še nekoliko nekdanje sloveče Fenicije viditi, pa ni bilo pomagati. Res, da Fenicija je le majhna, pešena in nič kaj rodovitna deželica, pa narod njeni je meni eno najimenitnejših, najvažnejših ljudstev nekdanjih časov.

Še prej ko Izraeljci v obljubljeni deželo, pridejo verli, pridni in delavni Feničijani od rudečega morja, in se naselí v ti majhni okrajni med sredzemeljskim morjem in visokim Libanom. Njih nova domovina meri na dolgost le kakih 25 do 28, na širokost pa 5 do 8 milj.

Da v tako majhni, kamniti in pešeni okrajni ni bilo veliko opraviti s poljedelstvom, vsak lahko vidi. Zato se poprimejo umni Feničijani precej poštene in mirne kupčije in umnega obertništva, in sv. pismo jih imenuje zato Kananejce, to je, tergovce ali kupčevavce. Kmali so v mirni prijazni zavezi z bližnjimi sosedi, in malo po malem z vsemi národi takrat znanega sveta, in kar jim ne more majhna nerodovitna domovina dajati, si pridobivajo z umno pridno delavnostjo in kupčijo. Nikdar jim ne pride na misel, da bi se s silo razširjali, in kar kaplje kerví ne prelijejo, da bi si kakošno ljudstvo podvergli, ampak, ko se domá preveč ljudi naraste, pošiljajo uselitve na vse kraje, in ni je menda v sredzemeljskem morji okrajne, v kateri bi kakošne feničijanske naselitve ne bilo. Čez 300 se jih lahko

našteje, in med njimi je bila ena, ki se je v treh dolгих in kervavih vojskah celó z mogočnimi silovitimi Rimljani merila in ošabni Rim, toliko da ne, pogubila.

Po vseh okrajnah so kupovali in prodajali razno blago, in so ga prepeljevali na brodovih svojih v vse kraje, kjer je bilo tega ali unega bolj treba. Se vé, da so pri svojem trudu veliko dobička imeli in si v kratkem velike bogatije pridobili. Najvažnejše pa je bilo, da so umeli razne znanosti, umetnije in rokodelstva, ki so jih tū pa tam pri raznih narodih nahajali, si prisvojevali in sebi v prid obračati. In kolikor bolj so v znanostih in umetnostih napredovali, toliko več koristnega in potrebnega so tudi sami znajdovali. Znajdli so, na primer, lepo umetnost steklo (glaž) in iz njega mnogoverstno posodo delati, sukno in drugo tkanino kaj krasno barvati i. t. d. Kakor so si pa ptuje znanosti prisvojevali, tako so tudi lastne znajdbe po svetu razširjali, in smé se reči, da Feničijani so bili po svojem brodnístvu in po umni kupčiji svoji mnogim mnogim narodom pravi blagoslov božji.

Da so si pri tolikem bogastvu tudi velike in zale mesta stavili in zidali, ne bo menda nihče dvomil. Njih najstarejše mesto — Sidon — je že stalo, ko je Jakob s svojimi sinovi v obljubljeni deželi še pastirčeval. Dolgo pozneje, pa vendar še 240 let pred kraljem Salomonom, osnovajo in utemeljijo drugo krasno mesto z imenom Tir, ki naglo in tako čversto raste in napredova, da celó Sidon za seboj pusti. Mesta rastejo in se vzdigujejo eno za drugim, in ob času največje slave in blaženosti Feničijanov, od leta 1000 — 600 pred Krist. je bilo, tako reči, celo primorje eno samo krasno mesto.

Pa tudi ta dolga dōba sreče in blagostanja začne pojemati in umirati kakor vse na svetu. Zaveza Feničijanov z bližnjimi Izraeljci, ki so se večidel nespametno vedli, in njih veliko bogastvo jim nakoplje veliko nesrečo. Okolj leta 730 pr. Krist. pridejo mogočni Asirijani, ki se z Izraeljci vojskujejo, v deželo, in kralj njih, Salmanasar, vzame Tir, ter odpelje z Izraeljci tudi mnogo Feničijanov, v asirsko sužnost. — Še hujše napade, kakošnih 130 let pozneje, Nebukadnecar, kralj babilonski, ošaben in terd pridobitelj, Jude in Feničijane, ter razdene Jeruzalem in pelje obe ljudstvi v babilonsko sužnost. Tira pa ne more nikakor vzeti, ampak je prisiljen po trinajstletni oblegi sramotno kopita pobrati. — Pozneje pride Fenicija Perzijanom, potem Macedonjcom in poslednjič Rimljanom v roke.

Pri teh tolikih spremembah zgine, se vé da, bogastvo in sreča. Dandanašnji je Tir le še revno selo z imenom Sur, in ne šteje čez 2000 duš. Sidon pa se je pod imenom Sajda bolje ohranil. Sajda je res da majhna, toda precej premožno mestice z lepo dobro obdelano okolico, ki je polna žlahnega drevja. Pa — kaj Ti toliko pripovedujem, saj nisem vidil ne Sajde ne Sura!

Naslednje jutro — 4. aprila, ob šestih zjutrej smo bili že deleč pod Ako ali Akro, tedaj vstric nizkega palestinskega primorja, in proti deseti uri pridervimo pred Jaf o.

XIX.

Od Tersta do Jafe smo se vozili celih 225 ur, in vsako uro smo prešli saj deset mornarskih milj, tedaj vkup 2250 milj. V Jafi pa je bilo za sedaj konec potovanja po morji.

V Jafi pridejo avstrijski začasni konzul Damiani, verli frančiškan pater Andrej, rojen Čeh, in pa gospod Endlicher, ki sta nam bila iz Jeruzalema naproti prišla, na parobrod po nas, in že ob desetih se pripeljemo v mesto. Konzul Damiani je čverst Arabčan, prijazen in postrežljiv mož, in prav dobro nam je djalo, ko nas je velik, z avstrijsko zastavo okinčani čoln sprejel.

(trebuh); gotovo namesti: „črevobolnik“; saj tudi pravimo: „to vino je bolnoglavo in glavobolno.“ Tacih sprememb je dovolj celó v nesostavljenih besedah, na pr. „človek je pijan; pa tudi vino je pijano“ = berauscheid. „Človek je lakom, pa tudi blago je lakomo“ = leicht absatz findend. Pis.

¹⁾ „Knjigonoša, vodonosa“ i. t. d. značijo osebe moškega in ženskega spola. Pis.

²⁾ Bere se: „knjige starostavne in carostavne“ (gesetzbücher); gotovo je le zadnje izvirno. Prosti Serbje sami več ne vedo, kaj je ta beseda; poslušaj: „uzeše knjige carostavne, i čatiše (iz njih?) velike molitve.“ Pis.

³⁾ Bral sem temu na lik v naših starih pridigah: „bogoneroden, bogonerodnost“ (gottlos, gottlosigkeit). Pis.

⁴⁾ Ti prilogi bi imeli stati precej za sostavljenimi imeni s čisto glagolovo koreniko; ali tudi sostavljena imena s pilepkí spadajo tje kaj. Pis.

stare boljšati; kakor pa je hvale vredno ime, ravno tako se tudi dobro splača to, in več dobička ima, kdor staro pomladi, kakor kdor čaka starosti mladine.

Po „Pomoni“ K.

Kako je nekdo živino ozdravljaj.

V zgodovinskih bukvah beremo, da so v starih časih stare babice na gerdadah žgali, češ, da so copernice. Tacih neumnost ni sicer dandanašnji več slišati; vendar vraža, da so copernice še, je med priprostim ljudstvom večidel tako ukoreninjena, da bi si najmodrejši človek zastonj prizadeval, jo marsikomu iz glave izbiti. Poznam moža, ki ima že več let bolno nogo; ali kaj mislite, od kod, on misli, da je dobil to bolezen? — Imel je ženo, ki mu je umerla; po njeni smrti se je imel zopet oženiti. Soseba njegova je imela več hčer, in hotla je, da bi bil on eno vzel. Ker je pa ni hotel, misli, mu je starka „naredila“, da je na nogi bolan, in da je več sozdraviti ne more. Ali ni to neumna misel? Pa še več tacih izgledov bi lahko povedal.

Ravno tako neumno, kakor vera na copernice, je pa tudi, če kdo misli, da nekteri človek z malo besedami ali s kako drugo sleparijo kako reč storiti more. Najdejo se namreč sèmtertje ljudje, ki se vsake baže reči domišljujejo, da bi si le na kako vižo kaj pridobili. Posebno radi se taki tudi pečajo z zdravilstvom. Le žalibog! da je dosti tacih, ki jim verjamejo in jim še celó dobro plačajo.

Sledeča resnična dogodba nam pové, kako se taki sleparji obnašajo, kako modro govorijo, in kakošne so njih zdravila; pokaže nam pa tudi, kako neumno in slepo je priprosto ljudstvo, da jim kaj tacega verjame.

Ni še minulo leto in dan, kar je nekod na Dolenskem hodil mož, ki je živino „cajtal.“ Pripovedovali so, da je nekdo, ki je imel bolne konje, več kot šest ur deleč po-nj šel. Oglasil se je bil pri več hišah; vendar ne vém, kako se je pri vsaki obnašal; zadosti bo, če le nekoliko povém.

Da bi se bil bolj mogočnega pokazal, je že berž, ko je h kaki hiši prišel, povedal, da imajo živino ali svinje bolne. Ali kaj bi tega ne bil vedil, ker je povsod poprej popraševal, kje je kaj bolne živine. Kader je do kake hiše prišel, je hitro hlev povohal in začel z glavo majati, in če mu je kdo rekel, da svinje niso bolne, je djal: „Nikar mi tega ne pravite, jez že poznam; bolezen je notranja, ki je vi ne poznate.“ S takimi in enakimi besedami je nektare opeharil, da so mu verjeli, če so tudi svinje zdrave bile.

K neki hiši pridši reče: „Dobro srečo!“ „Bog daj!“ mu odgovorijo. „Vendar, pravi dalje, kakor vidim, niste preveč srečni, ker imate bolne svinje.“ „Kako pa veste, ga vprašajo, da imamo bolne svinje?“ „Tega mi ni treba praviti, odgovori on, berž sem vedil, ko sem blizu vas prišel.“ Dalje je povedal, da zná dobro zdraviti živino in ljudi, in da za majhne denarje on svinjam vsako bolezen odpravi. Radi so zaslišali taki glas in še lepo prosili so ga, da bi hotel to dobroto jim storiti. Ali poslušajte! kako je sedaj svinje zdravil. Rekel si je prinesiti kozarec vode; to je trikrat z roko prekrižal, in potem je pihnil v njo. Zatem je ukazal, da naj se voda zlije v svinjak. Zadnjič je slepar še vprašal: „Ali hočete, da martram tistega, ki je bolezen svinjam naredil? (!) Ko ga je gospodar vprašal, koliko mu mora dati, je odgovoril: „En goldinar je dosti; — če pa hočete, da se bolezen od svinj na živino ne spravi, morate dati dva.“

V tem pride v to hišo sosed, ki je imel kravo bolno. Ko vrac to zvé, se mu berž ponudi, jo ozdraviti. Ukaže mu nekoliko perstí prinesiti iz kravjega hleva, da bi spoznal, kakošno bolezen ima krava. Ko mu sosed perstí prinese, jo nekoliko povoha in nekaj besedi zagodernja. Za

plačilo mu je mogel biti goldinar. Zraven se je pa povsod še dobro najedel in vina napil.

Tako si je bil, kakor sem slišal, v malo dnéh nabral čez 20 gold., zraven je dobro jedel in pil, in potem šel na svoj dom. Ni se čuditi, da je dosti tacih sleparjev, ker jim tako dobro gré; — čuditi pa se je, da more kdo tako slep in neumen biti, da takim kaj verjame! Pravi zdravniki se morajo veliko let učiti, preden si s težkim trdom naberó vednost za zdravilstvo, in s to vednostjo morejo še le začeti svoje skušnje. Po tem pa tudi ne morejo zdraviti brez zdravil. Kako pa bo tak potepúh pregnal bolezen samo z besedami, ali pa, če kozarec vode, v katero je pihnil svojo smrdljivo sapo, v svinjak verže! Kako bo bolezen spoznal iz perstí! Kdor le enmalo več more misliti, kakor je od nosa do brade, lahko vidi, kako neumna in smešna je taka sleparija! Potlej pa goljuf še vpraša: Ali hočete, da ga martram? Kako bi pač bilo na svetu, ko bi taki postopači za 2 goldinarja čudeže delali! — Pa kaj bi še več trobil, ker vém, da vseh ljudi ne morem prevériti. Dasiravno se je pozneje več kmetov spametovalo, da je bil uni zdravnik velik slepar, ki jih je opeharil za goldinar in še za več, jih je vendar še nekoliko, ki se s pametjó kregajo in ga čislajo in občudujejo, in ga še želijo. Vse, kar bi kdo takim o tem povedati hotel, bi bilo le bob v steno. Zato družega ne rečem, kakor: Bog daj norcom pamet! A. Umk.

Napáke slovenskega pisanja.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

Vidimo, da v te sostave se posebno rada jemljeta glagola: „nositi“ in „dati“; dalje, ako se končava korenika na samoglasnico, da se deva med-njo in med pilepek časi: „v“ (vodopivec), časi: „t“ (pravdodaten), časi: „j“ (blagodejen).

b) Ime z glagolovo koreniko v prilog, meni je samo znano: „ritopaš“, pa tudi: „ritopašen“ (človek) = ein schwelger (Lašč.)

c) Prilog z glagolovo koreniko v prilog, in sicer:

α) Brezi pilepka, na pr.: „stermogled (Lašč.), gerdogled, slabovid = schlecht sehend (Lašč.), zloguk“ = übles redend (srb.); pa le-ta beseda je zdaj uže ime, ter znači = unglücksprofet.

Pri nekterih te verste tudi ni prvotnih sostav, na pr. „tihotapec = schleicher, gostosevci = die plejaden, živopisec“ = malar (rus.)

β) S pilepkom: „n“, kakor: „malojeden = wenig essend (Lašč.), malopriden,*) radodaven**) = freigebig (Lašč.), sladkosnéden = naschhaft, blagoglasen.“

Namesti priloga se jemlje tudi zaima: „sam“ z glagolovo koreniko v prilog, pa tudi v ime; časi ima pilepek, časi ga nima, na pr. „samohran = sich selbst nährend (srb.), samopaš, tudi: samopašen = zügellos (Lašč.), samorašč (na Dolenskem), pa tudi: samorastov = urwüchsig (Lašč.), Samotež = allein ziehend (iz: sam in teg-nem), samogolten = gefrässig (Lašč.), samouk, samostan, Samorod (staročesko osebito ime), Samobor, samokres, samostrel, Samokov, menda: eisenhammer? (mestno ime v Bulgarii), Samojed“ (narodovo ime; kaj znači prav za prav?)

Pri nekterih te verste tudi ni prvotnih sostav, ampak še le iz njih narejene besede imamo, na pr.: „samosevec = kar se samo zaseje (posebno krompir),

*) „Prid-en“ je korenika, vzeta glagolu: „priditi; pripri-diti“ = erwerben (Lašč.) Pis.

**) Ne: „radodaten“, na lik besedi: „pravdodaten?“ Pis.

s a moderžec = monarch, samostvoritelj" = on, ki se je sam ustvaril (strsl.); toda le-ta gotovo ni jeziku po godi, ker je silo dolga.

D.

V to versto spada:

a) Ime, tudi prilog z glagolom v nedoločivniku v glagol, čigar pomen je potlej povikšan, bodi si v dobro ali v slabo, na pr. „blagosloviti, slavo-sloviti = hochpreisen (rus.), gостоžiliti = zwitschern; plappern wie kinder (Lašč.), blagovoliti, bogosprijeti = komu roko podati pri slovesu; ali pa, kader se pride iz daljnih krajev domú (Lašč.); *) dragoceniti.“ Slišal sem celó: „strahopezdeti“ **) (Lašč. — sit venia verbo!)

Delamo tudi iz tih imena in priloge, kakor: „blagoslov, dragocen“ i. t. d. Kaže, da bi nekaj bilo tudi v navadi: „blagodariti, (blagoroditi?), volkosnedati“, morda tudi: „rogoviti“, ker se govore prilogi in imena: „blagodaren = dankbar (srb.), volkosnedež = habgieriger (Lašč.), blagodar, rogovila“; ali morda so pa le-te besede narejene brezi prvotne sostave, kakor je tudi serbska: „dragokup“ = der theuer gekaufte.

Opomba. Bere se celo ime z deležjem preteklega časa terpivnega naklona v ime, na pr. „kuroglašenje, kuropenje“ (hahnensang), oboje staroslovenski; zadnja se nahaja tudi v posvetnih pismih, kamor je najberže prišla iz cerkve, in sodil bi, da to ni po domače zloženo, ker je nekam dolgo, in „glašenje“ in „penje“ navadno zunaj sostav. Res, da Rusi imajo in staroslovenske cerkvene knjige vse polno tacih in še mnogo mnogo daljih; toda pri njih in pri starih Slovencih mora človek varovati se, da ga ne prevari, ker te je mnogokrat gerščina zapeljala iz pravega pota, Ruse pa stara slovensščina in nemščina; primeri barbarsko besedo: „nočleg“ = nachtlager, herberge (rus.)! Lepše pak je in gotovo jeziku po volji, ako se ime sestavi z deležjem preteklega časa delavnega naklona v ime; kaj da tacih je le malo, na pr. „letorasl“ (namesti: „letorastl“, strsl.), to je: mladika na veji ali terti, kolikor je zraste v enem letu. Ravno tako je tudi zložen slovenski priimek: „Mesosnèl.“

(Dalje sledi.)

Potovanje po izhodnem ali po jutrovih deželah v letu 1857.

Spisal Mihael Verne.

XX.

Opomnil sem že zgorej, da vsa lepota in krasnost Jafe je le zunaj mesta. Krasnost ta pa so prelepi drevesni verti v lepi ravnini. Tù je vse polno sadúnosnega drevja in mnogoverstnih sadežev, največ pa je pomarančnega, lemoninega, granatnega in palmovega drevja. Ponosno se kaže tù še dandanašnji nekdanja visoko čislana rodovitnost „obljubljene“ ali „svete“ dežele, in človek se čudi, kako more na taki zemlji vse tako čversto rasti. Je namreč tako pešena, da človek le težko okrog hodi. Ograjeni so verti s kaktom, ki mu „Faraonova“ ali „indiška smokva“ pravijo, in vsaki vert ima svoje pohišstvo in velik globok vodnjak dobre hladne vode, ki je nikdar ne zmanjka, dasiravno je, verte dan za dnevom namakaje, veliko porabijo, in dasiravno ni v teh krajih od zgodnje spomladi do pozne jeseni

skorej nikdar dežja. Tla namakati so razpeljane po vseh vertih nalaš napravljene in dobro uglajene ilove grapice; vodo iz vodnjaka pa vzdiguje veliko, umetno napravljeno kolo, ki ga mezeg ali kakošno drugo živinče goni. — Pa vse te krasnosti, ki je ni v celi Sirii enake, razun okrog Damaska, vseh teh lepih bogatih vertov bi ne bil vidil, ako bi se s tremi tovarši — z gosp. Frider. Kunstmanom, profesorjem na vseučelišču monakovskem, z Janezom Gersterjem, verlim Virtsenberščanom, in Jož. Kerndl-jem, mladim pobožnim Moravcom — ne bil iz Jeruzalema v Jafo vernil. Zakaj ko smo 4. dan aprila ob desetih pred poldnem v Jafo dospeli, ni bilo nikomur družega mar, ko le naprej v Jeruzalem hiteti.

V Jafi, ki so jo pa takrat še Jope imenovali, je stanoval nekaj časa tudi sveti Peter. V mestu Jope je bila namreč neka kristjanka z imenom Tabita — po gerško Dorkas, po slovensko pa serna — polna dobrih del in milošinj, ki jih je delila. (Act. Apost. IX. 36.) „Pri-godi se pa tiste dni, da zbolí in umerje, in ko jo umijejo, „jo položé v zgornjo izbo. — Ker je pa Lida blizo Jope, „slišijo, da je Peter tam, ter pošljejo dva moža k njemu „in prosijo: Naj se ti ne toži do nas priti. Peter pa vstane in „gré z njima. In ko pride, ga peljejo v zgornjo izbo, in „vse vdove ga obstopijo in mu kažejo jokaje suknje in „oblačila, ki jim jih je Dorka delala. Peter pa izžene vse „vèn, poklekne in moli, in obervivši se proti umerli pravi: „Tabita, ustani! Ona pa odpre oči, in ko Petra vidi, sede „pokonci. On pa ji podá rokó in jo vzdigne. In ko svete „in vdove pokliče, jim jo živo zroči. Razglasi se pa to po „vsem Jope, in mnogo jih je verovalo v Gospoda. Zgodilo „pa se je, da Peter se je mudil mnogo dni v Jopi pri „Simonu, nekem usnjari.“ — Kje je pa strojbarjeva hiša stala, mi ni vedil nihče prav povedati. Tudi frančiškani niso prepričani, da je stala kjer sedaj njih samostan stoji.

Dasiravno pa je sv. Peter v Jafi ali Jopi resnično velik čudež storil, se mi vendar še zanimiviše zdí, da je še le tù po posebni prikazni spoznal, da Bog je oče vseh narodov, da zveličanje je vsem namenjeno in da je tedaj treba evangelje vsem oznanovati. Nobenemu judu, tudi takim možem ne, kakoršen je sv. Peter bil, ni šlo v glavo, da bi mogel človek, ki ni Abrahamovega rodú, Bogu dopasti. Zapopadki, ki se jih človek v prvi mladosti navzame, so pač jaki, in le s težavo se človek nad-nje povzdigne! — Prikazen pa je bila ta-le (Act. Apost. X.): „Okoli šeste ure gré Peter verh hiše molit. Ko je pa „lačen, hoče jesti. In ko mu napravljajo, se zamakne — „in vidi nebo odperto, in neko posodo dol priti kakor velik „pert, ki je bil na čveterih voglih od neba na zemljo spu- „ščen, in v katerem so bile vse čveteronogate in lazijoče „zemeljske živali in ptice spod neba. In glas pride do „njega: Vstani Peter, zakoli in jej. Peter pa pravi: „Nikar „Gospod, zakaj nikdar še nisem nič nagnjusnega in neči- „stega jedel.“ In glas pride v drugič do njega: „Kar je Bog „očistil, ne imenuj ti nagnjusno.“ To pa se je trikrat zgo- „dilo: in zdajci je bila posoda spet v nebo vzeta. In ko je „Peter sam pri sebi premišljeval, kaj bi prikazen, ki jo je „vidil, pomenila: glej možje, ki jih je Korneli poslal, pra- „šajo po Simonovi hiši, in stojé pred vratmi. In klicavši „prašajo, če ne stanuje tù Simon s perimkom Peter. Ko pa „Peter na prikazen misli, mu Duh pravi: Glej trije možje „te iščejo: vstani tedaj, stopi doli in pojdi z njimi, zakaj „jaz sem jih poslal.“ — Na to še le gré Peter h Korne- „liju, ki je bil res da molikovavec, pa pošten, pravičen in bogaboječ mož, verl vojašk stotnik v Cezareji.

V Jafi sem vidil tudi nekega Santona ali Svetaka — edinega na vsi poti. Ime to izhaja od laške besede „santo“; kako pa se je med Turki in Arabčani na iz- hodnem zaplodilo, mi ni znano. So pa taki Santoni ver- toglavi prenapetneži, ki vsi umazani in razcapani, veliko- krat pa tudi popolnoma nagi brez dela okrog hodijo, na

*) Tudi v Koritkovi zbirki ima ena pesmica naslov: „bogo- sprijemanje.“ Starec iz Loškega potoka mi je pravil, da je to nekdanje Dolenkam navadno pozdravljanje, ktero popisuje Valvazor. Pis.

**) Ali pa morda: „straha“, to je: od straha? Pis.

vini popiti dá. Kmali potem začne kot boben napeti vamp upadati, in v eni uri je večidel živina že skor dobra. Če pa čez eno uro še ni napenjanje popolnoma nehalo, se ji more še en kozarec popiti dati, — ali več kakor za eno žljico salmjakovca se ne sme nikoli vzeti, zakaj vediti moraš, da je salmjakovec tako hud kakor hudičevo olje, in da dobro zdravilo ti utegne, če ga preveč vzameš, razjedljiv strup biti.

Skrivnost najdivjše konje v malo minutah ukrotiti.

Po vseh časnikih se govori sedaj od nekega Amerikanca, John Raley-a po imenu, kateri zna na neko čudno vižo najhuje konje v malo minutah ukrotiti. Nidavno kar je vpričo kraljice angležke v Londonu ukrotil 18 mescov starega divjega žebca, kterega poprej še nihče ni mogel jezdariti. Bil je Raley poldrugo uro sam z njim v jahavnici; potem odpre vrata in glej! Amerikanec sedi mirno na konji. Kraljica se podá potem sopet za malo časa na polje poleg jahavnice, in ko se sopet verne v jahavnico, leži žebec na tleh in Amerikanec se igra z njegovimi zadnimi kopiti. Kasneje je ponovil svojo skušnjo na nekem angležkem konji, kateri se vleže in po tléh valja kakor najkrotkeji psiček. Iz Londona je Raley na poklic cesarja Napoleona se podal v Pariz, kjer ravno te čuda dela s svojo umetnostjo. Najdivjše konje je ukrotil v 10 minutah; serborite kobile in uporne konje, kateri poprej niso bili za nikakoršno rabo, je v kratkem tako privadil, da so bili tretji dan za vprego in vožnjo. Vsakega konja je dosihmal ukrotil. Cesar Napoleon je izvolil komisijo zvedenih mož, kateri naj skusijo zvediti skrivnost Raley-evo. Kakor uradni časnik „Moniteur“ sedaj javlja, je omenjena komisija enoglasno priznala, da je Raley-ev način konje krotiti prost, pameten in tak, da ga more vsak umen hlapec rabiti, — da se na to vižo dajo mladi in stari konji ukrotiti, in da nič ne škoduje zdravju. K večem v 4 dnevih je vsak konj krotak, popolnoma pokoren in za vsako rabo pripraven. V Londonu so hotli Raley-u njegovo skrivnost odkupiti, al sliši se, da je preveč terjal, in da se mu dosihmal ni odkupila. Sedaj barantajo z njim v Parizu. Raley terja 200,000 gold.; sklenili so, ta znesek nabrati z dobrovoljnimi doneski; sam cesar Napoleon je podpisal 2000 gl. sr.

Kmetijski francozki časniki se sedaj pogovarjajo o skrivnosti tega čudnega krotčenja kónj, ktera se namerja s tolikim dnarjem odkupiti. Nekteri mislijo, da Raley-eva skrivnost ni nič drugzega kakor „urok“, kterega se Amerikanci že od nekaj poslužujejo, da kroté ne le konje, temuč vsako divjo zverino. Amerikanec konju ali govedu pokrije z dlanima oči, da nič ne vidi, in mu diha v nosnice, tako, da topla človekova sapa gré konju v nosnice. Izperva je konj zlo nepokojen, pa ne hud, al kmali se umiri in se trese. Sedaj gospodar umakne roke z oči in pregovori na glas nekoliko besed, da živina njegov glas zastopi — odsihmal je pokorna in krotka. Ako bi to prvi dan se ne zgodilo, se ponavlja vse drugi dan. Krotivec pa mora biti sam z živino, ktero hoče ukrotiti, in v tesni stalici; tudi je treba živini oči z rokama popolnoma zatisniti, tako, da ne vidi, odkod mu ona topla sapa v nosnice pride. Taka poskušnja terpi navadno 20, in le pri najdivjših konjih in govedih 40 minut. Pa ne le gospodar more svojo živino tako ukrotiti, ampak vsak drug.

Al je to, kar Raley s hudimi konji počenja, ravno to, kar počenjajo Amerikanci, ne vémo, ker nam Raley-eva skrivnost ni znana.

Želeti je, da bi se zvedilo, v čem obstoji to krotčenje hude in uporne živine; saj je znano, koliko nesreč se po taki živini zgodi. Zato bomo pazili, kaj se bode o tem dalje slišalo.

Po „Gosp. listu.“

Napáke slovenskega pisanja.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

Naša slaba pisarija ni samo zavoljo tega taka, kakoršna je, ker se ne učimo jezika tam, kjer izvira iz pravega studenca, namreč kmetu iz ust — nekteri se ga ne učé ne kmetu iz ust, ne iz knjig, pa vender pisarijo —; tudi ne zavoljo tega, da besede vse presamovoljno kujemo in pleteničimo — kakor tako, da je le — brez kake primere, brez dovoljnega znanja: temuč krivo je zmesi in šušmarije tudi to, da besede, ki so jih neukretni pisatelji družih narečij za silo neukretno zveržili in vrinili v jezik, brezi preudarka jemljemo, in po njihovem izgledu zopet nove nepremišljeno klepljemo, vzlasti v pesmih in v tehniških rečeh. Tù se časi naletí prava babilonščina! Daravno je sedanji vek, posebno Slovanom, jeziko-slovni, med nami vender še ni dosti mož, ki so jeziku segli do kórena; celó tako deleč smo jo zaórali, da pri nas nekteri klasiki (?) za terdno mislijo, češ pisava slovenskega jezika nikakor ne more biti ne lepa, ne „vzvišana“; pesem nikakor ne more imeti prave poezije v sebi, če vse polno besed v gerbastih sostavah ena druge cuco-ramo ne nosi; če ni vsaj četertine zaplat ukradenih družim narečjem.

Nektere sostave tudi kerčimo, in sicer na dva načina:

a) Od spredaj. Odbijamo namreč ločivni besedi prvi zlog, tudi še kako čerko več, ali pa celó vso (loč.) besedo; to delamo posebno mi Slovenci, na pr. „nograd (vinograd) *), norez, tudi: noraz (vinorez = rebenmesser, dolensk.), štogubec (šestogubec, Lašč.), inorog (jedinorog = einhörnig, strsl. Dobrowsky), pust“ (mesopust = fasching.)

b) Na sredi, in sicer na štiri načine:

α) Izpuščamo vezno čerko, na priliko: „medved, medjed (medojed), mocvirje, močvirje (močevirje), vojvoda (vojevoda), Ljudmila (Ljudomila), starmali (staromali, adj. = zwerg, serb.), stremglav (strmoglav = preceps, strsl. Dobrsk.), kravajnoša (kravaljenoša, = person, welche bei einem festmahle die gerichte (kravalj) aufträgt, serb.) Tù je izpuščena veznica, in zavoljo blagoglasja tudi čerka „lj“ spremenjena v „j.“

β) Odbija (vzlasti Slovenec) ločivni besedi zadnji zlog, ali zadnje dve čerki zavoljo blagoglasja, ali pa zato, da ni beseda predolga, na pr. „debekožniki (debelokožniki = taka jabelka, Kopitar), grenkožen (grenkokožen, Lašč.), mertud, mertudnica (mertvoudnica), kurnos“ (po mislih Dobrowskyga namesti: „krnos“, in to namesti: „krnjenos“, adj. = naso mutilus.)

γ) Odbijate se prilogu zadnje dve čerki (pri ženskem in srednjem spolu, pri moškem samo ena); potem se pa dela sostava iz priloga in imena (v serbskem), na priliko: „hristogranje (hristovo granje = nekaka zel, serb.), dubodolina **) (duboka dolina = tiefthal, serb.), Jutrobog“ (jutrov bog); ali so pa še berže popačili pisarji to besedo, kakor tudi: „černobog, belobog“, namesti: „černi, beli bog“; — „bratučed“ (bratovo čedo = geschwisterkind, serb.) Serb rad jemlje steblo stare besede: „čědo, čado“ (kind), ter ga meče konec

*) „Vinograd“ je sicer stara, splošno rabljena beseda; pa vender ne vémo, je li prav zložena, kakor hoče imeti slovensčina? Berž ko ne so jo naredili pisarji. Enaka je: „vrto-grad“ (vert, strsl.) Pis.

**) Da to ni sostavljeno iz imen: „dub“ (hrast) in: „dolina“; da tedaj ne znači: „eichenthal“, uči uže samo to, ker v serbskih pripovedkah šaljivo stoji: „dubodolina“, namesti: „golida“ = melkgelte. Pis.

imena, in potem s tako sostavo znači množje ljudi, pa tudi žival; a to steblo mu ni več „ime“, ampak le „prilepek“, na pr. „momčad, pastorčad, paščad“ = hunde itd.*) Ali nima tudi pri nas te rabe korenika: „zél“? V Metelčici stoji: „robzel“ (robida); v Mojstrani pravijo: „gramzel-še“ = preisselbeere. Vé še kdo kaj tacih?

8) Glavni besedi, ako je njena prva čerka samoglasnica, odbijamo časi to samoglasnico zastran lepoglasja. To sem slišal govoriti v besedi: „samodín“ (samoedin, Lašč.) Bere se tudi v serbskem: „crnoka“ (crnooka) djevojka.

Kažejo nam te sostave, da naš govor ne čisla predolgorepih besed; vendar pisarjem ni svetovati posnemanja, ker se je bati, da bi nemarno strigli, kakor bi jim skočilo iz peresa, bodi-si prav ali napek. Saj vemo, da nekteri naši književni možje rabijo z jezikom ravno kakor uni tesár, ki ni vedil, kaj bi naredil iz lesene klade, ki je ležala pred njim; ali bi naredil klop ali malika? Naj se ne misli, da sem preveč rekel; saj komur so naši pesniki znani, ta vé, da se bere: „nagnuje“ namesti: „nagiblje, nagiba“; „pljam“ namesti: „poljem“ (plati = ausschöpfen i. t. d.); „počilo“ namesti: „počitek, pokoj, počinek“ (dolensk.); vse to pa samo, da bi se ustreglo slabim stikom na koncu slabega verza, in pa tudi iz nevednosti v jeziku. Človek bi menil, da je „počilo“ kaka priprava, kako orodje za počitek, kakor: „motovilo, cedilo, kresilo, šilo“ itd. itd. Največim napakam se mora prištevati med nami tudi besedno skopljenje. Časi verhovatimo v sostavah gomilo verh gomile; časi pa kosorepimo, da je groza! Bere se: „porom“ namesti: „romanje“; „trenut“ namesti: „trenutje“; „objimo“ namesti: „objemimo“; „pit“ namesti: „pitje“; „sut“ namesti: „posip“ (kakor: zasip, Lašč.); dalje: „hran“ namesti: „hram, hramba, shramba, hrana“ (sam ne vem, namesti ktere le-tih?); „gan“ namesti: „gibanje“; „saj“ namesti: „sijanje“; „naras“ = anwuchs itd. Posebno zadnja je strelénsko knjakasta; celó čerko: „t“ je revica od korenike zgubila. Ravno v to versto gré tudi: „znam“ namesti: „znamenje“; „plam“ namesti: „plamen.“ Rabil sem, dobro vé, da, uže sam katero tih; ali za to vendar ne bom djál, da so za kaj. S tim pa zopet ne bodi rečeno, da bi se ne smelo nikdar nič narediti v jeziku, nikdar ne smela nobena korenika vzeti v ime; sme se, toda po analogii naj se ozira! Saj tudi kmetje pravijo: „mèt“ = der wurf, (prišel mi boš na mèt = du kommst mir in den wurf, Lašč.); „bér“ namesti: „branje“ (dans imajo buče le dobro bér, Čatež); „kop“ namesti: „kopanje“ (v nogradu, dolensk.); „rez“ namesti: „rezanje“ (dolensk.); „sév“, tudi: „séva“ namesti: „setev“ (ajdova sév, ajdova séva, dolensk.), „kóv, í“ = das beschläge; „rast“ i. t. d. Zapomni pa naj se, da te korenike so večidel ženskega spola; „lov, a“ (die jagd) je mošk tudi v serbskem; a „lov, í“ (der fang) je zopet ženskega široko po dolenskem (dans je dobra tičja lóv). — Jezik ni kar bodi; ne smé ga vsakdo po svoje ugnetati in kersiti — jezik ima terdna pravila, ima gotove meje; uči se, išči, ali pa v kot verzi pero! — Vender pa slovenščina le vedno raje pripoveduje z glagoli in prilogi to, kar drugi jeziki z imeni; tega naj bi vzlasti g. g. predstavljavci ne pozabili! Kako morajo človeka boleti ušesa, ko bere: „dvoriše gospodiša c. kr. mavtnega položiša!“ t. j. amtsplatz der k. k. zoll-legstätte.

(Dalje sledi.)

Petovanje po izhodnem ali po jutrovih deželah v letu 1857.

Spisal Mihael Verne.

XXIV.

Poslednjič dojde nosilnica iz Jeruzalema po-me. Ponoči od 6. na 7. aprila pa se je bilo pooblačilo in deževati je jelo. To je v teh krajih, kjer ni od prve spomladi do pozne jeseni skorej nikdar dežja, res čuden prikazek, ki se ga domači niso več nadjali. — Ker so bili tovarši vse moje reči seboj vzeli, sem se bal, da bi mi ne utegnili v moji prelahki poletni obleki na gorah mraz biti. Tudi prijazni frančiškani so se tega bali; zato mi ponudijo menišk plajšč, ki mi je na poti res prav dobro služil. Tudi jaz sem imel tedaj lepo srečo, v serafiški volni v Jeruzalem iti.

V torek po cvetni nedelji proti 7. uri zjutrej zapustimo Ramle z dragomanom in dvema mukeroma. Tri ure pelje pot še po ravnini, ki je od Ramel naprej še obilo z ječmenom obsejana, pa brez drevja. Malo po malem pridem na judovske gore, in ko bi ne bil vedil, kaj so slabe poti, bi bil tū zvedil; pa dasiravno mi je mnogo slabih pot znanih, takošne nisem vendar še vidil. Misli si, dragi moj! ozko, sémtertjé nevarno stezó, — ne ceste — ki so jo veljudi, mezgi, konji in pešci čez sila kamnite gole hribe in doline izrazili, in še ne boš imel prave podobe te strašne poti! Resnično obtežuje te kraje prokletstvo, pa ne prokletstvo — božje, ampak prokletstvo zanikerne turške vlade, pod katero mora nazadnje vse pod zlo priti. Petkrat sem mogel v nevarnih ovinkih iz nosilnice stopiti in nekoliko korakov peš iti, da se mi ni kakošna nesreča pripečila. — Sedaj pa Timorem tudi povedati, kaj je nosilnica. Na dveh precej debelih in skorej po tri sežnje dolgih tramih terdega lesa je napravljena prostorna pokrita postelja, spred in na obeh straneh s širokimi okni, da človek lahko na vse kraje gleda. Med trama se uprežeta kakor v vojnice dva mezga, eden spred, drugi zad za posteljo ali nosilnico, in tako tirajo mezgi in mukeri človeka naprej. Trudni, stari in bolehní ljudje potovajo v takih nosilnicah brez posebne težave; pa drago, sila drago je tako potovanje. V nosilnici pa ni treba ravno ležati, — jaz sem vso pot le sedel.

Precej ko se med judovske gore pride, kažejo na nekem griču poleg steze na severni strani revno, večidel poderto selo, ki mu Latrun pravijo. Od tod je bil nek tisti spokorjeni razbojnik, ki ga je Zveličar naš malo pred smertjo pomilostil. Ime sela je gotovo od latinskega latro, to je, tolovaj.

Judovske gore so nekako posamesni okrogli hribi, ki jih globoke doline delé. Ko bi bili pogojzdeni ali kakorkoli si bodi obraščeni, kakor so utegnili nekdaž biti, bi imelo okó lep razgled na vse kraje. Spervega je še nekoliko ternastega germovja; ko pa prideš dalje, je vse čedalje žalostniše. Druzega ni več viditi kot bele gole skale, ki se sklad na sklad ko stopnice do verh posamesnih hribov vzdigujejo. Le po dolinah se vidi še nekoliko večidel oljknega drevja.

Na ti strašni poti ima človek tudi priložnost, arabske konje in druge tovrne živali občudovati. Malokdo potova iz Jeruzalema v Ramle, in nasproti iz Ramel v Jeruzalem, da bi sred poti kake pol ure ne postal in kaj ne povžil. Konjem pa se ne dá celih deset ur ne jesti ne piti, in vendar koračijo čilo naprej, da jih je veselje gledati. Naši konji bi takih težav in trudov gotovo ne prenesli. Arabski konji zobljejo le ječmen namesto ovsa.

Na judovskih hribih sem vidil tam pa tam tudi čede majhnih črnih koz brez rogov z dolgimi pobešenimi ušesi — prav berhke živalce so. Slabeje so ovce; al kako bi ne bile, ker nimajo paše zadosti. O mojem potovanji je bilo

*) Ali morda je „ad“ le prilepek?

kaka dva ali trije odstavki še znani ostanejo? — Radi se pritožimo: ta pesem nam je predolga; ta napev je prepočasen, preokoren; — pa zakaj? zato, ker v sercu huda zima brije! Zatega voljo so nam pa današnji dan ne samo pesmi, temuč tudi druge svete opravila predolge. Da! že tako daleč smo prišli, da nam je najsvetejša molitva sveti Očenaš, v pesem zložena, že tudi predolga, da se že četrta odstavka sploh, dostikrat pa že tretji, izpustiti mora, kakor da bi nam ne bila za „novo modo“ več cela molitvica potrebna!

Da bi se nam pri našem skrajševanju pesem in molitev le taka ali še pa huja, ne pripetila, kakor se je zgodila onemu krajaču, ki je suknjo tako dolgo krajšal, da mu je božčeku herbet gol ostal. Opazujmo en malo take ljubčke pokrajšanih pesem na plesiših in v gostivnicah — ali jim tudi godba predolgo terpi?

Ne krajšamo tedaj brez potrebe pesem v vežah božjih, ampak pred pridigo in k sv. blagoslovu naj se pesmi popolnoma izpojô in ljudstvo jih ne bo pozabilo, ter z večjo gorečnostjo popevalo. Še enkrat! dajajmo ljudstvu priložnost k petju, in če je v sveti gorečnosti petja zamaknjeno, ne motimo ga, temveč ako smo zdravi, popevajmo tudi sami radi; saj ni treba, da bi, ako pojemo, mogel vselej kozarec sladke kapljice pred nami blišeti — tudi brez tistega se da pevati!

V — č.

Napake slovenskega pisanja.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

Prélaz z vezanja na zlaganje (sostave brez veznice) delajo take sostave, ki jih narejamo iz besed, ktere se govore pri kaceu poslu, da se ž njimi potem znači djanje ali reč; tudi se daje osebi, ki ima rada te besede na jeziku, smešen priimek. Pri tih se vezna čerka časi deva, časi ne. Tako je v serbskem narejenju: „bogoraditi“ (šaljivo namesti: „beračiti“), ker berači pravijo: „podelite Boga radi“! (zavoljo Boga). Slišal sem ženo, da je rekla: „hudoletnik“ tacemu, ki je prosil za hudo létino. Prešerin, „bogmej“ veli Hervatu, ker često govori: „Bog me!“ Tudi Serbje imajo besedo: „bogmati se, bogmanje.“ Slovenec pravi: „pridušiti se, priveriti se“, to je reči: „pri moji duši, pri moji veri.“ Slišal sem tudi uže, da so „pridušec“ rekli možu, ki se je rad pridušal. Tako je: „mirbožati se“ (srb.) to je, poljubiti se o božici in govoriti: „mir božji!“ Dalje: „dobrodošna čaša, dobrodošnica“ (srb.) = der bewillkommungstrunk, ker se govori: „dobro došao!“ Po tem potu je gotovo tudi narejena beseda serbska: „danguba“ (zeitverlust), in česka: „neznabog“ (heide). — Tacih sostav še Nemci nimajo. Je-li še ktera v njih jeziku razun glagola: „bewillkommen?“

II. Slovan zлага brez veznice. Tako se dela v naslednjih namerah:

a) Serbje imajo časi v pesmih sostave „za nevolju“, na pr. „studen — kamenje, Stambol — car, jelen — rogovi, star — Juga Bogdana“ i. t. d. Taka je tudi naša: „žal — beseda.“ Tih sostav se jezik nič kaj ne brani, daravno so neslovanske. Serbe je zapeljala analogija turških in drugih ptujih besed, na pr. „meneviš — čakšire, mor — dolama, samur — kalpak i. t. d.“; nas pa nemški prilogi pred slovenskimi imeni, kakor: „avfrihtik — ljudje, lustik — tovaršija, lindek — beseda“*) i. t. d.

*) Govori se tudi: „lindek — jezik“ (eine fertige zunge); „beseda mu lindek teče“; „lindek izgovarjati“; po enih krajih menda tudi: „lindek — miza“ (glatter, ebener tisch; celó Bulgarji neki da imajo to besedo. Začeli so jo

b) Zlagamo velivnik (imperativ) z imenom vime. Tako je zloženih mnogo staroslovenskih, ruskih in serbskih osebinih imen, kakor: „Jezdimir, Kazimir, Vladimir, Vladislav, Strezibor, Pletikosa (srb.). Serbsko narečje ima še dan danes na prebitek tacih besed, na pr. „kažiput (zeigefinger), visibaba (schneeglöckchen), nazovibrat (pseudobruder), nazovimrtvac“*) (scheintodter). Vzlasti smešnih priimkov je dovolj: „gaziblato (smešen priimek kacega nizkega vradnika, ki se šopiri); izderilijeska“ (kerngesunder kerl, dem der haslinger (des korporals) nichts anhaben kann, Vuk) itd. Slovák pravi: „kratiknot“ = lichtscherer, prav za prav: „kürze den docht.“ Slišal sem tudi med nami: „podrezibaba (sitna baba, ki vsako reč dreza), lézibaba (stara baba, ki uže komaj leze); čakibirt, strezibirt (kerčmar, ki ljudi čaka in streže); nepridiprav“ (nerodna reč ali tudi človek, ki nikamor prav ne pride); gosp. Drobnic ima v besednjaku: „bežistéza“ = flucht über hals und kopf. Tudi Nemci so imeli nekaj veliko tacih; zdaj so se pa opustile; malo se jih bere: „springinsfeld, saufaus“, in pa morda še ktera.

(Dalje sledi.)

Potovanje po izhodnem ali po jutrovih deželah v letu 1857.

Spisal Mihael Verne.

XXVI.

Cerkev, ki so jo nekaj cerkev „ustajenja Gospodovega od smerti“ imenovali, je zidana v bizantinskem redu, kakor je bil o času cesarja Konstantina v navadi. Sveta Helena in njeni sin cesar Konstantin sta namreč že v prvi polovici četrtega stoletja nad krajem, kjer je Gospod naš mertev v grobu ležal, in tretji dan kot slavni zmagovavec smerti in pekla veličastno od smerti ustal — tedaj nad krajem, kjer se je po neskončni milosti Božji odrešenje naše doveršilo, lepo cerkev sozidala, ki je kakih 300 let stala. — Kozroes II., kralj perzijanski, jo popolnoma razruši in pogubi, pa cesar Herakli jo spet krasno sozida. Stala je spet precej dolgo, in ko kalif Omar Jeruzalem vzame, jo pusti kristjanom. Pa Hakem, sultan egiptovski, jo spet podere, in dolgo je bila le žalostna razvalina. Še le pobožni križanci jo vnovič sozidajo in veliko razširijo, tako namreč, da tudi Golgota ali verh gore Kalvarije, ki je grozovita živa skala, pod streho pride. Skala ta pa je kakih 60 korakov od Božjega groba. — Leta 1187 spodí sultan Saladin križance spet iz Jeruzalema, ter se ga polasti, in cerkev zapade vnovič ropu in razdjanju. — Poslednjič zadobé leta 1242 frančiškani s pomočjo Roberta, kralja sicilanskega, od sultana egiptovskega dovoljenje, da smejo proti nekemu letnemu davku v Jeruzalemu stanovati, in v cerkvi pri Božjem grobu službo Božjo po latinskih običajih obhajati. Od takrat so frančiškani, ki cerkev malo po malem lepo popravijo, še vedno v svojih pravicah. — Leta 1808 pa razdene strašen požar lepo cerkev, pa Gerki jo spet sozidajo. Če je res, da so jo, kakor se natolcujejo, sami zažgali, ni bilo to družega kot zgolj pravica in dolžnost!

Evo tu za sedaj zgodovino cerkve! Če bom mogel, Ti bom pozneje cerkev tudi popisal, dasiravno se že naprej bojim, da se mi ne bo popis tolike in tako neredne cerkve nič kaj ponesel.

Nekoliko pred dvema nas skličejo spet v katoliško cerkev, in ob dveh nas pelje ceremonjar, ki sem ga že

v zadnjih časih pri nas rabiti nekteri za: „horizontal“; pa ne vem, je-li slovanska? Čudno je, zakaj se ne sklanja? Pis.

*) Pa vender sem vidil na prodaj serbsko knjigo po imenu: „Stepan lažni car“ (pseudo-zar)! Povsod enako se učimo pisarji svojega jezika! Pis.

sodno gosposko obravnavajo. Politična gosposka bo tudi sicer tožbo in pritoževanja v pòselskih zadevah, kolikor bo mogoče, v kratkem razsodila in prestopa te pòselske postavne soditi imela.

§. 42. V tej pòselski postavi namerjene kazni se imajo v dnarjih ali z zaporom ali pa s tepežem izgotovljati. Kazni z dnarji ne smejo pri pòslih 5 gold. in pri družih osebah ne 25 gold. preseči.

Zaperati se smejo do 14 dní in spolnovaje odločbe kazenske postave se zna zapor še s postom poojstriti. Tepsti se smejo samo pòsli.

Tepejo se pa mladenči, kateri še niso 18 let spolnili, in ženske s šibami, odrašeni možki pa s palicami, in čez 15 palic ne smé nobeden dobiti. Tepsti se pa smejo še le, ko je popred zdravnik izrekel, da tepenje ne škoduje zdravju obsojenega. To se pa ne smé nikolj očitno goditi.

§. 43. Dnarje kazenske je v soseskini dnarnici hraniti in posebej zarajtovati. Rabiti se pa smejo samo za podporo bolnih ali ubozih pòslov, kateri ne morejo več delati.

§. 44. Opravila, ktere so v tej pòselski postavi županu izročene, se zamorejo, če je treba, kaki drugi osebi izročiti, ktera zaupanje zasluži.

§. 45. V srenjah ali soseskah, ktere so v okraju kake c. k. policijske gosposke, ima ta gosposka opravljati opravila politične gosposke in župana, ki so v tej pòselski postavi imenovane.

Napáke slovenskega pisanja.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

c) Zlagamo s predlogi tacimi, ki imajo le po en zlog. Samo predloga: „mimo“ in: „preko“, daravno imata dva zloga, časi nahajamo v sostavah, pa v našem narečju ne; v serbskem je: „Arap prekomorac“; „da ga živa želja mimoidje“ (mini). Govorili bomo le o nekaterih predlogih.

Predlog: „k“ meni znan samo v dveh sostavah: kljubovati (menda iz: „k ljub“ = zu fleiss); kničemrati = verderben iz: „k nič“ (k ničemur), govori se namreč: „k nič sem; k nič me je del.“ Vidi se, da le-ta predlog v sostavi nima tolike važnosti, kolikoršno imajo drugi; za to se prav za prav ne more govoriti o njegovem zlaganju.

„Brez“ ima precēj veliko sostav; zlagamo ga le z imenom v prilog, redko v ime, na priliko: „be-zposlen“ = beschäftigungslos (srb.), brezdušen, brez-zoba (baba), brezdno, bezzakonje“ = irreligion (srb.) itd. Več sostav ima: „raz“, ki je na Gorenkem še predlog. Zlaga se z glagoli, pa tudi z imeni v prilog ali ime, na pr. „razoglav“*) razusten (velicij ust, Lašč.), razvraten (velicij vrat, Lašč.), rászola (einsalzung, Lašč.), razviditi se“ = tag werden; pa ne: sich wieder sehen! i. t. d.

Huda muka vsim učenim slovanskim pisarjem je predlog: „pred, ki se le malo zlaga. Res da mi imamo v jeziku: „predpust, Preddvor“; ali to prav za prav ni zlaganje, kakor se bo pozneje dokazalo. Slovenec bi ne smel le-te besede sostavljati nikoli z glagoli, ampak z imeni, večidel neglagolskimi, pa le redko, in tedaj mora: „pred“ vselej kazati mesto, časa ne. Serbski slepci beraške pesmi, ki se pojó pred hišo („kućo“) imenujejo: „predkućnice“; Gorenec pravi: „préderje“, to

je: preddurje = platz vor dem hausthore. Po tej analogii anti je prav zloženo: „predmestje, predgorje“; še celó: „predgovor“ ni ušesu neprijetno (kar stoji pred pravim govorom); ali kosmato in čisto napek je: „prednašati, predstaviti, predložiti, in iz tega: „predlog; *) predpis i. t. d.“ Tacim sostavam nimaš primere v jeziku; tako se tudi ne sme delati! Vem, da se mi bo zavrnilo: časi nikakor ni mogoče ogniti se jih; sila kola lomi! — Prazen izgovor! Le mislimo slovenski, pa bo s to tožbo utihnila še nektera druga! Kaj pa da se bere uže v starem: „hleb predloženija“ (schaubrod); ali to je grecizem, in grecizem je tukaj tudi rodovnik; dalje sebere: „predtēca (vorläufer), predvariti (praecedere), predglagolati“ itd. itd. Jaz menim, ako bi se potrudil kdo, in prevéjal vse grecizme v stari slovenščini, da bi mu ravno sostave dale zadosti oprava.

Zavrniti bi me utegnil kdo, da se govori široko po dolenskem — še celó v Ribnici: „predjužnik“ = gabelfrühstück, po gorenskem pa: „predpoldnica, predkosilnica.“**) Znano mi je, in tukaj, posebno v besedi: „predpoldnica“ predlog res ne kaže mesta, ampak čas; ali opomniti pa je, da nikdar ne bo djal Laščan: „predjužnik“, temuč vselej: „dojužnik“, kakor tudi pravimo: „dopoldne“ (vormittag). Pozabiti se pa vender ne smé, da ima tukaj tudi Serb dve besedi, ravno ko mi, namreč: „doručak“ in „predručak“; zadnja je v Vukovem rečniku edina zložénka s tim predlogom, ker „predkućnice“ nima; bral sem jo le v ženskih pesmih. — Vse to nam kaže, da se jako rada ogiblje slovenščina tacih sostáv; in pisar mora ugajati jeziku, pa ne nagajati mu, če noče biti žavžar!

Dalje se ta predlog časi tudi zlaga s prilogom v prilog, pa ne prav mnogokrat; in to spada uže med polóvno zlaganje, o katerem bomo tudi govorili; na pr. „predlanski, predvčeranj“ i. t. d.; še celó sostáv sò za imenom v ime jezik ne otresa; „prednamec“ (vorfahre) ni slovenščini zoperno.

Predlog „med“ se zlaga z imenom v ime, časi s prilogom v prilog, z glagoli nikdar ne; pa tudi kaže le mesto. Slišal sem v jeziku samo tri take sostave: „medplečje, mednožje, medmášna“ žaba, to je, žaba ujeta med velicim in malim Šmarnom; pravijo, da se je dobro ž njo pokaditi, kader glava boli. — Imamo tudi: „medgorje“; v serbskem je: „medjudnevnica“ = dnevi med veliko in malo gospojnico. Še celó sostava sò za imenom ni neslovenska, na pr. „mednamec.“

d) Rekli smo uže, da imajo nektera imena časi predlogov pomen. Tudi s temi zlagamo večidel brez veznice, na pr. „križpotje, križempot, srédpost, (sréjpost) = mitte der fasten; sredpostna“ nedelja. Serb ima: „stramputica (stranputica)“ = seitenweg. Navadna je v Laščah tudi sostava te verste z veznico: „sredozimci“, to je: godovi sredi zime (sv. Pavel itd.). Govori se: mraz je kakor o sredozimcih.

*) Naj se mi ne očita, da rabim tudi jaz besedo: „predlog.“ Vem, da je napek narejena, čeravno je uže stara; ali ne-všečno delo je kovati besede; tega me je ostrašil mnogi prežalosten izgled. Jako je treba in čas je, da bi se porazumeli možje, ki jezik znajo, in da bi dali naši slovničarji terminologijske oblike narejene slovenščini po volji. Dokler ne bo tega, tako dolgo bo šušmaril vsak šušmar po svoje. Tukaj naj stoji tudi nekoliko imen starosl. slovnic iz Dobrowskyga: „slog (silbe), ime (hauptwort), mestoime (?) (fürwort), glagol (zeitwort), pričastije (participium), predlog (?) (vorwort), narečije, tudi: nadglagolije (umstandswort), sruz (bindewort), različije“ (artikel). Vse so po gerškem narejene. Pis.

**) Ne vémo: ali je predpoldnica ali predkosilnica znana Gorencom. Mi le vémo za kosilo (Frühessen), za južino (Mittagessen) in za malco (malo jed), ki je dopoldne pred južino in pa popoldne po južini. Vred.

*) V serbskem je najpervo sostava: „be-zposlen“; iz tega: „be-zposlica“ (musse, tudi: müssiggänger); iz tega zopet: „be-zposličiti“ (müssig gehen), in zopet iz tega: „be-zposličenje“ (müssiggang). Lahko bi se pokazalo še več tacih izgledov, kako se iz dobrih sostav dalje nareja. Pis.

**) Ta beseda ima čez analogijo veznico „o.“ Pis.

e) Zlagamo z nekdanjimi predlogi, in tudi z družimi besedicami, kakor: „pra, pro, pre, pa, ne“ na pr. „praprot, (praded), prekupiti, prekupec, prebeg = profugus (srb.), parobek“ itd.

(Dalje sledi.)

Jezikoslovne in zgodovinske reči.

Spisal P. Hicinger.

Četrti zvezek Kukuljevičevega „Arkiva za povjest-nicu jugoslavensku“ je v „Novicah“ vlanskega leta stran 407 s pohvalo omenil že slavni naš Terstenjak. Nekatere reči se mi zdijo toliko tehtne za naše slovenske strani, da jih tukaj nekoliko več opišem, in zraven pridenem nekatere svoje misli in najdbe.

1. Prihod novih slovenskih rodov v naše kraje.

V načertu jugoslavenskih povestij do IX. stoletja slavni dr. Fr. Rački govori (str. 249) tudi od Slovincov, ki so proti koncu šestega veka se naselili iz novega razun Panonije v Noriku, Istri in Karnii. S preslavnim Šafařikom vred stavi on prihod teh Slovincov med leto 591 do 595. O tem naseljevanji Slovincov je bilo že mnogokrat govorjenje v „Novicah“, in kmalo se je stavilo v leto 334 pod imenom „Sarmatov limigantov“, kmalo v leto 550 ali nekoliko pozneje, v oziru na prestopanje slovenskih narodov čez Donavo. Dr. Rački dokazov za omenjeno dōbo ne naveduje, pa Šafařik se povračuje izrečno na pripovedi in liste tistih starih časov. Kaj tedaj obsegajo njegovi dokazi?

Kolikor pripovedujejo zgodovinarji Prokopi, Teofilakt, in drugi od prestopanja slovenskih narodov čez Donavo v koncu petega in skorej v celem šestem stoletji, (poprej namreč se imenujejo le unstran Donave), nam kaže same napade v Mezijo, Tracijo, Macedonijo in Dalmacijo; Panonija je le deloma zadeta, Norik, Karnija in Istrija celō ni imenovana sred silovitih navalov. Še le v letu 595 povē Pavel diakon od pervega boja med Slovinci in Bavarci, in papež Gregor v listih iz leta 599 in 600 govori od vstopanja Slovincov v Istro in Italijo. Prokopi, ki je pisal o gotiški vojski krog leta 552, tudi naveduje stanovavce teh dežel, ki so prebivali med jadranskim morjem in Donavo, in imenuje narpoprej Dalmacijo, Liburnijo in Istro, dalje Venete, te vse ob morji; nad njimi Siscijane in Svabe, dalje Karne in še Noričane, Panonce in Dake. Slovincov ne imenuje nikjer, razun če stari Sloveni tičijo v imenih Noričanov, Panoncov in Svabov, kar je pa treba dokazati od drugod. V gotiški vojski je le enkrat navedena slovenska četa, ki je prišla Belizarju v pomoč; Narsetu so bili le Longobardi v podporo. Ko so pa leta 568 Longobardi šli Italijo posedat, so sicer še razni narodi z njimi bili v družbi, pa Sloveni se ne berejo, razun če so v imenu Noričanov in Panoncov, toda, to so stari slovenski rodovi. (Procop. de bell. goth. l. I. II. III. Teofilakt l. VII. in Stritteri editione. Gregorii M. epist. l. VII. 9. X. 36. — Pauli diac. l. I. 27. l. IV. 7.)

Razun imenovanih dokazov se zamorejo še nekteri privzeti, ki dōbo, o kateri so prišli novi slovenski rodovi, še bolj natanko določijo. Kakor piše Prokopi, so krog leta 548 Franki se polastili dela Venecije, celō so za kralja Teodeberta razprosterli svojo oblast čez Norik in Panonijo, in so jo deržali še leta 590, kakor se kaže iz listov tiste dōbe. In kar posebno utegne tisto dōbo pojasniti, Franki so v več mestih tistih krajev postavili škofo svojega rodū, in to je še veljalo leta 590 ali 591; nasprot pa iz tistih mest zginejo vsakteri škofo, kakor naglo so novi slovenski rodovi se zemlje polastili; med drugimi Janez, panonski škof, pribeži leta 599 v Venecijo. Imenovane pa so mesta Avgusta, Bekonija in Tibur-

nija; Avgusta, menijo učeni, da je Augsburg; pa Tiburnija nam je znano staro mesto blizo Špitale na Koroškem; Bekonija pa ugibajo, da je Brennija ali Brevnija na Tiroljskem; pa menim, da je nar hitreje le Betovija ali Ptuj na Štajerskem. Tedaj v teh mestih so leta 590 ali 591 še Franki, in z njimi vred Bavarci; kar leta 595 pa se ima ondi bavarski Tasilo bojevati s Sloveni. Kaj more jasnejše kazati, da so Slovinci v te strani prišli med letama 591 ali 592 in 593? Še se dá to dokazovanje pojasniti z drugo prigodbo. Poprej so Sloveni, tudi še z Avari vred, le namerjali na južne dežele, Mezijo, Tracijo, Macedonijo; v letu 592 — 594 pa je oboje poleg Tise hudo natolkel bizantinski vojvoda Prisk. Ravno ta nesreča je utegnila Slovence prisiliti, da so se proti zahodu, skozi Panonijo v Norik, Karnijo in Istro zavalili. (Procop. l. III. 33. — Epistolae Theodeberti R. ad Justinianum Imp. apud Duchesne, episcoporum Venetiae ad Mauritium Imp. apud de Rubeis p. 272 — Gregorii M. ad Marinianum Rav. l. IX. 9. — Theophanes et Anastasius apud Stritter.)

(Dalje sledi.)

Potovanje po izhodnem ali po jutrovih deželah v letu 1857.

Spisal Mihael Verne.

XXVIII.

Iz vélike cerkve se pride med klončniki na severni strani v neko vežo ali lopo, v kateri imajo latinci ali katoličani na levi ne velike, pa dobro ubrane orglje, na desni pa altar sv. Marije Magdalene. Iz te veže pelje nekoliko stopnic v majhno katoliško, Marii Devici posvečeno cerkev s tremi altarji. Na srednjem, ki naznanja kraj, kjer se je nek Jezus, Gospod naš, po svojem veličastnem ustajenji ljubeznjivi presveti Materi svoji prikazal, se hrani in moli neprenehoma presveto rešnje telo. — Na stranskem altarji pri uhodu pa stoji v temni, s precej gostim železnim omrežjem zaperti votlini ali globini kos stebra, h kateremu je bil Jezus privezan, ko so ga judje kruto bičali. Tega kosa se dotikajo z neko palico kristjani vseh vér, in vsak poljubi potem palico in se je s čelom dotakne. — Véliki petek pa je bila tēmna votlina odperta in luč je gorela v nji, da se je zanimivi kos s kervjo Kristusovo posvečenega stebra lahko vidil; verni so poklekovali na altar, se ga z golo roko dotakniti in ga poljubiti. — Drugi kos tega stebra pa je odnesel o križanskih vojskah leta 1223 kardinal Colonna (Kolona) v Rim, kjer se v cerkvi svete Praksede hrani in pobožno časti.

Iz že omenjene veže je tudi vhod v sila ozko sakristijo — iz te pa v že tudi omenjeni mokrotni in nezdravi samostan frančiškanski, nad katerem stoji visoko na griču nekoliko turških pobištev in hlevov.

Od altarja svete Marije Magdalene, ki sem ga malo prej v misel vzel, in ki naznanja kraj, kjer se je Zveličar naš po svojem ustajenji ti spokorjeni grešnici ko vertnar prikazal, je po versti v polkrogu proti izhodu še mnogo poslednjim urom neskončno dobrotljivega in milostivega Odršenika posvečenih svetišč ali kapelic, ki so pri vsakdanjih slovesnih obhodih ali procesijah postaje.

Perva je neka tēmna podzemeljska ali marveč v skalo vsekana jama, ki ji „ječa Jezusova“ pravijo, ker je mogel nek Jezus tū čakati, dokler niso vojaki na Golgotu pripravili in napravili, kar je bilo za križanje treba.

Dalje naprej je druga kapelica, kjer so nek vojaki Jezusa slekli in si oblačila njegove razdelili, za suknjo njegovo pa srečkali.

Od tod se gré nekoliko korakov bolj na desno; potem pa kakih 28 — 30 stopalnic nazdol, in se pride naj prej v kapelo in pred altar sv. Helene. Tū namreč je molila po-

vedno na strani, vse dela na tem obširnem zemljišu najbolj znane, je to, kar je o mahu povedal, res zelo važno. Začel je popis z letom 1829, ko se je mah vpervič obdelavati začel, in ga je končal z lanskim letom. Predolgo bi bilo tu vse ponavljati, kar je gosp. Podkrajšek nam povedal. Našim bravcom bo gotovo najimenitnejše slišati, kakošna je sedaj ta zemlja, kjer je nekdanje le močirje bilo, in koliko rodi danes tisti svet, ki pred letom 1829 ni nič rodil?

Da se je močirni svet na suho djal, in da so gospodarji od vseh strani mogli do svojih delov, je bilo dela in truda brez konca in kraja treba. Ni se tedaj čuditi, da stroški za razne velike in male ceste, ki so se narediti mogle, in za velike in male grabne, ki so se rezati mogli, od leta 1829 do 1858 znašajo 312,689 gold., ker večjih cest je narejenih dosihmal 23,388 sežnjevi, štridonov 48,608 sež., velikih in manjših kanalov 64,920 sež., grabnov 430,149 sežnjevi. Če se prištejejo vsemu temu še drugi stroški za mostove i. t. d., pride znesek od 359,047 fl. na dan, katerih je dosihmal treba bilo, da se je dognalo vse to.

Kaj pa nese sedaj ta kapital, katerega je bilo potreba za osušenje močirja? Tudi to je od leta do leta prerajtal gosp. Podkrajšek in nam povedal, da brez tega, kar se je za kurjavo iz šote skupilo, je mah v žitu, krompirju, fižolu, mervi in drugih sadežih od leta 1829 do 1858 donesl 1 milijon in 142,686 gold., ker vsako leto počez donaša obdelani mah okoli 67,000 gold. Že v letu 1841 so pridelali reži 16,697 vagánov, ječmena 1240, ovsa 11,333, ajde 11,501, krompirja 9610, fižola 5625, prosa 118 itd.; merve in otave se pridelala na leto za kakih 10,000 fl. vrednosti. Kolika še večja nadloga bi bila lani za živino bila, ako bi ne bili imeli merve iz ljubljanskega mahú, ktero so kupovali celó Gorenci blizu Triglava!

Hvala gré gosp. Podkrajšek-u, da nam je 29letno zgodovino ljubljanskega mahú tako lepo popisal.

Za njim je nastopil gosp. Andrej Malič, odbornik kmetijske družbe, in oziraje se na veliko hvalo, ki se poslednje leta na Nemškem poje volčjemu bobu (Lupine), je priporočil to zeliše tudi za poskušnjo našim gospodarjem in povedal, da je družba naša 20 funtov tega semena po prijaznosti česke gospodarske družbe prejela in ga letos vsejala, in tudi gosp. predsednik Terpine ga je vsejal. Ker je bilo v „Novicah“ lani o volčjem bobu veliko povedanega in se ono ujema s tem, kar je gosp. Malič nam povedal, zavravimo svoje bravce na lanske liste, in jim danes o tem le še to rečemo, da jim bomo ob svojem času tudi domače skušnje zvesto oznanili.

(Dalje sledi.)

Kakšno leto bomo imeli letos?

Ne da bi hotel biti vremenski prerok; povém le, kar se more posneti iz nekaterih prikazkov, ki jih nahajamo v naravi. Po teh prikazkih menim, da bomo imeli letos zelo toplo, če ne prav vroče leto.

Nek angležki zvezdogled terdi, da na Angležkem bo letošnje leto tako vroče, kakoršnega ne pomne noben človek; živini na spašnikih bo vročina tako hudo dela, da svetuje, naj bi ji gospodarji napravili sèm ter tjà stréh v zavetje. Tudi na Nemškem mislijo, da bo poletje zelo vroče. Pri nas utegne tudi taka biti; praznik sv. Rešnjega telesa se je začel s hudo soparco. In od več strani slišimo, da že zelo zgodaj letos toča bije.

Če bo pa res, kar prerokujejo od velike vročine letošnje, kaj naj nam to pomaga?

To, da se kar je moč varujemo škode, ktera rada pride z vročino.

Star pregovor je:

Ako je leto silno vroče,
Dá rado grom in mnogo toče.

Ako se je tedaj bati, da bo večkrat strela udarila v pohištva, dajmo jih zavarovati (asekurirati), da se ne bomo kèsali prepozno. Kdor še ni asekuriral svojega pohištva, pa tudi drugega blaga, zvé lahko pri kakem svojem sosedu, kje so take asekuracije; graško priporočajo „Novice“ vsako leto in so jo priporočile tudi letos v 12. listu.

To je prvo.

Drugo je, da bi zavarovali tudi poljske pridelke pred škodo toče; v Terstu so tudi za to asekuracije.

Naj bi to oboje resno prevdarili naši gospodarji po vseh slovenskih deželah!

Napáke slovenskega pisanja.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

Na pol zložene besede, to je, ktere so le samo v nekaterih sklonih sestavljenke, v nekaterih pa ne. Semkaj spadajo:

a) Zloženske s čislom: „pol.“ Stari Slovenci so djali: „polunoštije, polunošt“*) = mitternacht; tako sestavlja časi nekoliko drugih narečij še zdaj. Pri nas pa čislo: „pol“ k sebi jemlje ime v rodivniku; zatoraj take besede v našem narečju prav za prav tudi nimajo imenovavnika. Nemec pravi: „es ist mittag, mitternacht“; a mi: „poldne, polnoči je“, tudi: „poldan (gorenski), polnoč je“; v rodivniku: „do poldne, (poldneva), do polnoči“, tudi: „dopoldan“ (gorenski) v pomenu: vormittag; v dajavniku: „proti poldnu, poldnevu, polnoči“; v mestniku: „o poldne, polnoči“ (prav za prav: „o polidne, o poli noči“), tudi: „o poldan“ (gor.); v storivniku: „pred poldnem, poldnevom, polnočjo.“ Ravno tako se rabi: „pol leta, pol mesca“ (ne: „polomesec!“); še celó: „pol hleba, pol vedra“ i. t. d.; primeri izgled: „s pol hlebom ne prebom.“

Vidili smo, da v slovenskem beseda: „pol“ ne jemlje veznice, da se tudi ne sklanja;**) ampak sklanja se le ime, posebno v dajavniku in storivniku, in samo takrat je vsa beseda gotova sestava. Tu pa ne bodi rečeno, da pisar naj vselej tenko gleda in tehta, kdaj bo pisal: „polnoči, poldne“ vsako besedo posebej, kdaj obe za eno; tu se ta reč le razlaga, kako je prav za prav. — Sliši se celó: „poldne, poldneta“, kar pa ni, da bi se posnemalo; vendar se učimo tudi iz tega, da čislo: „pol“ ne jemlje veznice: „o“, ki so jo začeli, menda po nevednosti, v pisanju neslovanski rabiti, kakor kaže. najprvo Čehi, ki imajo mnogo tacihi sestavi, na pr. „polobnažený“ = halbnackt, „poloblý“ = halbrund itd.; pa vendar govore tudi še staro besedo: „polu“ na pr. „poloubatr“ = halbruder (stiefbruder), „polubota“ = halbstiefel, „poloukruh“ = halbkreis; nektre delajo celó brez veznice, kakor: „polhubek“ = halber mund. Čehi so posnemali Rusi, pa le redko redko, na pr. „poloumje.“ Stara in tudi nova slovenščina, dalje polsko narečje, ako je Linde***) porok, in tudi serbsko narodno slovstvo nikoli nima neslovanske veznice: „o.“

Mi v nekaterih namerah še drugače govorimo, na priliko „pol od pol hleba“ = 1/4 laib (Lašč.); „po poli sestra“ itd.

Čeravno: „poldne, polnoči, pol leta“ itd. prav za prav niso skozi in skozi sestave, vendar se jemljó v stalo sestavam, še le iz njih narejenim, na pr. „dopoldanji, polnočni“; zato je prav zložena beseda: „polletje“ = halbjahr.

*) „Polu“ je stari rodivnik.

Pis.

**) „Pol“ je v naših sestavah dostikrat prav za prav stari mestnik: „poli“, ki ga sèm ter tjà še rabimo, kakor: „o poli ene“ itd.

Pis.

***)) Imel sem pred sabo natis iz leta 1811.

Pis.

Vprašanje pa je, kako naj bi narejali učenim rečem take besede, ktere so v družih jezicah sestavljene s čislom „pol“, in ktere tudi pri nas morajo biti, na pr. „halbkreis?“ — Veznice: „o“ ne gré jemati, ker vidimo, da je čisto neslovanska; rodivnika: „polu“ pa tudi ne, ker je pri nas uže iz navade. Menil bi, da take sostave, ako se jih ni ogniti, naj bi se narejale brez veznice, ker ne samo naše, ampak tudi še druga narečja tako delajo, posebno tedaj, kader se „pol“ sestavlja s tako besedo, ktera kaže čas ali število; pa tudi celó, ako beseda, s ktero je zloženo čislo: „pol“, števila ne kaže.

Izgledje perve verste: „poldne, pred polletom, polnoči; poledne (čsk.); poltora = anderthalb (rus.), polsedma (rus.); poŕdnie (polsk.), poŕdziesiata“ (polsk.) itd.

Izgledje druge verste: „polkonj“? *) = halbpferd (slovenski). Pravil mi je nekdo, da Slovenci po enih krajih tudi pravijo: „polmesec, polképa = halber klumpen, polbrat, polsestra.“ Ali je res? Kdor vé, naj bi se oglasil. Dalje: „polhubek (čsk.); poŕbrat (polsk.), poŕchŕop“ = ein verschnittener (polsk.). Celó stara slovenščina, pa menda le v pismih novejše dóbe, ima: „polkružije“ = halbkreis (Dobrowsky). **)

(Dalje sledí.)

Potovanje po izhodnem ali po jutrovih deželah v letu 1857.

Spisal Mihael Verne.

XXXIV.

Od nekdanje samote sv. Pelagije do verha gore je le še malo korakov. Na verhu oljske gore, ki je precej širok, stoji nekoliko turških pohoštev in revnih koč z mahomedansko mošéo in precej visokim minaretom, pa vse vkup je le v slabem stanu. Vsred tega revnega sela je na

*) Anastazi Grün, ki je prestavil nekoliko slovenskih narodnih pesim v nemški jezik, ima na 57. strani eno, ki se ji pravi: „ein friedfertiger herr“, in zadaj v opombi k tej pesmi stoji: „polkonj“ = halbpferd. Nemški verz, v kterega ta beseda služi, je tak-le:

„Ich komme her vom neunten land,
Ein volk, halb mensch, halb pferd ich fand.“

Zdaj pa sam ne vem, ker te pesmi v slovenskem nikjer nisem mogel dobiti, ali je v originalu res: „polkonj“; ali je gosp. prestavljavec napek razumel? Tudi je mogoče, da tisti, ki je to pesem ljudstvu iz ust zapisal, morda je sam prenašal in popravljal. Kdor jo ima, naj bi jo dal natisniti, ker je iz več ozirov zeló branja vredna. Pis.

**) V 18. listu „Novic“ piše gosp. Levstik o zlaganji s predlogi, da se govori po Dolenskem: „predjužnik = gabel-frühstück, po Gorenkem pa: „predpoldnica, predkosilnica.“ Zraven besede: „predkosilnica“ stoji opazka slav. vredništva, da ne vé, ali je znana ta beseda Gorencom. Za besedo: „predpoldnica“ nisem porok (morda je kakemu drugemu iz Gorenškega znana?); beseda: „predkosilnica“ je pa navadna po vsem Gorenkem, posebno od Kranja do Bleda. Poljancom, to je, prebivavcom okoli Št. Jurja in okoli Kamnika je menda ptuja. V Lučnah, blizo Polhovega gradca pravijo: „predkosilec.“ — „Predkosilnica“ in „predkosilec“ pa nima ne na Gorenskem ne v Lučnah tega pomena, kakor bi se utegnilo povzeti iz spisa g. Levstik-ovega — pa saj on ni besede zavolj pomena navodil, ampak vizgled zlaganja s predlogom „pred.“ „Predkosilnica“ na Gorenkem in „predkosilec“ v Lučnah (in morda še kje drugod?) znami jed, ki se daje tericam pred kosilom uže ob štirih ali petih zjutraj. Terice navadno kosijo še le o poldne, popoldne pa južnajo, pa zato že ob osmih al pol devetih zjutraj malcajo. Josip Novak.

Dostavek vredništva. Predkosilnica je res tudi znana v Vodica in njih okolici, kjer se najbolj z lanom in predivom pečajo, za predpoldnico ne vejo. Neki Vodičan nam je pravil, da kosilo ni jed o poldne, ampak pri tericah sledijo jedi takole: predkosilnica je prva jed zjutraj zgodaj, po kateri sledi kosilo, potem do poldne še malca, o poldne južina, po poldne spet malca in na večer večerja.

nekem obzidanem borjaču majhna osmerovoglata kapela s srednje visoko kuplo ravno nad krajem, iz kterega se je Zveličar naš štirideset dni po svojem veličastnem ustajenji proti nebu vzdignil in pričó svojih apostelnov v nebesa šel.

Kapela ta je sedaj lastnina nekega Turka, ki jo pa rad vsakemu odpre; pa se vé, da mu je treba kaj darovati. Z enim ali k večjemu z dvema piastroma, to je, s pet do 10 krajcarji je zadovoljen. — Brez obotavljanja grémo naravnost v tolažljivo svetišče, ki spominja na poslednji hip Jezusov na zemlji, na dobrotljivega Gospoda, ki je šel pred nami k Očetu pripraviti nam stanovanjšče v hiši Očeta svojega — v tolažljivo svetišče, pravim, namreč v omenjeno kapelo, ki je pa popolnoma prazna. Vsred tega svetišča se vidi v majhnem, čveterovoglatem, z belim marmorjem lepo oklenjenem prostorčku živa skala, na kateri je učlovečena beseda — Sin Božji — stal, ko je apostelne blagoslovljal in se v nebesa vzdignil. Še se vidi stopnja leve noge v terdi skali, in vsak verni kristjan poklekne pred njo, jo pobožno poljubi in spodobno počasti. So pa tudi taki, kterih prva in menda edina misel in skerb je, ime svoje in priimek v kapeli kam na beli zid zapisati in načerkati; zakaj visoko, kolikor more človek doseči, je cela kapela polna takih nespodobnih napisov, namreč imen in priimkov evropskih praznih nečimernežev. — Kapela je, kakor sem malo prej omenil, popolnoma prazna; ne altarja ne kakošne druge priprave ni v nji. Kdor hoče tedaj tó sveto mašo brati, mora prenesljivi altarček seboj prinesiti, kakor neki Francozi, ki so belo nedeljo presveto nekervavo daritev tó obhajali.

Ko sem pervikrat na to sveto goro šel, mi ni bilo veliko mar, se v daljnost okrog ozirati, ampak ogledoval sem skerbno le zgorej popisane spominke. Sedaj pa sem se jel na vse kraje radovedno ozirati. Na oljski gori ima človek obilo paše ne samo za oči, ampak tudi za notranje čutje. Na zahodni strani sem imel nesrečno jeruzalemsko mesto pred seboj, ki stoji tiho in brez vsega šuma v svojem zalem ozidji in na svojih slovečih gričih, kakor da bi se sramovalo bogomora in zaverženja svojega. — Dalje proti zahodu so se mi kazali goli, pusti, skaloviti hribi judovski noter do krasne planjave saronske, in ko bi oko neslo, bi bil vidil tudi srednje morje. Tù sem iskal z očmi pri in na raznih hribih starodavne, pa dobro znane terge in mesta, ali marveč njih razvaline, kakor Emaus, Modin itd. — Obernivši se bolj proti jugu, vidim sto in sto, res da golih, opaljenih, nerodovitnih gričev brez drevesa in brez germa, ki pa pri vsem tem okó vendar le razveseljujejo. Tù je dolga prijazna terebintska dolina, vedno jasno obnebje nad svetim Ivanom v hribih, Betlehem s svojim svetiščem, in dalje proti jugu — Hebron; na levi pa bolj proti izhodu starodavni spominek serda Božjega, namreč mertvo morje v široki in dolgi dolgi dolini, ki je bila nekdanj najrodovitniši in najlepši del kanaanske dežele — in vse to obuduje sto in sto ganljivih spominov in milih čutljejev. — Ko se ozrém proti izhodu, imam precej pred seboj Betfage, in o podnožji gore, malo dalje ko na zahodni strani jeruzalemsko mesto, slovečo Betanijo z Lazarovim grobom; dalje na levi skalovito, gorato, strašno puščavo, ki jo je Odrešenik naš s svojo nazočnostjo in s svojim štiridesetdanskim postom posvečil, pod njo pa krasno nekdanj skerbno obdelano, cvetečo planjavo z imenitnim mestom Jeriho, ki je pa tako popolnoma zginilo, da se komaj še kraj pozná, na katerem je stalo; unikraj te lepe ravnine visoke gore kamnite Arabije, ki se v velikem polkrogu deleč od juga proti severo-izhodu vlečejo in domovino nekdanjih Amorejcev in Moabitčanov od kanaanske dežele delé, in njih odrastke Abarim in Nebo; in blizo teh imenitnih hribov dobro obraščeno strugo sloveče, z Gospodovim kerstom posvečene reke Jordan, in zgornji konec mertvega morja. — Obernivši se poslednjič *

pavskih nogradov gospoda grofa Lantieri-a, ktero sicer po pravici sluje, ni tabart svoje slave poterdilo. Škoda, da niso Krajnci poslali svojih zlo rudečih marvin, ktere bi se bile zato, ker so dobre in po ceni, gotovo vinski sodnii prikupile. Dolenska stran je posebno za vino in sadje, kakor tudi za svilne čer ve in bčele pripravna; treba je, da bi se vse to čvetero z veliko umnostjo opravljalo; žalibog! da krajnski vinorejci niso nič bolji kakor horvaški.“

Tako je govorila dunajska vinska sodnija.

Čujmo dalje, kaj ona vsem vinorejcom svetuje, da bi zboljšali svoje vina.

1. Pervo je, da si vinorejec zasadi žlahnih tert. Le iz dobrega semena se dobí dobra roba. Kdor gleda le na obilen pridelk, ne bo pravega zadél. Ktere terte so žlahne, zraven pa v naših krajih že navadne, najde vinorejec v „Vinoreji“ Vertovcovi in „Umnem kmeto vanji“ Zalokarjevem. Ne bomo tedaj tû ponavljali, kar je tam lepo na drobno popisano. Dunajska vinska sodnija imenuje terte, iz katerih Estrajharji in na Nemškem najžlahneje vina pridelujejo; naj jih imenujemo tudi mi: Med zgodnje spadajo: 1. beli, rudeči in černi klevnar, 2. beli drobni burgundar, 3. višnjevi portugiški; — med srednji čas zrele: 1. višnjevi frankiški, 2. zeleni silvan, 3. višnjevi od jezera bodenskega in 4. zeleni muškatelec; — med pozno zrele: 1. rudeči traminec, 2. drobni risling, 3. višnjava kadarka, 4. tokajčan, laški risling (eno najrodovitniših plemen), 6. šipon (Mosler), 7. rudeči cirfandler.*)

2. Drugo je, da v vsakem nogradu so le take terte zasajene, ktere dozori jo ob enem. Že pamet dá, da mešanca zgodnjih in poznih tert ne more storiti dobrega vina: eno popači drugo. Bodi Bogu potoženo, da ta gerda mešanca je ena največjih napak krajnske vinoreje, in da ne bomo prišli na bolje, dokler ne popravimo tega!

3. Tretje je, da odpravimo visoko rejo iz naših vinogradov in se skozi in skozi poprimemo pritlične; zakaj? — zato, ker je pri tleh gorkeje in bolje za grojzdje kakor na visokem. „Hočeš dobrega, žlahnega vina pridelati, iši ga pri tleh; pritlična reja ti ga bo dala.“ Tako se bere že tudi v Vertovcovi „Vinoreji“ na strani 38. Oj, da bi naši vinorejci le kaj brali!

4. Četerto je, da se nograd obdeluje kakor vert, zato tudi Nemec vinogradu pravi „Weingarten.“ Pridno kopati in dobro gnojiti se mora vinograd. „Kakor kokoš ne more obilo jajic nesti brez žita, in krava ne dá veliko mleka brez dobre piče, tako tudi nogradi ne morejo dobrih letin dajati brez gnoja“ — pravijo že tudi Vertovci v svoji „Vinoreji“ str. 94 — pa kaj! ker je vinorejci naši ne bero!

5. Peto je: ob pravem času tergati ali brati, to je, kadar je grojzdje že popolnoma zrelo. To mora postava zapovedati, če ne, ne pomagajo vsi poduki nič. Le zrela češnja, le zrela hruška je dobra — tako je tudi z vinom.

6. Šesto je umno vinohranilstvo ali umno ravnanje z vinom v hramu ali keldru. Kdor tega ne zná, ne bo nikoli dobrega blaga si napravil. To pa razume le malo malo kdo, zakaj vinohranilstvo se opira na kemijske vednosti, od katerih se večini naših vinorejcov še celó ne sanja nič.

K temu, da se vino v sodcu dobro uzorí, je „treba znati več kakor le hruške peč.“ V kakošnih sodcih naj se hranuje, kakošen naj je hram, kako naj se prav zaliva in presnemova itd. — to razume malokdo prav, in po na-

pačnem ravnanji v hramu, se iz dobrega mošta naredi malovredno vino. Večina naših vinorejcov zná le drozgati in lovšati; v tem so nekteri res pravi mojstri. Res je pa tudi, da umno vinohranilstvo ali kletijstvo je najbolje in najcenejše le tam mogoče, kjer je veliko vina skupaj, zato so vinske družbe, vinske zaloge in tergo vine najbolja pomoč, da vino kake dežele dobro ime zadobi in se mu velika kupčija odpre. Če stopi več vinorejcov v španovijo, da vsak dá toliko in toliko svojega vina v to skupno zalogo, in se vinohranilstvo izroči potem zvedenemu mojstru v tem, in se potem tako vino prodaja iz velike zaloge: to privabi domačemu vinu dobro ime in dosti kupca.

Gosp. deželni poglavar so vprašali na to: Ali se nič ne sliši, da bi se na Krajskem napravila kaka vinska družba kakor na Štajarskem, ki dobro napreduje? Odgovor je bil, da se še nič ne sliši, da bi se tudi krajnski vinorejci tega koristnega početja lotili.

Ko je gosp. Ambrož končal svoj govor, ki je vreden, da bi ga naši vinorejci dobro dobro prevdarili, je bil zbor postrežen z dobro kapljico lanskega pridelka, ktero so prečastiti gosp. grof Barbo družbi darovali; bilo je eno (černo) vino iz dobroznanega vinograda „Gobea“ imenovanega, drugo pa iz terte „Riesling“, ktero bo v kakih treh letih (zakaj toliko potrebuje „Riesling“, da se popolnoma uzorí), kaj žlahno vino.

(Dalje sledi.)

Napáke slovenskega pisanja.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

b) Na pol sostave so tudi imena taci h krajev in vasi, ki imajo dve besedi: predlog in ime, na priliko „Podgaber.“ V imenovavniku pravimo: „tû je pod Gabrom“, pa tudi: „tû je Podgaber“; v rodivniku „Podgabra“; v dajavniku: „Podgabru“; v kazavniku: „Podgaber“; v mestniku: „zdaj smo pod Gabrom“, redko: „v Podgabru“; v storivniku: „(pred) Podgabrom.“ Po tem izgledu se rabijo: „Medvode, Preddvor, Podréber“ itd.; še celó: „predpust.“

c) Nektera vaška imena, ki zopet imajo dve besedi: prilog in ime, rabimo na dva načina; sklanjate se namreč ali obé besedi vsaka posebej, ali pa obé za eno v sostavi, na pr. „Kamni verh.“ Govori se: „Kamniverh, Kamniverha“; ali pa: „Kamni verh, Kamnega verha“ itd. Tako je tudi: „Slanč verh, Bežji grad“ i. t. d. Nektera taka imena so pa uže do dobrega sostave, na pr. „Martini verh, Vini verh, Višehrad (čsk.), Carigrad (srb.), Krušedol (srb.), Beograd“ (srb.); Slovenec pa vender pravi: „Beli grad, Belega grada.“ — Ravno po tem potu so se tudi skerčila nekterih oseb imena, kakor: „Pustoverh, Maloverh, Velikoverh“ itd.

Ker smo uže pri tej reči, pogledjmo še to, kako se delajo prilogi in imena prebivavcem tistih vasi, ki imajo prilog in ime v sebi, na priliko „Črna gora, Černogorec, černgorski; Pusti hrib, Pustohribec, pustohribič*“, pa tudi: pustohribški; Zlati rep, Zlatorepec, zlatorepič in tudi: zlatorepški; Hudi konec, Hudokončan, hudokonč; Mala slevica, Maloslevljan, maloslevski“ itd.

Izberimo si družih, ki imajo pred imenom besedo: „svet“, ali pa morda prilog trije h zlogov, da so tedaj sostavam predolge, na pr. „Vélika slévica, Slevljan, slevski; Vélike lašče, Laščan, laški; Sveta trojica, trojiški, (imena še nisem slišal; pa

*) Poglej Pristavek k Vertovcovi „Vinoreji“ in v popisu tertnih plemen po Štajarskem zasajenih ali saj znanih; tû boš najdel marsiktero teh plemen popisano. Vred.

*) Laščanje iz nekterih osebnih in hišnih imen še delajo priloge, kakor so imeli stari Slovenci navado, na pr. „Zajec, zajč; Živec, živč; Kropec, kropič; Grében, grebénč; Virant, víranč“ itd. Pis.

menda bi se reklo: Trojičan?); Dvorska vas, Dvorjân, dvorski; Kervave peči, Kervavec, kervavski; Ilova gora, Ilovec, Ilovar, ilovski, ilov; Sveti križ, Svetokrižan, svetokriški, še raje pa: Križan, Kriščan, kriški; sveti Ureh, Urhovec, urhov; sveti Gregor, Gregorec, gregorski. Vidimo, da pri le-tih se delajo imena ljudem ali iz priloga (Ilovec, Dvorjan), ali pa iz imena (Slevljan, Urhovec).

Kdor mora večkrat pisati imena vasém in prebivavcem, gotovo ima veliko sitnost, ker nihče, ako ni slišal, ne more vselej vediti, kako se dela iz vaškega imena ime prebivavcem. Pri Turjaku je vas: „Lípljene“, a človek iz nje se imenuje: „Lípníčan“, in v množnem številu: „Lípníčanje“, pa tudi: „Lípnici.“ Druga vas je: „Srobotník“; iz tega se govori: „Srobotčan, srobotški“; dalje: „Retje“, in potem: „Rétníčan, rétniski.“ Slišal sem praviti, da se eni vasi pravi: „Lemovce“, ljudem pa: „Movljánje.“ Gospodi slovarščeki naj bi tedaj vsacemu krajevemu ali vaškemu imenu prideli: kako se pravi ondašnjim ljudem, in pa kako se nareja priloga iz tega; dalje naj bi pri vsacem imenu povedali mestnik s predlogom, ker to ni vselej res, kar uče slovnice, da vasi, ki na visocem stojé, pred-se jemlje: „na“, ktere so pa nizko, hočejo: „v“; dostikrat se ravno na robe govori.

Splošna opomba k sostavam. Dobé se tudi take sostave, ki človek ne vé, kam bi jih uverstil, ali pa, ki so morda celó nepravilno zgrajene; toda tih je malo, in večidel so navadne le v smešnicah; časi morda so pa tudi iz ptujih besed zložene, kakor: „klinčorba (nagelsuppe v srb. smešnici), legbaba (riba = steinbeisser, srb.), moroklinac“ = nagel der schiene am rade (srb.). Slovensko narečje ima čudno besedo: „pil“, ki ne vém, ne od kod je, ne kaj znači; ali več sostav imamo ž njo, kakor: „piltačice (neke rože, Lašč.), pilpoh (hojeva smola za lubom), pilpogačica“ = topir (Lašč.) — Tu moram popraviti, da „vetrogonija“ ni „windmühle“, kakor sem v pomoti mislil in pisal; ampak ta serbska beseda je vse kaj drugega, namreč: „windbeutel.“ Vender pa menda nihče, kdor je sostave prebral, ne bo tajil, da nasvetovana beseda: „parogonja“ (dampfschiff) lahko obvelja. (Dl. sl.)

Potovanje po izhodnem ali po jutrovih deželah v letu 1857.

Spisal Mihael Verne.

XXXVI.

Iz Siona sem ogledal tudi na zahodni strani mesta hrib Gihon, ki pa nima nič zanimivega razun zgodovinskega spomina, da je bil Salomon na-njem za kralja oklican in maziljen. David, Savlov naslednik, drugi kralj izraeljski, je bil pesnik neumerljive slave, hraber in srečen vojskovodja, izversten kralj in moder vladoslovec, in je slavo in blagostanje naroda svojega visoko povzdignil. Dvorani njegovi pa, dasiravno še novi, so bili zlo popačeni; vse polno je bilo sebičnih priliznjencov in ženskih, ki so se v vlado utikale. Zato je kralj sinove svoje večidel le slabo izredil. Amnon in Absolon sta mu veliko žalosti in sramote napravila. Absolonova smert ni bila še konec skrivnih zarotij in punta, ker Adonija Absolona posnema in išče prestola še pred očetovo smertjo se polastiti. Šopiril se je namreč (III. Reg. Cap. I. v. 5.) rekoč: „Jaz bom kraljeval. In napravil si je vozov in konjikov, in petdeset mož, da bi pred njim tekali. In oče njegov (sivi starček se je že raji grel — kakor pa vladal) ga ni nikdar posvaril rekoč: Zakaj si to storil? Bil je pa tudi on sila lep in za Absolonem prvi rojen. In pogovoril se je z Joubom, sinom Sarvijevim, in z duhovnom Abiatarjem, ki sta Adoniјеvo

stranko podpirala. Duhoven Sadok pa, in Banaja, Jojadosin, in prerok Natan, in Simej in Rej in jedro Davidove vojne čete niso bili z Adonijem. — Ko tedaj Adonija ovne in teleta in vse, kar je bilo tolstega, pri kamnu Zaholet daruje, ki je blizo zvirka Rogel, povabi vse brate svoje, kraljeve sine, in vse može Juda, kraljeve služabnike. Natana preroka pa, in Banaja, in vseh močnih, in Salomona, brata svojega, ne povabi. Tedaj pravi Betsabeji Salomonovi materi: „Ali si slišala, da je Adonija, Hagitin sin, kralj postal, in gospod naš David ne vé nič za to? No tedaj vzami svet od mene, in ohrani življenje sebi in sinu svojemu Salomonu! Idi in pojdi h kralju Davidu in reci mu: Kaj ne, gospod kralj moj, ti si meni služabnici svoji prisegel rekoč: Salomon sin tvoj bo kraljeval za menoj, in on bo sedel na prestolu mojem? Zakaj tedaj kraljuje Adonija? — In ako boš še tam s kraljem govorila, bom prišel jaz za teboj in bom doveršil tvoj govor. Šla je tedaj Betsabea, se pokloni in počastí kralja. Kralj pa ji pravi: Kaj hočeš? Ona odgovori ter pravi: Gospod moj, prisegel si pri Gospodu Bogu svojem služabnici svoji: Salomon, sin tvoj bo kraljeval za menoj, in on bo sedel na prestolu mojem. In glej, sedaj kraljuje Adonija, in ti, gospod kralj moj, ne veš nič za to. Dal je zaklati volov in vsakoverstnih pitanih žival, in ovnov kar veliko, in je povabil vse kraljeviče, tudi Abiatarja duhovnika, in Joaba načelnika vojne čete. Salomona pa, služabnika tvojega, ni povabil. Pa gospod, kralj moj, oči vseh Izraeljcev so na-te obrnjene, da bi jim naznanil, kdo ima sedeti za teboj, gospod kralj moj, na prestolu tvojem. Zakaj zgodilo se bo, da, ko bo zaspal gospod kralj moj kakor dedje njegovi, bova šteta jaz in sin moj Salomon med hudodelnike. — In ko še govori s kraljem, pride prerok Natan. In napovejo ga kralju rekoč: Prerok Natan je tu. In ko pred kralja pride in ga počastí poklonivši se do tal, pravi Natan: Gospod, kralj moj, si li ti djal: Adonija naj kraljuje za menoj, in on naj sedi na prestolu mojem? zakaj šel je danes, in je zaklal volov in pitane živali in ovnov kar veliko, in je povabil vse kraljeviče in poglavarje vojnih čet, tudi Abiatarja duhovnika, in jedó in pijó pričo njega in pravijo: Naj živi kralj Adonija! Mene pa, služabnika tvojega, in Sadoka duhovnika, in Banaja, sina Jojadovega, in Salomona, služabnika tvojega, ni povabil. Je li izšlo povelje to od kralja gospoda mojega, in meni, služabniku svojemu, nisi povedal, kdo bo sedel za gospodom kraljem mojim na prestolu njegovem? — In kralj David odgovori rekoč: Pokličite mi Betsabeo. Ko pride pred kralja in stoji pred njim, priseže kralj ter pravi: Kakor resnično živi Gospod, ki me je rešil od vseh bridkost, kakor sem ti prisegel pri Gospodu Izraelovem Bogu rekoč: Salomon sin tvoj bo kraljeval za menoj, in on bo sedel namesto mene na prestolu mojem: tako bom storil danes. In Betsabea pokloni obličje do tal in počastí kralja rekoča: Naj živi gospod moj David vekoma! David kralj tudi pravi: Pokličite mi duhovnika Sadoka in preroka Natana in Jojadovega sina Banaja. Ko pridejo, jim kralj pravi: Vzamite seboj služabnike gospoda svojega, in posadite Salomona, sina mojega, na mezga mojega in peljite ga na Gihon. In tam naj ga pomazilita Sadok, duhoven, in prerok Natan za kralja izraeljskega, in trobite s trobento in recite: Naj živi kralj Salomon! In pojdite za njim, in prišel bo in sedel na prestolu mojem, in bo kraljeval namesto mene, in ukazal mu bom, da naj bo vojvoda čez Izrael in čez Juda. In Banaja, Jojadosin, odgovori kralju rekoč: Naj se zgodi tako, in naj potrdi Bog besede kralja mojega. Kakor je bil Gospod s gospodom kraljem mojim, tako naj bo s Salomonom in naj povzdigne prestol njegov čez prestol gospoda kralja mojega Davida. Gredó tedaj Sadok duhovnik in Natan prerok in Banaja, sin Jojadosin, in Ceretani in Felatani, in posadé Salomona na mezga kralja Davida, in ga pripeljejo na Gihon. In Sadok duhovnik vzame rog z oljem iz šotorja,

Imenujmo: „Banknote“ po 5, 10, 100 i po 1000 zlatnikov po slovensko: petak, desetak, stotak, tisučak; i zlati denar: krona, polkrona.

Tako imenujmo sami te denarje v spisih, tako pa učimo tudi ljudstvo po priložnosti i mladino v učiliščih imenovati te denarje, da se nam ne ugnezdé „guldenstikeln“, „Ferajnstolarji“ pa „firkeln“ med ljudstvom.

Majar.

Napáke slovenskega pisanja.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

Tudi naši dozdanji slovarji so jako napek spisani. Naj se mi ne šteje v zlo, ako brez okoliša povem, kako bi menil, da naj se pišejo take knjige. Perva je: brez ostre kritike ni upati izverstnega dela nikjer, pa tudi tukaj ne! Vsakej besedi v njih bi se moral dati ravno tisti pomen, v katerem se govori med narodom; ne kakor se komu zdí, da bi bilo morda bolje. Vsaka bi morala biti dobra, zares navadna, ravno tako pisana, kakor se rabi, a ne samosvoje zasuknjena, ali pa morda še le takrat skovana po naši slabi sedanji navadi, — kovati je laže kakor iskati! Kako čudno je, na pr., znadložena slovarska beseda: „véliki nadlógar!!“ — oberforstmeister. Ako se to kje govori, gotovo se rabi le v šali za smešen priimek! Poslušanja vredno je še zdaj, kar je uže leta 1814 Kopitar slovanskim slovničarjem in slovárščekom pretil: „Wann werden es doch die lexicographen und grammatikenschreiber begreifen, dass sie nur die statistiker, nicht die gesetzgeber der sprache sind: beide sollen nur treu inventiren und beschreiben, was und wie es ist; ihre oft sehr unreife meinung, wie es allenfalls besser wäre, dürfen sie höchstens in noten beibringen!“ — Gotovo bi se jeziku dostikrat jako ustreglo, posebno v slovarjih, ko bi puščali stare besede, daravno so morda neslovenske, če nismo do zdaj še zalotili nikjer med narodom čisto domače. Kaj nam pomaga, da lošamo jezik z lažljivo lepoticó? Zanamci bodo metali, če Bog dá, med pleve vse, kar je slabo zgrajenega. Tù je zopet Vuk mož, kakoršnega manjka Slovincem; izpoznal je, da „rečnik“ mora besede zbirati, ne delati! Saj ni ne tolika nesreča ne sramota, ako imamo tudi v bukvah kako ptujko, brezi ktere dan danes ni, pa tudi biti ne more noben jezik, kolikor jih ljudje govorijo po vsi široki zemlji; huje pak je, da ne znamo po domače misliti, da ne znamo slovenski zavijati stavkov! Ta skaza, če se vterdi v jeziku, nikakor se ne dá z lepo izriniti; vdomači se najprvo v knjigah, ker pisatelj pisatelja praznoglavo posnemlje; potem pak zajde tudi v narod. Vse kaj družega pa je s ptujimi besedami, ker prvič jezika ne skrunijo v njegovem kórenu; drugič pa, kar je neznano v tem kraji, to se čisto govori v družem; in kader izvemo, kako je tej ali tej reči pravo ime, gotovo se ga bo vsak z veseljem poprijel. Po tacem bi se jezik res nekoliko počasneje gladil in mikal; ali mikal bi se v resnici, gladil bi se na terdnem stal. Prešerin, akoravno besed ni koval, pa vender bi rekel, da je pomogel jeziku več od marsikterega družega pevca, ki po svoje prederzno ugnéta slovenščino. Germanizne, kolikor jih ima v pisanji, te je uže najdel med ljudstvom; a sam ni pridil in pačil, ampak lepšal je govor.

Vernimo se zopet k svoji reči! Za slovarje smo še jako premalo pobrali med narodom. Dobilo se je res uže lepo reč blagá; pa kdo si upa reči, da smo polovico zajeli? Moralo bi se marljivo preiskati še mnogo krajev, posebno tacih, koder je slovenščina lepša in čistejša. Vem, da ne bomo najdlji vsega, če s tim pridneje iščemo, ker v živem jeziku ne more obseči noben slovar vsega bogastva; ali storiti nam je vsaj toliko, kolikor se dá. Bilo bi pa

tudi od neizrečene koristi, da bi se zvesto pregledale vse mape, vse kerstne bukve po slovenskem. Dosti dosti blaga je zakopanega v imenih, ki jih imajo nektare osebe, travnici, njive, hribje, doline in gojzde; dosti besed, kterih jako pogrešamo, leži tamkaj brez dela. Res da so nektare med njimi uže ostarele; pa vender, ako manjka družih, menim, da je marsiktera splošne rabe vrednejša od vsih novo spleteničenih, od mnozih, ki jih jemljemo temu ali unemu narečju. Koliko bi zasledili starih korenin, a koliko lepega nauka in pravil, kako naj Slovenec sestavlja in nareja, česar nima! Našlo bi se morda, kakor je bil uže lani gospod Terstenjak v „Novicah“ opomnil, tudi kaj novega važnega za zgodovino, celó za mitologijo. Ali prebiraje stare liste bi človek zopet moral tehtati, kaj je prav, kaj so popačili pisarji; zato naj bi ljudi poslušal pri vsih tistih imenih, ki se dan danes še govore. V Laščah na pr. vém da stoji v cerkvenih bukvah: „Slívica, Úlaka“ (vaška imena); pa kmetje pravijo: „Slévíca (Sl(i)evica, Ólaka.“ Med naj lepše slovenske besede spada ime dolenske vasi: „Tehoboj“, kjer so nahajali letošnjo zimo červe na snegu. To ime se v cerkvenem zapisniku skoraj gotovo bere tako, kakor smo ga brali v „Novicah“, namreč: „Tihaboj“; ali sto in stokrat sem slišal na svoja ušesa, da ljudje izrekajo: „Téhoboj (Te(j)hoboj).“ Kdo nam bo razjasnil pravi pomen? Pri nas ne gré drugače: od ljudstva se moramo učiti, kakor zopet iz druge strani moramo podučevati ljudstvo. Le na taki vzajemni podlagi smemo upati, da nam bo napredovalo slovstvo; le to je pravi pot, po katerem se bomo krepko uperli ptujčevanju, ki na-nas pritiska od vseh strani. Zavrniti bi se utegnulo, da je tako zvesto prebiranje prezamudno; da se ne more dokončati vsaj tako hitro ne. — Tega ne taji nihče; vse je truda polno, vse je zamudno, kar se s pridom dela, kar se bliža popolnosti; le šušmarija sama je lahka in nagla! Slovenec ne more upati mecenatov; priložnosti, kakoršno so nam dali milostljivi ljubljanski knez in škof, ne bomo zopet tako hitro imeli, ali pa morda nikoli več ne; ravno zato pa nam je velika dolžnost, da se ta reč končá, kolikor je mogoče izverstno, pa ne po verhu. Naj se zgotovi pet ali deset let pozneje, zato ne bo nič hudega, da le ne bo samo obširno, ampak tudi veljavno, kar se bo pisalo; to je prva in poglobitna potreba! Tako delo bi bilo večni spomin, večna slava vsim, ki so imeli kaj opravka z njim; bilo bi narodov zaklad in krepka bramba jezikovi skazi.

(Dalje sledí.)

Potovanje po izhodnem ali po jutrovih deželah v letu 1857.

Spisal Mihael Verne.

XXXVIII.

Iz lončarjeve njive pridemo spet v dolino, pa že konec Gahéne, kjer se z dolino Siloe sklepa. Tù je nek globok vodnjak, ki mu „Nehemijev vodnjak“ pravijo. To ime izhaja iz sledeče prigodbe (II. Mach. cap. I. v. 18): „Ko namreč Nebukadnecar začne Jeruzalem oblegovati, vzamejo nektari duhovni, ki so bili pravemu Bogu še zvesti ostali, sveti ogenj v tempeljnu z altarja, ga prenesejo skrivaj v ta globoki, pa že davno popolnoma suhi vodnjak in ga tù skrijejo, ker za suhi vodnjak ni nihče več maral in vedil. Po preteklih sedemdeset letih babilonske sužnosti pošlje kralj perziški po zatertem babilonskem kraljestvu Nehemija v Judejo, da bi Jeruzalem in tempelj spet sozidal. Le počasi se zida tempelj in grozovito razdjano mesto, in ko je tempelj toliko dodelan, da se služba Božja v njem lahko opravlja, pošlje Nehemija po ogenj vnuke unih pobožnih duhovnov, ki so bili sveti ogenj skrili, kteri so po domačem sporočilu za omenjeni vodnjak vedili;

Daje se po navadi novovercom hvala, da so prvi začeli naš jezik tiskati. To je, kolikor se vé do zdaj, resnica; pa ne smé se misliti, da je samo novoverstvo bilo prijatelj našemu domačemu slovstvu. Pravi nam sicer zgodovina, da je bilo veliko slovenskih bukev sožganih, ko je katoliška vera pri nas zopet zmagala; iz tega bi kdo utegnil soditi, da je katoliška cerkev bila sovražnik našemu slovstvu. Bi pa prav sodil po takem? Ne vé. Vneti ljubljanski škof Tomaž Kren je sam poslovenil nedeljske in prazniške liste in evangelije, ter jih izdal leta 1612. Apostoljski poslanec Sikst Karkan, germanicijanski škof, ki je leta 1620 iz Rima odbran prišel obiskat in pregledat ljubljansko škofijo, je dalje skerbel, naj bi se izdal slovensk katekizem s pesniškimi bukvami vred. Nočem dalje razkazovati, da je ravno katoliška duhovšina do poslednjih časov najbolj ohranjevala naše domače slovstvo. Če so pa kdaj pri nas novoverci imeli kaj hvale za stran domačega slovstva, se kaže, da je pri sedanjih novovercih blezo drugač.

Spredaj stoječa pesem me opomni na drugo reč. Mnogo mnogo starih národnih slovenskih pesem se je že nabralo, in se še nabira; veliko so jih oznanile tudi že „Novice“. Nekaj pa moram o ti priliki reči o národnih pesmah. Kako je to, da med narodnimi pesmami, ktere izhajajo na svetlo, jih je poslednji čas toliko zgolj erotičnega obsežka? Ali je naš narod samo taci pesem si koval? ali ni imel več pesem od bojev ali družih zgodb, kakoršne so, na pr., serbske? ali so tiste pesmi vse zgubljene, in narod za-nje več ne vé? Spomnim se, da slavni Anastazi Grün v predgovoru svojih bukvic „Volkslieder aus Krain“ pravi, da obilost tistih poskočnih pesem ni izvirek domačega duha, ampak ptujega, ki je prišel iz germanskih planin. Jez bi pač hotel prositi in opominjati, naj bi se tudi po epičnih in drugačnih liričnih več popraševalo; gotovo jih je še mnogo mnogo skritih; saj zlasti iz časov turške vojske skorej več znamo serbskih in ogersko-slovenskih, od kraljeviča Marka in od kralja Matjaša, kakor pa bolj domačih. Vém sicer, da mnogo starih pesem se je pogubilo po ostrih prepovedih, ne peti kacih kvant, in da se je premalo razločevalo *): kaj je zares prazna ali napčna in umazana kvanta, in kaj prav za prav dobra pesem. Opomniti pa moram zopet, naj se to ne naklada samo katoliškemu duhovnom v krivico; zapisano in natisnjeno se nahaja ravno v Truberjevem katekizmu, da naj se pojejo le pesmi iz njegovih bukev, in druge pesmi, kakoršne je narod do tedaj pel, naj se vse pustijo, ker so le prazne marnje. Reči bi se utegnulo, da ravno čas novoverstva na Slovenskem je dôba, kjer so začele umolkovati národne pesmi; saj epičnih dobrih narodnih spevov se ne nahaja več po tistih dnevih. Vsakemu se daj pravo!

II.

Med rokopisi semeniškega arkiva v Ljubljani se nahaja sledeči

Izgled prisege za spreobrnjenje.

„Jest J. persežem Gospodu Bogu sedaj letaku; de jest hočem timu svetlimu visoku rojenimu Firštu inu Gospodu Gospodu Ferdinandu hercogu Austriae etc. moimu milostivimu Gospodu in deželskimu Firštu in niegove firštove svetlusti erbam inu sporednikom, služaben in pokoren biti; zuper nih firštlih svetlust, ali nih erbe, nič handlati, temuč uso nih škodo oznaniti, povedati, inu nih nuca inu prida kakor deleč znam inu morem, pomišlat inu naprej staviti. Pred usemi ričmi pak, obene krive zapelavske, lutriške zmote ali vere, ampak te same edine, izveličanske, svete karšanske, jogerske, katolske, stare rimske vere se hočo diležen sturiti; zraven tiga tudi per obenim shodu ali ukupspravišču, u katerim bi se zuper to sveto katolsko, pravo, staro, rimsko cerkev inu vero handlalu, govorilu ali rav-

nalu, se nočem pustit najti, ampak teh istih se hočem popolnoma ogibat. Kakor meni gvišnu Gospud Bug pomagaj inu usi nega lubi Svetniki. Amen.“

Ta prisega, kakor se kaže iz obsežka, izhaja iz tistih dni, ko se je leta 1600 po volji nadvojvoda Ferdinanda imelo zatreti vse novoverstvo na Štajerskem, Koroškem in Krajnskem, da bi bila zopet gospodovala sama katoliška vera. Takrat je bilo sploh pisano: kdor hoče ostati v deželi, bodi katoličan; kdor noče biti katoličan, hodi od tod. Marsikomu bi se to utegnulo zdeti preterdo; pa Ferdinand je ravnal tako z novoverci, kakor so delali novoverski knezi s katoličani; saj se bere še današnje čase, da na Švedskem mora iti iz dežele, kdor prestopi od luteranstva v katoliško cerkev. Razun tega pa se mora pomniti tudi to, kar dr. Hurter dokazuje v svojih bukvah „Geschichte Ferdinand II.“, da namreč novoverci so se tudi vzdigovali zoper deželsko oblast, in so nadvojvodu dostikrat odpovedovali pokoršino. Zatoraj je v prisegi prva beseda od pokoršine proti knezu, potem od svete vere. To so reči, ki so vredne spomina tudi zdaj.

Hicinger.

Napáke slovenskega pisanja.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

Dalje pri besedah, ki so po raznih krajih jako razno zavite, naj bi umna kritika tenko presodila, kaj in kako je dobro, kaj popačeno. Vsacega pa uže pamet uči, da tukaj ni opravljeno samo s tim, da se dobro zna domača slovnica; treba je, da se vé vsaj tudi stara slovenščina. Vsaka malo znana, ali knjigam čisto neznana beseda v obširnejih besednjacijah mora, ako je le mogoče, imeti oznanjen kraj, od koder je doma. Dalje, ko pišemo novoslovenske slovarje, zato naj bi ne vtikali brez potrebe staroslovenskih besed, ktere so uže med nami iz navade; kjer bi se pa to vender le storilo, vselej bi se moralo povedati: od kod? Tudi naj bi ravno iz tega vzroka pri miru puščali vse blagó družih narečij, vzlasti pa to, kar je novega; saj napek narejati znamo, hvalo Bogu, sami. Take besede v taci knjigah so le zapeljive in nevarne tistim, ki niso terdni v jeziku. Najpervo zberimo, kar je domačega, potem še le primerjajmo z družim; pisanje taci primerjajočih knjig ni težavno, ako ima dovolj gradiva pisatelj pred sabo. Tudi bi djal, da naj bi neusmiljeno reševali vso novino zdanjih slovenskih knjig, vzlasti sostavljenkam naj bi zapirali vrata, ker so večidel vse narobe zvozlane. Posebno tû bi se moralo vejati, kakor sta župnik in brivec v Don Quixotovi knjižnici. Da bi se na dozdanje slovenske slovarje smelo čisto malo ali pa nič opirati, to se vé uže samo ob sebi. Po tacem ravnanji bi dobilo pisanje veljavo, kakoršne zdaj ne more imeti: bilo bi prava in čista jezikova podoba, in človek bi se lahko zanesel, da je res, kar bere; lahko bi se iz njega učil; bilo bi tudi velik pripomoček slovenskemu jezikoslovju sploh; in reči bi se moglo, da smo Slovenci vsaj enkrat eno delo tako zveršili, kakor ga hoče imeti visoka stopinja današnje omike in učenosti.

Le-ta ponižna opomba „anti“ ne bo še le „post festum“; saj se dela ravno zdaj besednjakov poglavitni, to je, slovensko-nemški del.

11. Zadnjič pa izhaja naše slabo pisanje tudi od tod — naj se pové še to; saj menda je uže enkrat čas, da se izblekne — ker se bojimo vsake sodbe in vsacega še tako pametnega pretresovanja. Kritika nam je večje upanje napredovanja! Nikar ne recimo: časniki se ne bodo pričkali in prepirali! Kdor se med ljudi pokaže s kacim očitnim delom svojega uma ali svojih rok, mora biti pripravljen, da se mu tudi očitno pové, zakaj in kako je njegovo delo všeč ali ne všeč. Kdor je zavoljo tega v strahu, pa naj raje molčí; potem ga nihče ne bo ne grajal ne

*) In še dan današnji od nekterih ne razločuje.

Vred.

hvalil. Vuk pravi: „Kdor se boji vrabcev, naj ne seje prosá; kdor izmed pisateljev se plaši recenzentov, naj nikar ne jemlje peresa v roke: literatura ne bo nič zgubila ž njim; zakaj on sam priča, ne samo, da ne zná, ampak da tudi noče znati!“

Menim, da ni uže s tim vse opravljeno, da se piše; ampak da je prva in poglavitna reč, kaj in kako se piše. Ko bi se čevljar oglašil in rekel, „da je uže dobro, da se le škorne delajo; na tem pa ni malo in dosti ne, kako se delajo; naj bo stopalo merjeno okoli vogla, ali pa okoli človeške noge; naj bo golenica široka kakor stopa, ali ozka kakor nožnica“, — gotovo bi se tacemu kerpucniku smejalo malo in veliko, in vsi bi rekli, da je neumen. Čudo pa je, da se nam to čudno ne zdí, ker dosti pa imenitnih pisateljev med nami terdi, in ker z boječnostjo pred kritiko sami kažemo, da nam je vse enako, naj se piše kakor hoče, da se le piše; bodo uže zanamci popravljali! — Zanamci bodo imeli brez tega popravljanja dovolj, in menim, da slab oče svojemu sinu bi bil, kdor bi djál: tù bom dve, tri smreke posekal; obelil in oklestil jih pa ne bom; tudi bo treba tri voze kamna ulomiti, kader moj sin zraste, da si bo kočó zidal, ako bo hotel; lahko bi mu več pomagal, pa nočem; za-me je dobra od štirih strani podperta bajtica, če prav dež in sneg va-njo gré. — Ni treba vsega zanamcem na glavo obešati! Kaj pa bo, ako se bodo tudi zanamci vedno in vedno le na svoje prihodnjike zanašali? Kdaj bo kdo prijel za delo? Vsacemu človeku je dolžnost, da stori, kolikor mu je mogoče. Ali navada med ljudmi in tudi potreba je, kdor se poprime kacega pòsla, da se ga najpervo do dobrega izučí. Še loncovezec, ki res nima zvitega rokodelstva, se mora vender učiti, preden gré sam z dratom po svetu; pa bi se pisar ne učil, preden se loti peresa?

Ako ti je res kaj za narod, pa ne samo za-se, ne boš otresal, če se kdo zglesi in ti dobrovoljno reče: brate! lej to in to menim, da nisi prav naredil. — Ako si pravi pisatelj, kteremu je mar svojega dela, še vesel boš, da imaš človeka, ki ti kaj pokaže, da se veš prihodnjič ogniti, česar se prvič nisi vedil. Kdor pa samo zato piše, da bi prinesel mavho polno hvale domú, kakor lončar za svoje piskre polno vrečo žíta, temu je le za-se; naroda, jezika mu je toliko mar, kolikor žabi oréha. Tak, če kaj ne zná, tají, da ne zná; zato se pa tudi noče učiti, in se tudi nikdar hotel ne bo, ker misli, posebno ako je uže priletel, da je gerdo učiti se; tak ni vreden prizanašanja! Kako je to, da imamo dovolj pisarjev, ki še ne znajo prvih slovniških pravil, pa vender hočejo biti gotovi nesmertne slave, pa vender hočejo dajati postave? Kdo nam je tega kriv? Samo to, ker se bojimo vsake sodbe, in ker jo zatiramo.

(Konec sledí.)

Potovanje po izhodnem ali po jutrovih deželah v letu 1857.

Spisal Mihael Verne.

XXXIX.

Le malo korakov više proti dolini Jozafat je na zahodni strani doline Siloe, zgorej omenjeni vasi tega imena ravno nasproti, sloveči z velikim čudežem posvečeni studenec, ki mu tudi Siloe pravijo. Vse troje — namreč dolina, vas na izhodni in studenec na zahodni strani doline — se imenuje Siloe. Da se pa nad dolinami ne motiš, Ti morem povedati, da doline Jozafat in Siloe ste prav za prav ena sama dolina, ki se od severja dobre pol ure naravnost proti jugu do Nehemijevega vodnjaka vleče in Jeruzalem na izhodni strani obdaja. Severni polovici pravijo Jozafat, južni pa Siloe. Od Nehemijevega vodnjaka pa, pri katerem se Gehéna s to dolino zedinja, noter do mertvega morja, ste obe zedinjene dolini, namreč

Jozafat-Siloe in Gehéna le še, sedaj širja, sedaj ožja soteska med grozovitim skalovjem, po kateri teče o deževnem času potok Cedron v omenjeno morje.

Sedaj pa se verniva k omenjenemu slovečemu studencu, da se predeleč ne oddaljšava od njega. Čudež, po kterem je studenec Siloe posebno, neumerljivo slavo zadobil, je resnična in gotova prigodba, ki se je sodniško preiskovala. Je pa ta-le: V neki ulici jeruzalemskega mesta vidi Jezus, z učenci svojimi memo gredé, nekega od rojstva slepega človeka. „In učenci (Joan. cap. IX. v. 1. & sequ.) ga prašajo: Rabbi, kdo je grešil, on ali roditelji njegovi, da je slep rojen? Jezus odgovorí: Grešil ni ne on ne roditelji njegovi, ampak da se razodenejo dela Božje nad njim. Jaz morem delati dela tistega, ki me je poslal, dokler je dan; pride noč, ko ne more nihče delati. Dokler sem na svetu, sem luč sveta. To rekši pljune na tla, in naredí blata iz sline, in namaže blato na oči njegove, in mu pravi: Pojdi in umij se v ribniku Siloe (kar se pretolmačeno pravi Poslan). Gré tedaj in se umije, in pride vidijoč nazaj. Sosedje tedaj, in tisti, ki so ga prej vidili, ker je berač bil, so djali: Ali ni ta tisti, ki je sedel in ubogajme prosil? Nekteri so djali: da je on — nekteri pa: Nak, ampak le podoben mu je. On pa je djál: Jaz sem tisti. Djali so mu tedaj: Kako so se ti oči odperle? Odgovorí jim: Tisti človek, ki se mu Jezus pravi, je naredil blata, in je pomazal oči moje, in mi je djál: Pojdi k ribniku Siloe in umij se. In sem šel, se umil, in pregledal. In djali so mu: Kje je on? Pravi jim: Ne vém. Tedaj ga peljejo, ki je slep bil, k Farizejem. Bila pa je sabota, ko je Jezus blato storil in mu oči odperl. Spet ga tedaj vprašajo farizeji, kako je pregledal. On pa jim pravi: Blata mi je djál na oči, in umil sem se in vidim. Djali so tedaj nekteri iz Farizejev: Ta človek ni od Boga, ker sabote ne derží. Drugi pa so djali: Kako more grešni človek take čudeže delati? In bilo je razpertje med njimi. Spet tedaj pravijo slepemu: Kaj praviš ti od njega, ki ti je oči odperl? On pa je djál: Da je prerok. Niso tedaj verovali Judje od njega, da je slep bil in pregledal, dokler niso poklicali roditeljev njegovih, ki je bil pregledal. In prašali so jih rekoč: Je ta vaš sin, od kterega pravite, da je bil slep rojen? Kako tedaj vidi sedaj? Odgovorili pa so jim roditelji njegovi in djali: Vémo, da je sin naš, in da je slep rojen: kako pa sedaj vidi, tega ne vémo: ali kdo je oči njegove odperl — tudi tega ne vémo. Njega prašajte. Star je zadosti, naj govori sam od sebe. To so djali roditelji njegovi, ker so se Judov bali: zakaj Judje so bili že sklenili, da, ako bi ga kdo za Kristusa spoznal, naj se iz shodnice verže. Zato so djali roditelji njegovi: Saj je star zadosti, njega prašajte. Spet tedaj pokličejo človeka, ki je slep bil, in mu pravijo: Daj čast Bogu. Mi vémo, da človek ta je grešnik. On pa jim pravi: Če je grešnik, ne vém; le to vém, da sem slep bil, in da sedaj vidim. Spet pa mu pravijo: Kaj ti je storil? Kako ti je oči odperl? Odgovorí jim: Povedal sem vam in slišali ste. Hočete spet slišati? Ali hočete tudi vi učenci njegovi postati? Kleli so ga tedaj in djali: Ti bodi učenec njegov: mi pa smo Mojzesovi učenci. Mi vemo, da Mojzesu je Bog govoril: od tega pa ne vémo, od kod je. Odgovorivši človek ta jim pravi: To je pač čudno, da ne veste, od kod je, in odperl je oči moje. Vemo pa, da Bog grešnika ne usliši. Kar svet stoji, se ni slišalo, da je kdo oči rojenega slepega odperl. Ako bi on od Boga ne bil, bi ne bil mogel nič storiti. In odgovorivši mu pravijo: V grehih si rojen vès, in nas učiš? In pahnili so ga ven. Jezus je slišal, da so ga ven vergli (iz sinagoge izobčili): in ko ga je našel, mu pravi: Veruješ ti v sina Božjega? On pa pogovori ter pravi: Kdo je, Gospod, da verujem va-nj? In Jezus mu je djál: Vidil si ga, in ta, ki s teboj govori — je. In on pravi: Verujem, Gospod, in se verže na tla in ga moli. In Jezus pravi: Jaz sem prišel na svet v

Ako pretresemo to vprašanje prav po pravici, spoznamo, da mora sedanja nadloga kmetovavcov vprihodnje najhuje zadeti uživavce. Kmetovavci morajo zdaj delavce drago plačevati; tako jih pa ne bodo mogli vedno plačevati. Ni mogoče, da bi kmetijstvo tako obstalo, kakor je zdaj. Gotova zguba mu žuga. Davki in delavci vzamejo več, kakor dohodki donajajo. Manj žita bodo tedaj sejali, in cena bo mogla zopet poskočiti; saj že zdaj ne moremo brez zgube kmetovati.

Ako še dalje tako ostane, morajo delavci od prenapete dnine (lona) odjenjati, ali mora pa gospodarstvo nehati. Čeravno je pri železnicah še tu in tam veliko delavcov, čas vendar ni več deleč, da bodo železne ceste vse dodelane. Koliko huje bo potem za delavce, ko bodo o višji ceni živeža postopali!

Jasno je pa kot beli dan, da bo moglo tudi obertništvo in kupčijstvo terpeti, ko se bo zavoljo manjšega zaslužka delavcov tudi manj povžilo v deželi, in gotovo je, da bo ta splošna nezgoda toliko beržeje prišla, kolikor globokeje so se kmetovavci zakopali.

To vprašanje preiskovati pa ni samo kmetovavcom zanimivo, temuč vsem, vsem stanovom: podložnim kakor tudi vladi sami. V jutrovih deželah imajo pregovor: „Govoriti je srebro, molčati pa zlato“. Al s tem pregovorom ondi niso deleč prišli. Ako se ravno mnogi kmetovavci še tega pregovora derže, vendar v tako velicah in resnih rečeh, kakoršne so tukaj, ni čas molčati. „Govoriti“ pa ni, vse obstoječe grajati ali po rečeh kričati, ktere se ne dajo doséči, ampak vse mirno in jasno prevdarjati in svoje prepričanje spodobno pa odkritoserčno povedati.

Želeti morem tedaj le, naj govori vsaki, komur bije sercé za domovino in cesarja, tako, kakor sem si jez prizadeval govoriti. —

Zbor je z veliko slavo sprejel ta govor iskrenega gospoda c. k. ministerskega svetovavca.

Poduk

za take, kateri niso zdravniki, kako oživljati dozdevno-mertve in pomagati v naglih smertnih nevarnostih.

Kako z zmerznjeneci ravnati.

1. Zmerznjenec je treba na senéh, na vozu ali na nosilnicah, katerim se podloži snega, slame, sená ali rezance, prenesti na pripravno mesto, toda skerbno, da se mu mraza oterpnjene in kerhke ušesa, ustnice, persti, nos itd. ne odlomijo.

2. Tam, kjer se zmerznjenec oživlja, ne smé biti zakurjeno, pa tudi sapa ne smé vleči.

Najpripravniše mesto za to je kak hram, skeden ali kaka veža.

3. Tu se zrežejo zmerznjencu oblačila previdno z života, položi se na sneg kake pedi visoko zložen, pokrije se do ust in nosnice tudi kake pedi na debelo s snegom, kateri naj se mu povsod k životu dobro pritisne. Ta snežena odeja zmerznjenca lepo počasi ogreje.

4. Zmerznjenec mora tako dolgo na tej postelji ostati, da se popolnoma otája in da se gibčnost vrátú, trupla in udov verne.

5. Ako se na kakem mestu sneg raztaja, je treba družega naložiti in ga kakor spervega k životu pritiskati.

6. Ako manjka snega, se mora život zmerznjenca zaviti v kôce, kateri so bili z merzlo vodo zmôčeni, in kateri se od časa do časa polivajo. Če pa taci koci ni, se mora v vodi otajevati, kateri se je pridjalo prav drobno stolčenega ledú.

7. Kadar se zmerznjenec otaja, ga je iz snega, iz mokrih kocov ali iz merzle vode uzeti, z nepogrétimi rujuhami obrisati, v nezakurjeno hišo na hladno navadno

posteljo položiti in v hladno odejo zaviti. Bog obvari ga koj greti!

8. Ko se je život tako omečil in gibčen postal, se še le zavije prvič v mlačne, potem pa v topleje rujuhe, da se počasi ogreje; razodéti pa se ne smé. Ogrevá se še s tem, da se pokladajo po kraji života in med noge in roke sogreti in v cunje zaviti kamni ali cegli, ali z vrelo vodo napolnjeni in dobro zamašeni veréki.

9. Če bi se ne čutilo, da človek diha in da mu žila ali serce treplje, se mu poškopé obraz, gole persi in trebuh z merzlo vodo, in segá se med tem po podplatih ali z zmôčenim peresom v nosnicah in v goltancu, toda to se mora prav previdno goditi.

10. Prav dobro je, va-nj sapa dihati; zatisnejo se mu zavoljo tega s perstmi nosnice, in usta, ktere se mu morajo poprej osnažiti, potem vdihne kdo z lastnimi ustmi čistega zraka ali lufta va-nj, pa ne presilno, in v tem mu pritiska trebuh z dlanmi previdno in po lahkem proti persam. To se večkrat ponavlja.

11. Najberžeje se pa storí, da začne smerznjeni zopet sopsti in da se mu začne krí zopet pretakati, če mu položimo dlani na sredo trebuha, in zmérno pa po lahkoma proti persam pritiskamo z majhnimi, navadnemu in mirnemu sopenju enacimi prenehleji, ker mu tako persi lahko stiskamo, in ko odjenjujemo, zopet razprostiramo. Tako naj se dela neprenehoma dalj časa, in sicer tudi še potem, in ravno potem še, kadar začnejo žile in serce bolj in bolj trepati. Da je začel zmerznjenec dihati, spoznamo, da napeta preponka (Zwerchfell) ne pripuša, da bi se trebuh tako lahko proti persam pritiskati dal, kakor pred. Navadno začne potem glasno sopsti. V začetku ponehuje večkrat zmerznjenec sopsti. Zavoljo tega mu se mora večkrat na trebuh tako pritiskati, kakor je bilo rečeno.

12. Zdaj še le se zakuri v peči počasi, toda ne preveč, in oživljenemu se dá, če more požérati, skledica mlačne kamilčne ali bezgove vode z žlico vina ali gorkega ola, za živež pa goveje juhe.

13. Če zmerznjenca kak otajan ud bolí, se mu mora v mlačne rujuhe zaviti; če bi pa uda celó nič ne čutil, se mu umiva in dergne z merzlo vodo.

14. Nikoli se mu ne smejo močno dišeče reči, kakor jelenovec ali salmijakovec, pod nos dajati; tudi persi, trebuh, noge in roke s cunjami, kertačami itd. ne dergniti, ker take reči bolj škodjejo kakor pomagajo.

Dober svét kovačem, oglarjem in vsem, ki imajo opraviti z ogljem.

Kovači, dimnikarji, oglarji in vsi, kateri imajo opraviti z dimom in ogljem, potrebujejo veliko mjíla (žajfe), da si speró s telesa černíno. Lahko si prihranijo dela in stroškov, ako si v jeseni naberejo divjega kostanja. Kadar hočejo, da bodo beli, naj nekoliko kostanjev na drobno zmeljejo in se s tem umijejo namesto žajfe, in vidili bojo, da jim bojo roke in obraz pred beli, kakor če se umijejo s kakoršno koli še tako drago žajfo. Vsak kovač naj si tedaj poleg svoje hiše vsadí divjega kostanja! (Slov. Novine).

Napáke slovenskega pisanja.

Spisal Fr. Levstik.

(Konec.)

Slovenec naj bi se ne bal kritike, ampak še prosil naj bi je, kakor vsakdanjega kruha, da bi nam Bog poslal možá z bistro glavó, z ostrim peresom, kateri bi iz naše dozdanje revščine izplel ljuliko in druge smeti; kateri bi nam luč prižgal, in „pravo pot pokazal v deželo duhov.“ Al koli-

kokrat, ne da bi vsaj molčali in potrpeljenje imeli z nadlogami svojega bližnjega, temuč na vsa usta hvalimo, kar je dostikrat morda še preslabo, da bi se grajalo. Sleherni pa, kdor je kolikaj napisal, in za svoje delo pohvaljen bil, posebno če je pisanje slabo, pisar pa mlad, berž misli, da se je vsaka besedica njegove hvale pretehtala na zlati vagi, in zato meni, da vse zna, toraj se več ne uči, ampak maže in čečka, da jeziku več škoduje kakor pa koristi. Odvadimo se praznega vpitja: „slava mu!“ in raje eden drugemu pot kažimo!

Ni treba očitati, da je naše slovstvo pretresovanju še premlado. Tudi Serbje so terdili, da je njihova literatura še dete v zibeli; pa bo uže prišel čas, v katerem bo znalo govoriti. — Kaj pa jim je Vuk na to odgovoril? Djal je: „Res je naša literatura malo dete v zibeli, ki naj se mu ne brani blebetati; ali malo dete med blebetavci ostane blebetavo do veka. Naša literatura ima uže 37 let, pa še zmirom svojo pot blebeče v zibeli!“ In mi odgovorjamo: uže 1550 se je tiskala prva slovenska knjiga, in od tačas do letos je minulo 307 let. Naše slovstvo ni tedaj po svoji dobi več ne otrok ne mladeneč, ampak sivolas možiček. Pa tudi otroku ne gré dovoliti vsake porednosti, kakor bi samo rado; ampak zasukniti se mora, kader hoče kaj nerodnega početi. Kaj vidimo pa nad Nemci? Kdaj se je njih slovstvo jelo vzdigovati? Še le potem, ko je Lesingov meč poklatil stare slamorezce z ukradenih prestolov.

Nihče ne tají, da naša književnost se ne dá soditi po tistem merilu, po katerem na pr. nemška; ali vsaj dovoljeno bodi resnico govoriti svojemu bližnjemu; dovoljeno bodi resnico slišati!

Ne poganjam se za hudobno zabavljanje, ki nikomur ne daje koristi, ampak za pametno presojevanje, ki vé, kaj govori. Še noben pravi knjižni pretresovavec, naj bo s tim ostreji, ni nikoli nobenega pravega pisarja iz kože del; temuč kritika še le budi in kaže, kod je cesta v Atene. Res je pa, da sodba plaši diletante, kakor mačka miši; in zato se je menda mi bojimo, ker vse preveč diletantujemo. Ko bi vse slovenske pisatelje v red postavil, in moža za možem vprašal: kaj je tvojega, pa tvojega in tvojega pisanja pravi namen? Koliko bi jih vedilo z gladkim potom odgovoriti? — Ni se treba tudi na to opirati, da nas je premalo števila; pa ko bi se začelo vejati, da skoraj nič zernja v kotu ne ostane; da bi se oplašila tudi ta peščica pisarjev, kolikor jih je. — Kaj pomaga še toliko delavcev v nogradu, če pa ne znajo in tudi nočejo znati, kako se okopava in reže? Terta poleg take postrežbe ne bo rodila; književnost pa pri slabih pisarjih, naj jih bo dosti ali malo, ne bo napredovala, ne bo izobraževala naroda. Le treba je, da se zares lotimo; treba je, da si iz glave izbijemo neumno misel: „našim rojakom je kmalo dobro, da se jim le kako kaj napravi; saj jim tako vsega manjka!“ Res je, da nam vsega manjka, in manjkalo nam bo večne čase, ako se naše slovstvo ne predrugači. Slovenec ima bistro glavo, to hvalo mu daje, kdorkoli ga pozná; toda človeku ne pomaga sama bistra glava, če je prav ne rabi.

Ko bi jaz kdaj kaj opomina vrednega spisal, na glas in očitno bodi rečeno, da bi se ne upiral nobeni sodbi, naj bi bila s tim huja in ostreja, ali pa s tim pohlevneja. Čemu se bojimo kritike, ki ji vender ne odidemo? Zadel nas bo gotovo, če danes ne, morda jutri; če letos ne, morda prihodnje leto. Ali ni Apél podobe popravil, ko je slišal, da čevljar jermenje graja? Vsak človek ima prost jezik, da pošteno pové, kar misli o poštenih rečeh; vsacemu bodi med nami prosto še peró, da tudi pošteno piše, kar in kakor hoče o poštenih rečeh! To je sodnikova skerb, da ne zatrobi kake neumne, ker bi se mu potem hrohotaje smejal, kdor bi ga slišal; tisti pa, kogar je napek sodil, vem da bi ga za vselej k pokoju posadil. Kdor Slovencem dobro hoče, naj z mano reče: „Bog živi kritiko!“

Potovanje po izhodnem ali po jutrovih deželah v letu 1857.

Spisal Mihael Verne.

XL.

Od tod grémo na izhodno stran doline, neke zanimive krasne spominke ogledovat. Pervemu — tistim pa, ki iz Jozafatove doline pridejo — zadnjemu teh krasnih spominkov pravijo Caharijev grob; ktereга Caharija pa, se prav ne vé, ker se nahajajo v svetem pismu štiri imenitne osebe tega imena. Najberže je grob Caharija, Joadovega sina, ki ga je nehvaležni kralj Joa umoriti dal med tempeljnem in altarjem; prav za prav pa tudi njegov ne, ker je le osnovan ali začel, pa ne dodelan. Ni tedaj grob, ampak le podoba mertvaškega spominka. Zanimiva je le gruda žive skale, iz ktere je spominek — en sam kos s pokrovom vred izsekan.

Le malo više je neka tudi v živo steno vsekana votlina, ki ji jama sv. Jakoba pravijo. Jama sv. Jakoba pa se ji pravi zato, ker neko izročilo pripoveduje, da se je bil sveti Jakob Mlaji, ko so bili Judje Jezusa vjeli, v nji skril s terdnim sklepom, ne jesti ne piti, dokler ga spet oprostenega ali pa od smerti ustalega ne vidi. Vidil ga je veličastno ustalega, in je veselo spet jedel in pil. Ali je pa bil spominek ta kedaj grob ali ne, se ne vé.

Tretji spominek je grob Davidovega sina Absolona. Res, da ošabni hudobni mladeneč ni tû, ampak deleč od tod pokopan. Nesrečni Absolon se spunta namreč zoper očeta, pa Davidova vojska ga zmaga. Na begu dirja mezga jahaje, pod nekim drevesom pa sila dolgi lasje se mu ovijejo okrog drevesne veje; mezeg zdirja spod njega, on pa obvisi na veji, in Joab mu prebode persi s tremi sulicami. Na to ga veržejo v efrajskem gojzdu v neko jamo in namečejo velik kup kamnja na-nj. Pri vsem tem pa se imenuje spominek ta vendar po pravici Absolonov grob, ker si ga je bil, kakor sveto pismo pripoveduje, Absolon sam pred puntom napraviti dal. Besede svetega pisma, ki to spričujejo, so pa (II. Reg. cap. XVIII. v. 18.) te-le: „Absolon si je napravil, ko je še živel, spominek v kraljevi dolini: djal je namreč: Sina nimam, naj bo tedaj to spomin imena mojega. In dal je spominku ime svoje, in imenuje se roka „Absolonova“ do današnjega dné.“ Ta krasni spominek je bil nekdanj grozovita skala pod oljsko goro. Absolon jo dá na okroglo obdelati in izvotliti. — Vès spominek je en sam kos, le verh v podobi stolpiča je iz več kosov. Vhod je pod verhom oknu podoben. — Spominek se je ohranil in stoji že 3000 let; ohranil se je tudi Absolonov spomin, toda zlo oskrunjen. Memo gredoči Judje mečejo še dan današnji kamenje na grob ali spominek hudobnega sina, ki ni očeta spoštoval, in obilo ga je okrog in okrog groba. —

Davidovi sinovi so bili zlo zapravljivi. Vedno so gostili dvornike in priliznjence svoje in so kovali skrivaje zarotije zoper lastnega očeta. Vès dvor je bil zlo popačen. — V takem stanu pa je treba veliko veliko dnarja. Davki so mogli tedaj že sila veliki biti, in že pod Davidom se je jelo spolnovati, kar je Samuel Izraeljcom prerokoval, ko so kralja od njega terjali. —

Malo više v Jozafatovi dolini o podnožji oljske gore kažejo kraj, kjer je še četerti spominek, namreč grob kralja Jozafata, ki se pa ne vidi, ker je vès zasút z zemljo, ki jo je dež iz oljske gore spral. Da je spominek ta krasen, in berž ko ne v celi dolini Jozafat — Siloe najkrasnejši, je lahko verjeti, ker je bil obče ljubljenu, izverstnemu in pobožnemu kralju napravljen. Pač škoda, da se ne vidi. —

Iz Jozafatove doline se vernemo proti večeru v mesto, in pater Andrej nas pelje v nekdanje Pilatovo sodnišče, kjer je bil Kristus k smerti obsojen. Tû se začne